

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2021

Marcela Tauber Pokoradiová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Život Josefa Berana po nástupu komunistického
režimu v Československu**

Marcela Tauber Pokoradiová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Život Josefa Berana po nástupu komunistického
režimu v Československu**

Marcela Tauber Pokoradiová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za obětavý přístup, cenné rady a odborné vedení mé práce.

Věnování

Tuto diplomovou práci bych chtěla věnovat všem rodinným příslušníkům Josefa kardinála Berana. Zejména jeho praneteři Danuši Kavinové-Brabcové, která roku 2018 dotáhla kauzu kardinála Berana do konce. Na tomto místě bych právě ji poděkovala za společně strávený čas a též cenné informace, jež mi posloužily k sepsání práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

.....

Obsah

1	ÚVOD.....	1
2	ŽIVOT JOSEFA BERANA DO ROKU 1948	7
2.1	Mládí a vzdělání.....	8
2.2	Beranův život v období Protektorátu Čechy a Morava.....	10
2.3	Poválečné působení arcibiskupa Josefa Berana	12
3	VZESTUP KOMUNISTICKÉ MOCI A KATOLICKÁ CÍRKEV V ČESKOSLOVENSKU MEZI LETY 1948–1950.....	17
3.1	Situace po únoru 1948.....	17
3.2	Číhošťský zázrak.....	21
3.3	Politické procesy z roku 1950	23
3.4	Akce vedené proti církvím	25
4	POČÁTKY PERZEKUCE ARCIBISKUPA JOSEFA BERANA.....	29
4.1	Rok 1949	32
4.2	Beranovo věznění mezi lety 1949–1951	36
5	INTERNACE MEZI LETY 1951–1965	40
5.1	Roželov u Rožmitálu.....	40
5.2	Růžodol u Liberce	41
5.3	Myštěves	46
5.4	Páběnice u Čáslavi	50
5.5	Mukařov	53
5.6	Radvanov.....	54
6	EXIL KARDINÁLA JOSEFA BERANA.....	56
6.1	Druhý vatikánský koncil	60
6.2	Beranova činnost v Římě	64
6.3	Úmrtí kardinála	68
7	PŘEVOZ OSTATKŮ DO ČESKÉ REPUBLIKY	73

7.1	Beranův odkaz.....	77
8	ZÁVĚR.....	80
9	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	84
10	RESUMÉ.....	90
11	PŘÍLOHY.....	93

1 ÚVOD

Život Josefa kardinála Berana byl nejen bohatý, ale i velmi členitý. Jeho životní dráhu poznamenal zejména osud československého národa ve 20. století. Ačkoliv žil v nelehké době, vždy stál za svými názory. Jeho představy či pohledy na svět se mu staly osudnými. Kardinál Beran byl politickým vězněm nejen nacismu, ale i komunismu. Kvůli své neloajalitě ke komunismu čelil šestnáctileté internaci. Nakonec poslední roky života strávil jako vyhnanec ve Vatikánu, kde však i zemřel. I po smrti byl pro tehdejší režim nebezpečný a nepřijatelný. Josef kardinál Beran se stal významnou církevní osobností 20. století. Za svého života stál vždy pevně za svým přesvědčením za cenu utrpení. Josef Beran je i v dnešní jakési nelehké době zdrojem inspirace a síly, z tohoto důvodu je diplomová práce věnována právě jemu. Dané téma si autorka zvolila i z pocitu potřeby připomenout širší veřejnosti, jelikož povědomí o Josefu Beranovi bylo kvůli komunistické propagandě téměř zapomenuto.

Cílem diplomové práce je poukázat na nelehký osud Josefa kardinála Berana. Zejména analyzovat jeho život během dvou vládnoucích totalit v Československu, a zvláště vystihnout postoj komunistického režimu vůči katolické církvi a konkrétně na životě Josefa Berana poukázat přístup státu k duchovním. Autorka diplomové práce se snažila zachytit podmínky a každodenní život v internaci, kde záměrně komunisté izolovali významné biskupy a řádové sestry od okolního světa. Krom toho autorka objasnila vztahy mezi Československem a Vatikánem či jednotlivá jednání, díky kterým byl pražský arcibiskup propuštěn z internace a opustil rodnou zemi. Práce též detailně líčí život Josefa Berana v exilu a jeho kritické názory ke komunistickému režimu. Autorka analyzovala kardinálovu smrt a zároveň představila důvody toho, proč nebylo zesnulému splněno poslední přání. V poslední řadě chtěla přiblížit čtenáři současné vztahy mezi Vatikánem a Českou republikou, relativně nedávný převoz ostatků do vlasti či Beranův odkaz pro společnost. Diplomová práce se snaží celkově vystihnout životní příběh Josefa kardinála Berana v rámci zásadních československých událostí ve 20. století. Lze dodat, že život již zmíněné církevní osobnosti je zpracován chronologicky, což umožňuje čtenáři přehlednější orientaci v daném tématu.

Práce je tematicky členěná do šesti základních kapitol. Zařazení první části, věnované životu Josefa Berana do roku 1948, bylo nezbytné z důvodu komplexního zachycení Beranova životního osudu. První kapitola popisuje nejen jeho mládí, ale i

volbu budoucího vzdělání. Dále přibližuje čtenáři jeho úspěšná studia v Římě a následnou duchovní činnost v tehdejší Československu. Autorka se v této kapitole zaměřila zejména na Beranův život v období Protektorátu Čechy a Morava. Předmětem dané části bylo přiblížit čtenáři důvody a okolnosti jeho transportu do Terezína a následně i do koncentračního tábora Dachau. Dále i to, jak ho zkušenost s nacismem ovlivnila a jak se později v poválečném Československu stavěl k sílící komunistické propagandě či počátkům napjatých vztahů mezi katolickou církví a státem.

Následující kapitola sleduje vzestup komunistické moci a katolickou církev v Československu mezi lety 1948–1950. Tato část práce dokresluje čtenáři tehdejší politickou atmosféru a zejména napjaté vztahy mezi režimem a církví. Druhá kapitola především postihuje začínající se represe vůči církvím a dalším nejrůznějším řádům. Autorka se v ní zabývá akcemi probíhajícími roku 1949, které zahájil tehdejší režim vůči církvím a jednotlivým církevním hodnostářům. Část kapitoly tvoří i politické procesy z roku 1950, jež měly za následek mnoho nevinných obětí z řad církevních hodnostářů. V závěru dané kapitoly se autorka věnuje akcím vedeným proti církvím probíhajícím nejen v Čechách, ale i na Slovensku v polovině 20. století. Celkově si autorka v druhé kapitole kladla otázku, jak komunistické činy vůči duchovenstvu ovlivnily budoucí vývoj nejen mezi státem a katolickou církví, ale i vztahy se Svatým stolcem.

V pořadí třetí kapitola se věnuje počátkům perzekuce arcibiskupa Josefa Berana. Autorka zde vystihuje rok 1948 a arcibiskupovu exkomunikaci a suspendování kolaborujících kněží včetně významného kněze Josefa Plojgara. Tyto události jsou zmíněny z důvodu, že změnila určitou pozici arcibiskupa v tehdejší Československu. Část kapitoly tvoří i rok 1949, v kterém probíhala zásadní jednání mezi státem a církví. Autorka se zde pokusila zachytit Beranův postoj vůči komunistům a též jeho stanoviska, které veřejně prosazoval ve prospěch katolické církve. Právě daný odmítavý přístup vůči režimu se stal příčinou jeho dlouhodobé internace a zároveň absolutní izolace od vnějšího světa.

Ústřední částí práce je Beranova internace mezi lety 1951–1965. Tato kapitola detailně líčí jednotlivá internační místa, kde pobýval pražský arcibiskup v naprosté izolaci od okolního světa. Jako první byl Beran internován do Roželova u Rožmitálu, kde žil pouhý rok s několika dominikánky. Kvůli prozrazení izolovaného místa

společnosti, musel čelit další internaci. Další podkapitola detailně popisuje Růžodol u Liberce, kde Beran sdílel pobyt s českobudějovickým biskupem Josefem Hlouchem. Dané místo označil sám Beran za nejhorší z důvodu nedostatků potravin. Autorka zároveň v této části práce detailně popisuje přípravu natáčení filmu ze strany Státní bezpečnosti, který měl zdiskreditovat pražského arcibiskupa před celým národem. Beran byl roku 1953 internován do Myštěvsi, kde celkem strávil s dalšími biskupy čtyři roky. Poslední tři podkapitoly popisují nelehké podmínky v Paběnicích u Čáslavi, Mukařově či Radvanově. Konkrétně Radvanov je charakterizován v práci jako místem, kde panoval jakýsi volnější režim. V samotném závěru se autorka zaměřila na rok 1965, kdy se pražský arcibiskup dozvěděl o svém jmenování kardinálem. Autorka se v dané části snažila ilustrovat čtenáři detailně nepříznivé podmínky v internaci, které nejsou v dnešní době nějak širší veřejnosti známy.

Pátá kapitola sleduje život kardinála Josefa Berana v exilu. V první řadě líčí dlouhové vyjednávání mezi Československem a Vatikánem týkající se propuštění z internace a následného odletu pražského arcibiskupa do Říma. Počáteční podkapitola je věnována Druhému vatikánskému koncilu, kde se nově jmenovaný kardinál Beran kriticky vyjádřil ke komunistickému režimu. Výsledkem této události byly určité změny v církvi, které však nebyly státy východního bloku přijaty. Práce dále přináší informace o Beranově činnosti v Římě. Například autorka zmiňuje jeho slavnou cestu po Americe a Kanadě. Kardinál v Itálii nezahálel a věnoval se svým povinnostem naplno. Poslední podkapitola přibližuje čtenáři úmrtí významného kardinála Berana a jeho následné poslední rozloučení probíhající ve Vatikánu. Zde si autorka kladla otázku, proč nebylo splněno zesnulému poslední přání.

Poslední šestá kapitola sleduje převoz ostatků do České republiky. Samotnému převozu však předcházelo zdlouhavá vyjednávání mezi státem a Vatikánem. Ačkoliv Beranova rodina naléhala ihned po pádu komunistického režimu v Československu o převoz ostatků, samotná událost se uskutečnila až roku 2018. Autorka se snažila objasnit důvody relativně pozdního převezení kardinálova těla do vlasti. Též prostřednictvím této kapitoly chtěla poukázat na dodnes nevyřešené záležitosti ohledně pozůstalosti či nevyřešené diplomatické vztahy mezi republikou a Vatikánem. Samotný závěr této části je věnován Beranovu odkazu. Autorka zde analyzuje kardinálovu publikační činnost či instituce a nejrůznější místa, která nesou po tomto významném

člověku jméno. V závěru práce se autorka snažila celkově zhodnotit Beranovy vlastnosti, které nám mohou být inspirací či vzorem i v dnešní době.

Zpracování diplomatické práce vychází nejen z vydaných, ale i nevydaných pramenů. Při zpracování byly použity poznatky ze Státního okresního archivu Plzeň-sever sídlícího v Plasích. Zde se nachází celkem dva fondy Josefa Berana. Autorka využila k práci konkrétně osobní fond Josefa Berana II., k němuž získala povolení k nahlédnutí do dané archiválie od praneteře Josefa Berana Danuše Kavínové-Brabcové. Zmíněný fond poskytuje čtenáři nejen fotografie či různé předměty, ale zejména Beranovu korespondenci. Právě dopisy přinášejí bohaté informace o dané situaci v určitém čase. Lze na nich interpretovat Beranovy pocity. Ačkoliv posloužila korespondence k sepsání práce, nestala se však nejdůležitějším zdrojem. Hlavním důvodem byla nečitelnost kardinálova rukopisu.

Publikací věnujících se samotnému životu Josefa kardinála Berana nebylo vydáno mnoho, protože jeho osud není dodnes zcela známý. Hlavní příčinnou neznalosti je především to, že si sám kardinál nevedl deník či jiným způsobem nezapisoval své paměti. I přes omezený výběr lze zmínit knihu s názvem *Uzavírám vás do svého srdce* od specialistky na dané téma Stanislavy Vodičkové, jejíž obsah poskytl informace o celém životě zmíněného kardinála. Tato kniha nejen přibližuje čtenáři komplexní životopis dané církevní osobnosti, ale i podrobný vývoj po jeho smrti. Z tohoto důvodu se publikace stala nepostradatelnou pro sepsání diplomové práce. Roku 2018 vydala již výše zmíněná autorka knihu s názvem *Nebezpečný kardinál. Život Josefa kardinála Berana a jeho slavný návrat do vlasti*. Ta se stala nepostradatelnou z důvodu objasnění kardinálova návratu do České republiky. Vůbec jako první detailně zachytila průběh Beranova života autorka Marie Luňáčková v obsáhlém díle *Velká mše*. Svým dílem přiblížila určitému člověku například jeho laskavé chování či dobrosrdečnost vůči ostatním lidem. Daná autorka měla k Beranovi velmi blízko, protože její maminka působila v arcibiskupském paláci jako kuchařka. Kardinálův životopis detailně líčí i kniha s názvem *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, jejíž tvůrci jsou Jaroslav Polc a Bohumil Svoboda. Informace o dané církevní osobnosti podává i poměrně rozsahově kratší publikace *Josef kardinál Beran. Milosti boží jsem, co jsem*. Tuto publikaci sepsal samotný praprasynovec kardinála Berana David Brabec roku 2019, tudíž součástí životopisu jsou též zprávy týkající se převozu ostatků do vlasti. V neposlední řadě lze zmínit sborník s názvem *Kardinál Josef Beran*,

jehož obsah poskytl zejména přesné informace o Beranově významných projevech v průběhu jeho života.

Podrobné informace například z Beranovy internace či z jeho pobývání v exilu líčí knihy, které se specializují na životy kardinálových spoluvězňů či spolupracovníků. Prostřednictvím Beranových blízkých osob se dozvídáme blíže a podrobněji o jeho životě a chování. Mezi takové knihy patří například *Internace biskupů. Internace biskupa Josefa Hloucha a Karla Skoupého* od historika a pedagoga Františka Koloucha. Obsah tohoto díla poskytuje čtenářům bližší informace o krutém životě v internaci, kde byli vězni naprosto izolováni od vnějšího světa. Konkrétně například autor popisuje nepřetržité odposlouchávání v místě pobytu, každodenní režim vězňů či průběh návštěv. Již zmíněný historik též napsal dílo s názvem *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, které poskytlo další nové informace týkající se tématu. Blízkou osobou Josefa Berana byl i litoměřický biskup Štěpán Trochta, jehož osud popisuje Jaroslav Novosad v knize *Štěpán Trochta. Svědek T.* Prostřednictvím této publikace se čtenář dozvídá o podmínkách v Terezíně a v Dachau, kterým čelil i kardinál Beran během druhé světové války. Nelze nezmínit knihu od tehdejšího vatikánského velvyslance Augustina Casaroliho, jež nese název *Trýzeň trpělivosti*. Ta seznamuje čtenáře o jednotlivých jednáních mezi Vatikánem a Československem v polovině 20. století. Též Casaroli v díle popisuje veškeré události, které předcházely Beranově odletu do Říma.

Nepostradatelnou publikací pro sepsání diplomové práce se ukázala kniha s názvem *Katolická církev v Československu 1945–1989* od Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše. Toto dílo posloužilo především k orientaci vývoji vztahů mezi státem a církví v uvedených letech. Dokresluje celou atmosféru doby a přibližuje čtenáři stručný, přesto dostačující pohled na tehdejší poměry mezi komunistickým režimem a jednotlivými řády. Výběr knih s podobným tématem je mnoho. Kladně lze hodnotit publikace od bývalého politického vězně, katolického aktivisty a českého diplomata Václava Vaška, který se právě ve svém životě zabýval dějinami katolické církve v komunistickém Československu. Napsal například dva díly *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce* či třídílnou knihu s názvem *Dům na skále*. Nelze opomenout ani publikace od historika Karla Kaplana. Jeho díla typu *Kronika komunistického Československa, doba tání 1953–1956* nebo *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973* posloužila autorce k lepší orientaci v problematice komunistické ideologie vůči církvi a dalším řádům.

Autorka diplomové práce ve svém studiu zohlednila i tehdejší noviny a časopisy týkající se Beranova života. Tím byly například *Student-týdeník mladé inteligence*, *Katolík*, *List pro kulturu a život z víry* nebo *Lidová demokracie*, *Orgán Československé strany lidové*. Tato periodika byla velmi přínosná nejen pro kardinálův životopis, ale zejména pro vnímání Beranových činů ve společnosti v tehdejší době. Za zmínku stojí též internetová stránka s názvem Rádio Vaticana, na které se nachází zvukový archiv. Ten obsahuje nejrůznější rozhovory či projevy významných církevních osobností. Autorka využila k práci záznam, kde kardinál Beran líčil svůj převoz mimo Prahu a následující podmínky a každodenní život v internaci. Též posloužila nahrávka týkající se jeho pozvání na druhý vatikánský koncil, prostřednictvím které se posluchači dozvídají zajímavé informace. Autorce zejména objasnila to, jak tehdejší režim reagoval na daný zvací dopis či za jakých podmínek měl být arcibiskup amnestován. Všechny již výše zmíněné prameny velice posloužily autorce nejen k samotnému sepsání diplomové práce, ale i k pochopení či objasnění důležitých událostí ve 20. století v Československu.

2 ŽIVOT JOSEFA BERANA DO ROKU 1948

Arcibiskup pražský Josef kardinál Beran byl významnou osobností katolické církve ve 20. století v Československu. Proslul svou nebojácností, odvahou a touhou čelit totalitním režimům. Budoucí kardinál se narodil 29. prosince 1888 v Plzni v rodině pedagoga Josefa Berana a jeho manželky Marie, rozené Lindauerové, jež byla dcerou plzeňského akademického malíře Ignáce Lindauera. Křest malého Josefa proběhl 9. ledna 1889 v plzeňském arciděkanském kostele svatého Bartoloměje, kde se později uskutečnilo jeho první svaté přijímání a roku 1902 svátost svatého biřmování.¹

Manželé Beranovi měli velký vliv na výchovu malého Josefa, ale i na další své čtyři děti. Rodina žila v chudobě, ačkoliv svým vzděláním a povoláním se řadila k měšťanskému stavu. Otcova mzda nestačila k uživení tak velké rodiny, přestože se snažil přivydělávat hraním na zábavách. Nelehká situace ovlivnila výrazně Josefovy vlastnosti. Byl charakteristický svou skromností, nenáročností a sociálním cítěním. Po otci podědil zásadovost a důslednost. Po matce zejména optimismus a umělecké cítění. Rodina vychovávala své děti k víře v Boha a lásce k přírodě či k umění.²

Mladý Josef Beran navštěvoval obecnou školu pro hochy v Plzni. Už jako žák se pyšnil velmi dobrými výsledky. Během pětiletého působení v obecné škole zameškal jen minimální počet hodin. Po její absolvování nastoupil na plzeňské víceleté gymnázium, kde měl rád latinu, řečtinu, přírodopis a analytickou geometrii. Naopak nevynikal v kreslení či v tělesné výchově.³ V celku byl pilným a průměrným studentem, přestože se jeho výsledky během puberty zhoršily. Na gymnáziu začal přemýšlet o svém budoucím povolání. Zprvu snil o vojenské kariéře, ale kvůli jeho drobné a malé postavě to nepřicházelo v úvahu. Krátce před maturitou pomýšlel o studiu medicíny, avšak profesor Lukavský jeho návrh zavrhl. Beranovu budoucnost ovlivnil profesor Jan František Hruška pocházející z Chodska.⁴ Tomuto učiteli mladý Josef velmi shlížel a vážil si ho za jeho přístup k studentům. Po ukončení gymnázia se Beran setkal

---

¹ VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*, Praha 2018, s. 19.

² VODIČKOVÁ, Stanislava, *Nebezpečný kardinál. Život Josefa kardinála Berana a jeho slavný návrat do vlasti*, Praha 2018, s. 17.

³ POLC, Jaroslav V., SVOBODA, Bohumil, *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008, s. 20.

⁴ Jan František Hruška (1865–1937) byl filosof a spisovatel. Působil jako profesor na českém státním gymnáziu v Plzni, kde učil český jazyk a latinu. Od roku 1904 vzdělával i Josefa Berana. Věnoval se zejména chodskému nářečí a napsal několik povídek a bajek. Během svého života se přátelil a spolupracoval s Aloisem Jiráskem.

s profesorem teologie Aloisem Kudrnovským, který měl zásadní vliv na jeho budoucí povolání. Pedagog náboženství viděl v Josefovi budoucího kněze a zároveň mu nabídl, že ho doporučí pro studia v Římě. Mladý Josef nabídku s nadšením přijal, ale důležitý však byl souhlas rodičů.⁵ Manželé Beranovi s návrhem nakonec souhlasili a zároveň se otec vyjádřil následovně: „...*pamatuj si: přál bych si, aby náš syn byl hodným, dobrým knězem!*“⁶

2.1 Mládí a vzdělání

Po absolvování gymnázia a následných prázdninách odjel Josef Beran do Říma. Cestu s ním sdíleli spolužáci z pražské arcidiecéze, mezi nimiž byli Antonín Bořek Dohalský, Jaroslav Kulač, Otakar Švec a Karel Kadlec. Společně do České koleje v Římě přijeli 31. října 1907. Mladý Beran pocítil poprvé časově delší odloučení od blízké rodiny, protože studia v Itálii trvala pět let. Se svým příbuzenstvím si mohl pouze dopisovat, tak jak to nařizoval ústavní řád pro bohoslovce.⁷ Výuka na univerzitě De Propaganda Fide pro něj byla zpočátku náročná, přesto Josef díky ní získal obстойné znalosti latiny, italštiny i němčiny. V listopadu 1909 ukončil zdárně první část vzdělání a získal bakalareát (hodnost bakaláře). Roku 1911 se stal členem třetího řádu sv. Dominika a získal řádové jméno Tomáš, ačkoliv čeští bohoslovci měli zakázáno vstupovat do jiného řádu. Josef Beran byl velmi duchovně vyzrálý a oplýval určitou vnitřní sebekázní. Právě z těchto důvodů se stal už ve čtvrtém ročníku studia knězem. Jeho svěcení na kněze proběhlo 10. června 1911 v bazilice sv. Jana v Lateráně a následující den sloužil svou první mši. Celkové studium však úspěšně dokončil v červnu 1912, kdy dosáhl doktorátu z teologie.⁸

Josef Beran získal díky italským studiím velké množství znalostí a celkový intelektuální rozhled. Jako kněz se vrátil do rodné vlasti v červnu 1912 a ihned 5. července sloužil svou první mši v Plzni. Těsně před první světovou válkou zastával dva roky post kaplana v Chýši u Žlutic na Karlovarsku.⁹ Zde si zdokonalil německý jazyk, protože Chýše bylo německé malé město s českou menšinou. Dále na místní škole začal

---

⁵ POLC, SVOBODA, s. 21–24.

⁶ Cit. LUŇÁČKOVÁ, Marie, *Velká mše*, Řím 1970, s. 25.

⁷ Bohoslovec je označení pro studenta bohosloví čili teologie, který studuje na katolické teologické fakultě. Dále navštěvuje kněžský seminář, kde se připravuje na budoucí funkci kněze.

⁸ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 32–36.

⁹ BRABEC, David, *Josef kardinál Beran. Milosti boží jsem, co jsem*, Plzeň 2019, s. 14.

vyučovat náboženství. V lednu 1914 se stal druhým kaplanem na Proseku u Prahy a jako pedagog teologie vyučoval v obecné škole na Vysočanech.¹⁰

V červenci 1914 vypukla první světová válka a budoucí kardinál byl přeložen do pražské Michle, kde zastával post kaplana až do července 1917. Během tohoto období měl nakázáno starat se duchovně o Útulek sv. Josefa v Krči, kde žily hluchoněmé chovanky. V daném období byli hluchoněmí považováni za nevzdělatelné osoby, tudíž se jim nedostávala žádná duchovní péče. Josef Beran se nemocným ženám velmi věnoval a díky jeho nepřetržitému úsilí se jejich znalosti či dovednosti zvyšovaly. Zakrátko se o jeho počínání dozvěděla i veřejnost, čímž útulek získal mnoho nových sponzorů.¹¹ Beranovi se po pracovní stránce dařilo, ale v osobním životě už nikoliv. Jako kněz nebyl povolán do války, přesto se celosvětový konflikt dotkl jeho rodiny. Mladší bratři Jaroslav a Slavoj narukovali do války, z které se už nevrátil Slavoj. Josef bratrovu ztrátu nesl velmi těžce. Během války nastalo ve společnosti několik změn. Především novým papežem se stal Benedikt XV., který opakovaně vyzýval k ukončení celosvětového konfliktu. Roku 1916 ve Vídni zemřel císař František Josef I., jehož na rakousko-uherském trůně nahradil jeho prasynovec Karel I. Ten se brzy po svém jmenování začal značně podílet na vedení bojů. Ačkoliv byl politicky aktivní, jeho mírová jednání nepřinesla úspěch. Změny se dotkly i Berana, jenž byl roku 1917 jmenován profesorem a později zastával pozici ředitele na Učitelském ústavu Svaté Anny v Ječné ulici.¹²

V říjnu 1918 vzniklo Československo, jehož existenci uznal v listopadu i samotný papež Benedikt XV. Česká katolická církev se nacházela po vzniku republiky ve stavu rozkolu. Nový prezident Tomáš Garrigue Masaryk zastával antikatelický postoj a propagoval jistou neutralitu k dané církvi. Napjaté vztahy mezi Svatým stolcem a Československem se stabilizovaly až roku 1928, kdy došlo k podepsání modu vivendi.¹³

Josef Beran se v období první republiky nadále věnoval pastoraci v Útulku sv. Josefa v Krči a podporoval sociálně slabé v Kobylisích. Dále přednášel, publikoval či překládal beletrii. Důležitým milníkem v jeho životě byl rok 1929, kdy jako asistent

---

¹⁰ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 20–21.

¹¹ POLC, SVOBODA, s. 33.

¹² Tamtéž, s. 34.

¹³ Modus vivendi je v mezinárodním právu určitá dohoda mezi dvěma státními subjekty. V lednu 1928 byla tato dohoda podepsána mezi Československem a Svatým stolcem, ale v platnosti od února 1928.

pastorální teologie začal působit na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Téhož roku vydal i významnou publikaci *Psychologie a zpovědnice*.¹⁴ Na univerzitě obhájil v dubnu 1932 svou docenturu a naplno se věnoval výuce budoucích duchovních. Studentům při přednáškách kladl na srdce, že kněžské jednání musí vycházet z nitra.

Rok po obhájení docentury se stal rektorem arcibiskupského semináře v Praze. Situace v Československu ve třicátých letech se osobně dotkla i Josefa Berana. Ve zmíněném semináři začaly propuknout nepokoje či konflikty mezi českými a sudetoněmeckými studenty. Napětí časem rostlo, ale nejvíce se poměry zhoršily roku 1938 po tzv. Anšlusu. Tehdy část bohoslovců vstoupila do Sudetoněmecké strany (SdP) vedené Konradem Ernstem Eduardem Henleinem. Zprvu se o této okolnosti dozvěděl Karel Kardinál Kašpar (1870–1941) a záhy i Vatikán, jenž byl informován o nepříznivé situaci v Československu. Tehdejší papež Pius XI., působící mezi lety 1922–1939, nesouhlasil se svěcením s danou částí sudetoněmeckým bohoslovců. I přes nesouhlas hlavy církve, však byli němečtí bohoslovci vysvěceni z důvodu odvolání svých podpisů. Porušení papežského nesouhlasu jen přispělo k většímu napětí v semináři.¹⁵ Po Mnichovské dohodě ze září 1938 a následnému odtržení Sudet proběhly změny i v pražském semináři. Pravidelných přednášek v Praze se zúčastnili už pouze čeští studenti. Ti němečtí, kteří získali říšskoněmecké občanství, dostudovali svá studia na univerzitách v Německu. Josef Beran byl v těchto dobách opakovaně vyslýchán německou policií. Zejména z důvodu vyhození homosexuálního studenta ze semináře, což proběhlo ještě před Mnichovskou dohodou.¹⁶

2.2 Beranův život v období Protektorátu Čechy a Morava

Vyhlášení protektorátu proběhlo 16. března 1939 na základě výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Po okupaci nacistickým Německem nadále budoucí kardinál přednášel na teologické fakultě a vedl arcibiskupský seminář. Svou činnost vykonával do 17. listopadu, kdy byly na příkaz vůdce Německé říše Adolfa Hitlera uzavřeny české vysoké školy. Zaměstnanci teologické fakulty měli zakázáno vyučovat a studenti se věnovali samostudiu. Kardinál Kašpar však nepříznivou situaci řešil a zřídil Arcidiecézní bohoslovecké učiliště v hlavním městě. Dramatická doba nepřála ani arcibiskupskému semináři, jež se nacházel v pražské městské čtvrti Dejvicích. Roku

¹⁴ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 55–57.

¹⁵ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 22–23.

¹⁶ *Známý neznámý kardinál Josef Beran*. In: Sociální nauka církve [online], [cit. 2021–02–17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zzXX-bfAYWk>.

1942 byla budova zabrána za účelem vzniku německé pošty. Po záboru budovy se český seminář přestěhoval do velmi starého domu v Dolních Břežanech, kde podmínky nevyhovovaly pro zdárné studium budoucích kněží.¹⁷

Gestapo se intenzivně zajímalo o Josefa Berana, který neustále čelil výsledkům a výhrůžkám. Byl opakovaně obviňován z odporu vůči nacistické ideologii. Přes veškerá pronásledování utvrzoval Beran ve věřících naději ve vítězství českého národa nad tím německým. Osobně nikdy nepropadal strachu ani panice. V dubnu 1941 náhle zemřel kardinál Kašpar a rektor Beran se ujal projevu v rozhlase, kde uctil památku zemřelého kardinála. Jeho slova však neunikla ani německé tajné policii, jež hledala jakoukoliv sebemenší záminku k Beranovu zavření.¹⁸

Poslední záminkou pro gestapo se stala mše roku 1942 v kostele sv. Vojtěcha v Dejvicích, kterou sloužil Josef Beran za zemřelé důstojníky v koncentračních táborech. Zatčení budoucího kardinála proběhlo 6. června 1942 krátce po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, jež byl spáchán v rámci operace Anthropoid. Mezi dalšími zatčenými katolíky byli Štěpán Trochta, Otakar Švec či Antonína Bořka-Dohalský z důvodu souvislosti se zmíněnou operací. Nacisté považovali tyto osoby za nepřátele Německé říše. Zatčený Beran pobýval krátce ve věznici na Pankráci. Zde se poprvé setkal s hrubým a nelidským zacházením. Jednoho dne utrpěl zranění ledvin, které mu způsobil dozorce nakopnutím. Následky zranění si nesl po celý život. Každým dnem Beran očekával popravu, přesto dával naději všem spoluvězněm a oplýval dobrosrdečností.¹⁹

Po necelém měsíci ho čekal transport autobusem do Terezína, s nímž cestu sdílel i Trochta. Zde měli židé a kněží stejná práva bez rozdílů. Dozorci s nimi zacházeli hrubě a přidělovali jim fyzicky náročné práce.²⁰ V táboře Beran, člověk drobné postavy, zpracovával lomový kámen na šterk. Později o tom vyprávěl následovně: *„Byl jsem vysláblý, a tak jsem palici sotva pozdvihl. Po každém úderu jsem myslil, že spadnu s náspu dolů a zabiji se. Vše jsem obětoval za ty, kteří ten den byli odvečeni do plynových komor a už se mezi nás večer nevrátili.“*²¹ Nikdy na toto nepříznivé období

---

¹⁷ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 72–76.

¹⁸ POLC, SVOBODA, s. 65.

¹⁹ LUŇÁČKOVÁ, s. 165–167.

²⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 90–93.

²¹ LUŇÁČKOVÁ, s. 168.

života rád nevzpomínal. Terezín však představoval pouze přestupní stanici, odkud vězni byli dále transportováni do koncentračních táborů.

V srpnu 1942 byl rektor Beran převezen z Malé pevnosti Terezín do koncentračního tábora Dachau. Němci v tomto táboře soustřeďovali zejména veškeré duchovenstvo z Evropy, jež považovali za nebezpečné. Josef Beran dorazil do Dachau konkrétně 4. září 1942, kde byl přeřazen do skupiny politických vězňů. V táboře panovaly nelehké podmínky a vězni museli každý den bojovat o holý život. V lednu 1943 se situace z důvodu vypuknutí epidemie břišního tyfu zhoršila. Touto nemocí se nakazil i budoucí kardinál, přesto nadále ve svých spolubydlících vzbuzoval naději a víru v Boha. Nakažený Beran skončil v táborové nemocnici, odkud se vrátil velmi zesláblý. Po jeho uzdravení byl komandem přeřazen do skupiny táborových invalidů. V tomto období učinil významný slib svého života: „*Vrátím-li se do vlasti, vynasnažím se, abych nikomu nic neodepřel, zač budu prošen, pokud to bude v mých silách a nebude to odporovat vůli Boží.*“²² Josef Beran se v koncentračním táboře setkal i se svými studenty a přáteli. Například s žákem Františkem Štverákem, který na pedagoga vzpomínal jako na člověka obětavého a skromného. Podle jeho slov se Beran kdykoliv rozdělil o jídlo nebo nabídl spolubydlícímu přikrývku, ačkoliv sám trpěl hladem a zimou. Nikdy prý nezaplakal a ani si nepostěžoval. Dával lidem naději a touhu žít.²³ V prosinci 1944 se setkal v Dachau s Trochtou a Švecem. Všichni z tábora vzpomínali na Berana s úctou a vyzdvihovali zejména jeho velkorysost. Už tehdy mnoho kněží v něm spatřovalo budoucího arcibiskupa.²⁴ Koncem války se podmínky v táboře zhoršovaly, přesto nepřestával doufat v lepší časy. K osvobození koncentračního tábora Dachau došlo 29. dubna 1945 americkou armádou.²⁵ Štěpán Trocha na událost vzpomínal následovně: „*A tak přesně v 5 hodin 28 minut se otevřela hlavní brána a propuklo ohromné nadšení. Američané vězňům přivezli jídlo a šaty a odvšivili je.*“²⁶

2.3 Poválečné působení arcibiskupa Josefa Berana

Po konci druhé světové války došlo k obnovení Československé republiky. V novém státu se začaly objevovat znaky charakterizující socialistický vývoj. Osud republiky se formuloval už během války, kdy prezident Československa v exilu Edvard Beneš

---

²² Cit. BRABEC, s. 17.

²³ ŠTVERÁK, František, *Několik vzpomínek na arcibiskupa dr. J. Berana*. In: Lidová demokracie 2, 1946, 261, s. 2.

²⁴ KAJPR, Adolf, *Co týden přinesl*. In: Katolík. List pro kulturu a život z víry 9, 1946, 26, s. 1.

²⁵ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 34–35.

²⁶ NOVOSAD, Jaroslav, *Štěpán Trocha. Svědek "T"*, Praha 2001, s. 63.

podepsal v roce 1943 spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem. Budoucí vývoj republiky předurčila i tzv. Jaltská konference. Už tehdy se začala republika výrazně orientovat politicky na Sovětský svaz. V březnu 1945 se sešla západní exilová vláda v čele s dr. Benešem a komunistický exil vedený Klementem Gottwaldem. Mezi těmito stranami vznikly dohody, na jejichž základě se určila první poválečná vláda a reforma politického systému. O měsíc později byl vyhlášen tzv. Košický vládní program, čímž se definitivně posunula orientace Československa směrem k Sovětskému svazu. Členové komunisté strany pomalu začali ovládat československou politickou scénu, což mělo později dopady i na katolickou církev.

Římskokatolická církev se zapojila během druhé světové války do odboje proti nacistickému Německu. Proto po ukončení konfliktu získala určité společenské postavení. Ačkoliv katolická církev utrpěla během války velké ztráty, snažila se o co nejrychlejší obnovení svých organizací a náboženských aktivit. Konkrétně se obnovil chod pražské a olomoucké teologické fakulty a bohoslovci se vrátili ke svým studiím. V českých zemích popularita římskokatolické církve zrostla a „*podle sčítání lidu z roku 1950 se k ní hlásilo 6,8 milionu obyvatel (76,3 %)*“.²⁷ V poválečném Československu se na místa biskupů dostaly významné osoby, jež se účastnily protinacistického odboje. Mezi tyto osobnosti patřil i Josef Beran.

Beranovo první kroky vedly po osvobození Dachau do rodné Plzně, kde psychicky a fyzicky nabral síly. Po jeho uzdravení odjel 25. května do hlavního města a pokoušel se obnovit válkou zničenou církev.²⁸ V Praze se opět věnoval naplno arcibiskupskému semináři. Právě Beran se zasloužil o to, aby se seminář opět vrátil do původních prostor v Dejvicích. Dále zajišťoval doučování studentům či sháněl dostatek financí k provozu výuky. V tomto období zřídil Arcidiecézní pastorační ústředí a získal pozici místopředsedy Katolické akce.²⁹ Roku 1945 byl jmenován profesorem pastorální teologie na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. V červnu 1945 se sešli kněží včetně Josefa Berana a společně podepsali Manifest katolického duchovenstva,

---

²⁷ KOURA, Petr a kol., *Diktatura versus naděje. Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989*, Praha 2014, s. 13.

²⁸ BRABEC, s. 44.

²⁹ Katolická akce byla organizace založená v 19. století, jež se zabývala církevní činností. Skládala se z laiků ve spolupráci s kněží a řeholníků, kteří šířili katolické principy ve společnosti a podporovali rozvoj vnitrocírkevních akcí. V Československu vznikla roku 1922.

čímž odsoudili nacistickou diktaturu. Dokument zároveň prosazoval sociální reformu, což bylo později zneužito KSČ.³⁰

Vyjednávání mezi KSČ a katolickou církví probíhalo už od roku 1945. Konkrétně 15. listopadu se uskutečnilo shromáždění Katolického kněžstva z Čech a Moravy. Této akce se zúčastnilo přes 380 duchovních. Hlavní hlavou byl Josef Beran a důležitým hostem se stal tehdejší ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý. Kněží zde vyjádřili žádost, aby jakákoliv vyznání v Československu měla právo na svobodný rozvoj. Dále se žádalo o možnosti výuky náboženství na školách, svobodu pro teologický tisk a podniky. Nejedlý ve svém projevu pouze vyzdvihl katolickou činnost v období Protektorátu Čechy a Morava.³¹

Důležitým mezníkem v Beranově životě se stal rok 1946. Papež Pius XII. ho jmenoval 33. pražským arcibiskupem. Tato pozice byla od smrti kardinála Karla Kašpara neobsazena. Hlava církve se rozhodla pro Josefa Berana, protože jako člověk se osvědčil v nelehkých podmínkách během druhé světové války. Zároveň oplýval oblíbeností u československé společnosti. Komunistická strana Československa (KSČ) schvalovala zmíněné zvolení z důvodu, „že Beran byl dlouho žalářován gestapem, dále že pochází z chudé rodiny a je tedy přijatelný pro všechny vrstvy obyvatelstva, tedy nejen pro katolíky, ale i komunisty“.³² Nově jmenovaný arcibiskup si plně uvědomoval svou zodpovědnost a snažil se nezklamat. Od 11. listopadu se definitivně ujal úřadu, v němž jako první jmenoval generálním vikářem kněze Bohumila Opatrného. Samotné Beranovo biskupské svěcení proběhlo v neděli 8. prosince 1946 v katedrále sv. Víta v Praze. Ceremonie se zúčastnilo několik lidí, mezi nimiž byl i tehdejší předseda vlády Klement Gottwald či generál Ludvík Svoboda.³³ Josef Beran ještě tentýž den vyzýval k lepším životním podmínkám a zdůrazňoval nutnost spojení sil všech věřících. Ve své nové funkci prosazoval zejména křesťanské hodnoty a vzájemnou spolupráci celé společnosti. Byl osobností, která měla u obyvatel autoritu.³⁴

Arcibiskup měl však i své odpůrce. Mnozí mu vyčítali, že se ke komunistům choval velmi přátelsky. Osobně se tomu vyjádřil v tehdejší tisku roku 1946: „Zvou mě ne jako komunistu, ale s vědomím toho, že zvou arcibiskupa katolické církve. A chtějí-li

---

³⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 138–139.

³¹ Tamtéž, s. 139–141.

³² POLC, SVOBODA, s. 101.

³³ Tamtéž, s. 113–114.

³⁴ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 43.

mě tam mít jako takového, proč bych jim to měl odmítnout, když i mezi nimi mám své ovce.“³⁵ Josef Beran byl přibližně do poloviny roku 1947 optimistický vůči vládě a věřil politice Edvarda Beneše. Jako arcibiskup se poprvé sešel s prezidentem republiky už v listopadu 1946. Hlava státu si vážila kněží a jejich činnosti během války. Dále Beranovi přislíbil, že bude vždy prosazovat náboženskou svobodu. Na konci schůzky získal arcibiskup od prezidenta Československý válečný kříž 1939 a Československou vojenskou medaili I. stupně za zásluhy. Beran byl vyznamenáním velmi poctěn.³⁶

Roku 1947 navštívil poprvé jako arcibiskup rodnou Plzeň. Jeho příjezd se nesl ve slavnostním duchu. Nejen že se zde setkal s představiteli města, ale promluvil i k místnímu obyvatelstvu na náměstí Republiky.³⁷ Téhož roku navštívil Vatikán, kde se setkal osobně s papežem Piem XII. Beran přijel v době, kdy nepanovaly nejlepší vztahy mezi Svatým stolcem a Československem. Vatikán se obával omezení demokracie ve střední Evropě a pohlížel na republiku s nedůvěrou. Beran však papeže ujišťoval, že katolická církev se vynasnaží hájit prvky svobody a demokracie v Československu. Arcibiskup se nejen v tomto období, ale i po celý svůj život snažil o co nejlepší vztahy mezi Vatikánem a Československem.³⁸

Arcibiskup Josef Beran od druhé poloviny roku 1947 tušil a byl si vědom, že situace v Československu se nevyvíjí příznivě. Začal se obávat nastolení nedemokratického režimu. Tudíž se rozhodl o zavedení vysílání Vatikánského rozhlasu v českém a slovenském jazyce. Do toho všeho Beran řešil nedostatek kněží ve vysídleném pohraničí. V tomto případě se stal kritikem vlády z důvodu, jak se zachovala v rámci odsunů menšin. Zejména nesouhlasil se zřízením německých sběrných táborů. Josef Beran byl člověkem, který odpouštěl a nabádal k tomu i veřejnost. Tyto názory však neměly pochopení u komunistických představitelů a později byla jeho prohlášení zneužitá propagandou.³⁹ Na podzim 1947 se čeští katolíci znepokojeně vyjadřovali k politické situaci v Československu následovně: *„Jsou do nebe volající křivdy páchané pod rouškou práva a spravedlnosti na majetku a osobním právu. Je zneužíváno a znehodnocováno i jméno národní očisty k provádění vrcholných nespravedlností. A odvolání? Vyloučené. Náprava? Neproveditelná. – Jak je tím*

---

³⁵ BERAN, Josef, *Při odchodu ze semináře*. In: Katolík. List pro kulturu a život z víry 9, 1946, 26, s. 3.

³⁶ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 151–152.

³⁷ BRABEC, s. 45.

³⁸ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 159–161.

³⁹ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, 165–170.

*znevažována i čest národa před celým světem.*⁴⁰ Vztahy mezi katolickou církví a vládou se zhoršovaly. Během roku 1947 se napětí stupňovalo a též sílila komunistická propaganda proti duchovenstvu, jež se objevovala zejména v tisku. Přesto Josef Beran hájil víru v Boha a celkově církví. Stále věřil prezidentovi Edvardu Benešovi a jeho demokratické politice.⁴¹

---

⁴⁰ KATOLICKÁ CÍRKEV, *Pastýřské listy 1945–2000*, Kostelní Vydří 2003, s. 44.

⁴¹ POLC, SVOBODA, s. 124.

3 VZESTUP KOMUNISTICKÉ MOCI A KATOLICKÁ CÍRKEV V ČESKOSLOVENSKU MEZI LETY 1948–1950

V druhé polovině čtyřicátých let 20. století čelilo Československo nepříznivé politické situaci. Přelomem ve vývoji se zejména stala druhá polovina roku 1947. V té době se stát potýkal nejen s politickými, ale i s hospodářskými problémy. Situace využila Komunistická strana Československa, která se začala připravovat na převzetí moci v zemi. V počátcích zostříla boj proti demokratickým stranám, v jehož rámci proběhly na podzim roku 1947 dvě významné aféry – tzv. Krčmaňská a Mostecká. Celkově se komunisté snažili o vytvoření prokomunistické frakce, což ale zejména odmítali představitelé katolické církve a lidové strany.⁴² Postupně se Benešova koncepce demokratického státu hroutila. Zásadním rozhodnutím, jež ovlivnilo budoucí vývoj země, představovalo nepřijetí Marshallova plánu. Po jeho odmítnutí se Československo definitivně začalo orientovat na Sovětský svaz.⁴³

Vládní krize v Československu vypukla na počátku roku 1948, její vyústění proběhlo 20. února. V tento den rezignovalo 12 nekomunistických ministrů z důvodu netolerance ke Gottwaldově vládě. Zejména nesouhlasili s postupem ministra vnitra Václava Noska. To však Klementa Gottwalda a jeho vládu neohrozilo. Napjatou situaci však nezachránil ani prezident Beneš, který 25. února přijal demisi zmíněných ministrů a jenž souhlasil s Gottwaldovým návrhem na doplnění vlády. Tímto okamžikem započalo rychlé upevňování komunistického režimu v zemi, jež probíhalo velmi poklidně. Nástrojem pro nastolení změn ve společnosti se staly mocensko-politické orgány, tzv. Akční výbory Národní fronty.⁴⁴

3.1 Situace po únoru 1948

Po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 započala likvidace nejen demokratických stran, ale i demokraticky smýšlejícího obyvatelstva. Vládnoucí straně vadila i nezávislost církve. Právě katolickou církví a její představitelé vnímala jako překážku pro ovládnutí československé společnosti. Zpočátku chtěla komunistická

---

⁴² DEMEL, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008, s. 27–28.

⁴³ KAPLAN, Karel, *Únor 1948. Komentované dokumenty*, Praha 2018, s. 16–17.

⁴⁴ VAŠKO, Václav, *Dům na skále1. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950*, Kostelní Vydří 2004, s. 65–70.

strana s duchovenstvem spolupracovat, s čímž církev nesouhlasila.⁴⁵ To se projevilo už 24. února, kdy arcibiskup Josef Beran reagoval na vládní krizi v pastýřském listu následovně: „*Nemlč arcibiskupe, nesmíš mlčet!*“⁴⁶ Následujícího dne vyšel tento list v deníku *Lidová demokracie*, v kterém se vyjádřil takto: „*Vzpamatujte se! Věřím, že nechcete rozdmychovat bratrovražedné boje, ale takto se jim nevyhnete. Zamyslete se nad svou odpovědností! Udržujte právní řád! Neničte odkaz prezidenta osvoboditele! První cestou se dosáhne trvalejších reforem, i těch nejradikálnějších!*“⁴⁷ Jeho slova nebyla vyslyšena z důvodu převratových událostí.

Komunistická strana po únoru 1948 jako první zakázala katolický tisk. Zpočátku se to týkalo časopisu s názvem *Katolík* a poté následovala veškerá katolická periodika a nakladatelství. Ministerstvo mělo ambice založit nový katolický týdeník *Nedělní rozsévač*, jehož tisk by měl na starost komunistický emisar. S tímto nápadem duchovenstvo nesouhlasilo. Přesto vláda nepřestávala doufat na společnou spolupráci s církví. Nadále ujišťovala církev v dodržování náboženské svobody. To však stát porušil už v dubnu 1948, kdy byl přijat zákon o jednotné škole, což znamenalo uzavření církevních škol. Tlak na duchovenstvo se zvyšoval. Téhož měsíce vznikla Komise pro církevní a náboženské otázky, v jejímž čele byl československý politik Alexej Čepička. Nová komise měla za úkol jednat s duchovenstvem o církevněpolitických vztazích. Zároveň její členové měli vést kádrovou evidenci církevních hodnostářů. Komunistická strana Československa se snažila stále získat na svou stranu kněze z důvodu připravovaných voleb. Podle strany měli duchovní přesvědčit voliče, aby volili kandidátku Národní fronty. Pár kněží na svou stranu získali, patřili mezi ně například římskokatoličtí kněží Josef Plojhar a Josef Beneš. Českoslovenští biskupové reagovali na situaci tím, že si zvolili zástupce k vyjednávání se státem. Jmenováni byli litoměřický biskup Štěpán Trochta a trnavský apoštolský administrátor Ambróz Lazík.⁴⁸

Dne 9. května 1948 parlament přijal novou ústavu, kterou však prezident republiky odmítl podepsat. Ústava měla působit na společnost demokraticky. Například podle dokumentu si byla veškerá náboženství před zákonem rovna. V praxi však věřící

---

⁴⁵ DEMEL, s. 28–29.

⁴⁶ KATOLICKÁ CÍRKEV, s. 51.

⁴⁷ BERAN, Josef, *Výzva pražského arcibiskupa ve vážné chvíli*. In: *Lidová demokracie*. Orgán Československé strany lidové 4, 1948, 46, s. 1.

⁴⁸ VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 71–75.

obyvatelstvo čelilo diskriminaci.⁴⁹ Den po přijetí ústavy se uskutečnilo jednání mezi státem a církví. Státní stranu zastupovali Čepička, Plojhar a Beneš. Naopak tu církevní reprezentovali Trochta, Lazík, sekretář pražského arcibiskupa Mons. Jan Boukal či právní poradce JUDr. Antonín Dvořák. Komunisté věřili ve společnou spolupráci s Trochtou, čímž by narušili jednotu církve. Při jednání církev usilovala o zachování církevních škol a získání celkově větší autonomie. Komunisté nabízeli představitelům církve spolupráci, což v praxi představovalo loajalitu duchovenstva vůči státu. Jednání nakonec nepřinesla žádná řešení.⁵⁰ Dne 30. května proběhly volby do Národního shromáždění. Finální výsledek vypadal následovně: „*Údajně bylo pro kandidátku Národní fronty v českých zemích odevzdáno 87, 12 % hlasů, bílých lístků 9, 32 % a neplatných 3, 56 % hlasů. Na Slovensku dopadly volby obdobně: 84, 91 % pro, 13, 98 % bílých lístků a 1, 11 % neplatných hlasů.*“⁵¹ Komunisté se postarali o to, aby církev neovlivnila výsledky voleb. Přesto na Slovensku díky vlivu církve hlasovalo přes 25 % voličů proti kandidátce. Komunisté vyhráli volby, čímž jejich sebevědomí stoupl.⁵²

Začátkem června odstoupil Edvard Beneš ze svého úřadu a novým československým prezidentem se stal Klement Gottwald. Do funkce předsedy vlády byl jmenován komunistický politik Antonín Zápotocký. Tímto definitivně převzala Komunistická strana Československa moc v zemi.⁵³ Vztahy mezi státem a církví byly velmi napjaté. Přesto arcibiskup Beran odsloužil slavnostní Te Deum v Chrámu sv. Víta za přítomnosti nového prezidenta a komunistické vlády. Tato ceremonie pobouřila několik představitelů církve. Beran však na kritiku reagoval ve svém prohlášení z 15. června 1948 následovně: „*V okamžiku, kdy tento stát dostal novou hlavu, cítím ve svědomí povinnost vyslovit jasně tyto zásady: církev není institucí, která má organizovat politický souhlas nebo politický odpor. Církev nemůže nikomu bránit, chce-li si vyžádat pro své činy Boží pomoc. Se vši vážností však připomínám, že liturgickým úkonem tím církev nepřijímá světový názor směru a hnutí, který odporuje jejímu názoru.*“⁵⁴

V následujícím období se pozice církve v Československu jen zhoršovala. Kněží byli pod neustálým politickým nátlakem. Též se začaly objevovat i první soudní postihy

---

⁴⁹ VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 75–76.

⁵⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 183–185.

⁵¹ VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 82.

⁵² KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Brno 1993, s. 36–37.

⁵³ VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 85–86.

⁵⁴ VAŠKO, Václav, *Neumlčená. 2. díl. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Praha 1990, s. 38.

vůči duchovním. Ačkoliv probíhala častá jednání mezi církví a komunisty, žádná z nich nepřinesla konkrétní výsledky. Počátkem roku 1949 napětí vzrostlo a schylovalo se ke střetu.⁵⁵ K tomu však došlo v březnu ve Starém Smokovci na Slovensku, kde biskupové odhalili odposlouchávající zařízení. Československý ministr vnitra Václav Nosek tuto skutečnost vyvrátil a prohlásil, že aparaturu jim nainstalovali zástupci Vatikánu. Církev však Noskovo tvrzení odmítla a poukázala na nevhodné chování státu vůči duchovenstvu. Státu se dařilo v polovině roku 1949 církev definitivně vyřadit z veřejného prostoru. Katolický tisk byl omezen a knihy podléhaly předběžné cenzuře. Katolíci měli dále zakázáno se shromažďovat mimo kostel. Polovinu zmíněného roku lze považovat za počátek totální likvidace církve. Stát odmítal jednat nejen s československými biskupy, ale i se samotným Vatikánem.⁵⁶

V boji proti církvi ustanovil režim tzv. Katolickou akci, jejíž založení proběhlo 10. června 1949 v Praze. Komunisté usilovali o oddělení vysokých církevních hodnostářů od nižšího duchovenstva. Z těchto důvodů vznikla zmíněná akce. Režim se zejména opíral o spolupracovníky, mezi něž patřili Josef Plojhar či Bohuslav Černocký. Stát prostřednictvím akce chtěl získat na svou stranu duchovní pro novou dohodu mezi státem a církví. Tímto by dosáhl k přetvoření z církve katolické na národní. Právě národní církev být spravována státem, a nikoli Vatikánem. Ačkoliv úvodní prohlášení akce podepsalo přes tisíc kněží, biskupové její obsah odmítali. Bylo to hlavně z toho důvodu, že vytvořená akce vystupovala vůči jim a též proti Vatikánu. Proti nedemokratickým aktivitám režimu vystoupili biskupové a společně protestovali proti omezování náboženské svobody. S touto situací souviselo i pozdější internování arcibiskupa Berana. Katolická akce nevyvolala rozkol uvnitř církve, čím nesplnila svůj účel, a proto v roce 1951 zanikla.⁵⁷

Od roku 1949 režim začal připravovat zákony, které měly podřídit církev státu. Dozor duchovenstva se zvyšoval a tím pádem i počet informátorů, kteří se podíleli na jejich pronásledování. Nad činností kněží dohlíželi tzv. církevní tajemníci. V říjnu bylo přijato několik zákonů, ale mezi ty nejvýznamnější patřily *Zákon ze dne 14. října 1949, kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní*⁵⁸ a *Zákon ze dne 14. října 1949 o*

---

⁵⁵ KOURAL a kol., s. 21.

⁵⁶ BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007, s. 22–23.

⁵⁷ Tamtéž, s. 23.

⁵⁸ Srov. Sběrka zákonů republiky Československé (dále jen Sb. z.), roč. 1949, s. 639.

*hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společností státem.*⁵⁹ Podle těchto zákonů se kněží stávali státními zaměstnanci. Pokud duchovenstvo chtělo vykonávat svou činnost, muselo složit tzv. slib věrnosti republice. Stát mohl kdykoliv tento slib danému člověku odebrat, čímž mohl celkově s věřícími manipulovat. Od listopadu mohli komunisté rušit vedení matrik na farnostech. Dále stát zasahoval ve výkonu bohoslužeb. Stát byl v této době úřední autoritou v duchovních věcech. Na základě těchto legislativních změn se církev stala absolutně podřízenou komunistickému režimu.⁶⁰

3.2 Číhošťský zázrak

Komunistický boj proti církvi vyvrcholil ve své první fázi roku 1949 tzv. Číhošťským zázrakem. Samotná událost proběhla o adventní neděli 11. prosince 1949 v obci Číhošť u Ledče nad Sázavou. Tohoto dne vedl římskokatolický kněz Josef Toufar bohoslužbu v místním kostelíku Nanebevzetí Panny Marie. V průběhu kázání se podle svědků několikrát naklonil kříž nacházející se nad svatostánkem oltáře.⁶¹ Toufar však po celý den vůbec netušil, co se při mši odehrálo. Informován byl až následující den od místního kováře.⁶² Podle místních věřících se opět kříž pohyboval na Boží hod, tudíž 25. prosince. Informace o této nadpřirozené události se velmi rychle rozšířily po celé republice. Poté do Číhoště začalo proudit několik stovek lidí a sám kněz dostával nespočet dopisů s prosbou o vysvětlení. S rostoucím zájmem veřejnosti o událost se do celého případu vložila i Státní bezpečnost. Režim událost využil k rozpoutání proticírkevních represí a propagandě.

Dne 28. ledna 1950 proběhlo zatčení Josefa Toufara. O pár dní byl zatčen i jeho přítel a spolužák opat Vít Bohumil Tajovský, který se měl podle Státní bezpečnosti podílet na zinscenování zázraku. Číhošťský kněz byl zprvu převezen do věznice nacházející se ve Valdicích u Jičína, kde čelil neustálým výslechům. Přes veškerá vyslýchání a výhrůžky, Toufar opakovaně odmítal iniciativu Vatikánu. Komunisté chtěli událost využít k propagandě, tudíž se rozhodli natočit krátký film o daném zázraku. Sám prezident Gottwald prosazoval využít fascinující příhodu ku prospěchu režimu. Do obce přijel 23. února známý prokurátor Karel Čížek, aby se spolupracovníky

---

⁵⁹ Srov. Sb. z., s. 640–641.

⁶⁰ KOURAL a kol., s. 29–30.

⁶¹ HAVLÍČKOVÁ, Helena, *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*, Olomouc 2002, s. 158.

⁶² DOLEŽAL, Miloš, *Krok do tmavé noci. Příběhy faráře Josefa Toufara, jeho vrahů a číhošťského zázraku*, Praha 2015, s. 289.

natočili daný dokument. K samotnému filmování přizvali i zatčeného Toufara, jenž měl předvést celý zázrak. Dokumentaristé sestrojili určitý mechanický stroj, který měl pohybovat s křížem. Poté byl Toufar nalíčen a oblečen do roucha z důvodu zahrání daného kázání podle představ Státní bezpečnosti. Velmi zesláblý kněz však při natáčení zkolaboval, a proto jej následně odvezli zpět do Valdic.⁶³

Toufar se nacházel ve velmi vážném zdravotním stavu, tudíž byl převezen do státního sanatoria v Praze. Ačkoliv následně proběhla jeho operace, život mu už nezachránila. Večer 25. února číhošťský kněz zemřel na následky krutého mučení ze strany komunistických vyšetřovatelů.⁶⁴ Na státní příkaz bylo tělo zemřelého pohřbeno do společného hrobu u hřbitovní zdi v Praze-Ďáblicích. Konkrétně na místo, kam se ukládaly ostatky neidentifikovaných sebevrahů, zemřelá novorozeňata či dětské plody po potratech.⁶⁵

Cílem režimu nebylo Josefa Toufara usmrtit, nýbrž ho využít k boji proti církvi. Tento fakt dokládá i vedoucí politického zpravodajství StB Josef Čech, který se později vyjádřil se slovy: „*Já jsem za Toufara přirozeně dostal vynadáno osobně od soudruha Gottwalda, tehdy mě kroutil za ucho a že jsme to neprovedli dobře, protože Gottwaldovi šlo o politický efekt. Jasně oni chtěli, aby Toufar vystoupil, to měl být velký politický proces, měl to být jeden z útoků proti církvi.*“⁶⁶ I přes Toufarovu smrt byl krátký film natočen, jenž nesl název *Běda tomu, skrze koho pohoršení přichází*. Jeho promítání probíhalo od března 1950 v několika československých biografech. Film obviňoval z události nejen samotného kněze, ale i Vatikán, královéhradecké biskupství či premonstráty pocházející z obce Želiv.⁶⁷ Číhošťský zázrak se stal záminkou k boji proti československé církvi, tak i pro přerušování diplomatických vztahů s Vatikánem. Komunistický režim vypověděl římskokatolického kněze a diplomata Svatého stolce Ottavia de Livu ze země. Dále se stát postaral o to, aby se slovenský diplomat Ilja Rath v československých službách u Svatého stolce vrátil zpět do rodné vlasti. Tímto se vztahy na několik let mezi Československem a Vatikánem totálně přerušily.⁶⁸

---

⁶³ BALÍK, HANUŠ, s. 36.

⁶⁴ DOLEŽAL, s. 357–358.

⁶⁵ Tamtéž, s. 374–375.

⁶⁶ Cit. tamtéž, s. 359.

⁶⁷ BALÍK, HANUŠ, s. 37.

⁶⁸ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 134–135.

3.3 Politické procesy z roku 1950

Komunistický režim viděl v řeholních řádech a kongregacích velkou hrozbu a to z několika důvodů. Zejména řeholníci udržovali vztahy se zahraničím, byli odolnější vůči nátlakům či měli vliv na mládež. Proto řeholníci čelili stálému pronásledování a uvěznování. Roku 1950 však situace vyvrcholila. Započalo hromadné zatýkání řeholníků na území Čech a Moravy.⁶⁹

Den po smrti Josefa Toufara prosazoval prezident Gottwald likvidaci mužských řádů. Tento den zasedalo i předsednictvo ÚV KSČ a to rozhodlo, aby se nejprve připravily procesy proti představitelům řádu. Hlavním cílem bylo nejprve poškodit řády a až poté zahájit akci proti klášterům. Tudíž vláda pověřila Státní bezpečnost, aby vybrala deset vězňených řeholníků a přichystala je k připravovanému soudu. Hlavní slovo ve výběru daných obětí měl předseda Státního úřadu pro věci církevní Alexej Čepička. Dne 27. února 1950 církevní komise ÚV KSČ nakonec rozhodla o využití číhošťského případu. To znamenalo, že byli pro soud vybráni již zatčení opati Vít Tajovský a Augustin Machalka. V polovině března k nim přibyli další řeholníci či přední katoličtí teologové. Ačkoliv se většinou soudní proces připravoval několik měsíců, tento měl podle vlády proběhnout co nejrychleji.⁷⁰

Politický monstrproces s představiteli církve probíhal od 31. března do 5. dubna 1950 v Praze. Byl to první velký vykonstruovaný proces, který je dnes známý pod názvem Machalka a spol. Poslední den v březnu usedlo na lavici obžalovaných celkem deset představitelů církve. Konkrétně se jednalo o premonstráty Augustina Machalku, Víta Tajovského a Stanislava Bartáka, dále o jezuitu ThDr. Františka Šilhana, Adolfa Kajpra či Františka Mikuláška. Mezi obžalovanými byli i františkán PhDr. Jan Evangelista Urban a dominikán ThDr. Silvestr Maria Josef Brait. Skupinu doplnili redemptoristé ThDr. Ján Ivan Mastyliak a Jan Blesík. Celému soudu předsedal JUDr. Jaroslav Novák a státní prokuraturu obhajovali prokurátoři JUDr. Karel Čížek, JUDr. Josef Urválek a JUDr. Ludmila Brožová. Proces byl veřejný, tudíž komunisté dopředu vybrali dané posluchače. V místnosti se nacházeli i zástupci tisku. Společnost poslouchala probíhající soudní řízení prostřednictvím rozhlasu, jehož vysílání bylo

---

⁶⁹ KOURAL a kol., s. 43.

⁷⁰ VAŠKO, *Neumlčená. 2. díl.*, s. 133–134.

záměrně o nějaký čas posunuto z důvodu podle režimu nesprávných výpovědí obžalovaných.⁷¹

Proces Machalka a spol. doprovázela masivní propagandistická kampaň. Zejména líčila kláštery jako špionážní centra a řeholníky obviňovala z přípravy povstání. Obžalovaní čelili fyzickému a psychickému nátlaku. Konečný rozsudek vynesl státní soud 5. dubna 1950. Duchovní byli obviněni ze špionáže pro Vatikán a z pokusu o rozvracení lidově demokratického řádu. Dále podle soudu udržovali vztahy se zahraničním duchovenstvem či někteří dokonce shromažďovali zbraně pro připravované povstání. Ačkoliv většina duchovních své výpovědi odvolala, řeholníci byli odsouzeni k velmi vysokým trestům. Nejvyšší trest získal Ján Mastiliak v podobě doživotí. Premonstrát Machalka, podle něhož nesl proces název, byl odsouzen k pětadvaceti letům vězení. Naopak nejkratší trest soud uložil Stanislavu Bartákovi. Své tresty si odpykávali ve věznicích po celém Československu. Zejména na pražské Pankráci, v Mírově na Moravě, ve Valdicích nebo v Leopoldově.⁷²

Roku 1950 však proběhlo více proticírkevních procesů. Druhým velkým monstrprocesem byl proces proti vatikánským agentům v Československu, nazývaný někdy jako Proces Zela a spol. V září řídicí komise vybrala a následně obžalovala devět představitelů církve. Seznam obžalovaných obsahoval tyto jména: ThDr. Stanislav Zela, Jan Anastáz Opasek, ThDr. Bohuslav Stanislav Jarolímek, ThDr. Josef Čihák, ThDr. Otakar Švec, ThDr. Jaroslav Kulač, ThDr. Antonín Mandl, ThDr. Jan Boukal a Václav Mrtvý. Samotný soud s obviněnými probíhal od 27. listopadu 1950.⁷³ Konečný rozsudek vynesl soud až 2. prosince, v kterém byli duchovní lživě obviněni z velezrady, vyzvědačství a z dalších několika protizákonných věcí. Zejména opata Opaska postihl nejkrutější trest, čili byl odsouzen k trestu doživotního žaláře. Dále biskup Zela, podle něhož nesl proces název, byl potrestán pětadvaceti lety vězení. Všichni obžalovaní nejen dostali trest odnětí svobody, ale i měli povinnost zaplatit peněžitý trest. Též stát řeholníkům zkonfiskoval veškeré jmění a odebral jim na deset let občanská práva. Církevní hodnostáři si trest odpykávali ve věznicích po celém Československu. Někteří se už svobody nedočkali, protože zemřeli na následky krutých podmínek v žalářích.

---

⁷¹ VAŠKO, *Neumlčená. 2. díl.*, s. 134–135.

⁷² Tamtéž, s. 147–148.

⁷³ VAŠKO, Václav, *Dům na skále 2, Církev bojující. 1950–květen 1960*, Kostelní Vydří 2007, s. 249–252.

Politické proticírkevní procesy probíhaly i na území Slovenska. Ve stejnou dobu, kdy probíhala příprava českého procesu Zela a spol., se připravoval slovenský proces s názvem Buzalka a spol. Daného soudního řízení se zúčastnili spišský biskup Ján Vojtaššák, řeckokatolický biskup Pavel Gojdič z Prešova a trnavský biskup Michal Buzalka. Slovenští biskupové čelili několik měsíců brutálním výslechům. Biskup Vojtaššák popisoval průběh vyšetřování následovně: „*Stačí, když řeknu obecně, že udupáním člověka a lidské důstojnosti pod černou zem. Často spojené se sadistickými krutostmi, týráním až do tělesného ožebračení a duchovního zničení. Tak vyšetřovaný, jestliže nepřišel při tom o nervy a nezhroutil se úplně duševně, když se s jistým odstupem zamyslí nad takovým vyšetřováním, nemůže pochopit, jak může člověk jiného člověka natolik znevažovat a tak mučit.*“⁷⁴ Dne 10. ledna 1950 byl zahájen proces se slovenskými biskupy. O rok později vyhlásil Státní soud v Bratislavě rozsudek. Biskupové byli vinnými z vojenské velezrady a vyzvědačství. Buzalka a Gojdič byli odsouzeni k trestu doživotního vězení. Biskupa Vojtaššáka čekalo “jen“ čtyřadvacet let za mřížemi. Osud těchto a dalších duchovních nebyl vůbec lehký. Ačkoliv se později někteří slovenští biskupové dostali z vězení, už nikdy nežili zcela svobodně.⁷⁵

Politických procesů proti církvi probíhalo v období komunismu na území Československa nespočet. Rozhodující období pro duchovenstvo se stala polovina 20. století. Tehdy její činnost byla velmi omezená. Na počátku roku 1950 nabyly platnosti zákony týkající se rodiny, které nařizovaly uzavírat sňatky občankou formou, nikoliv jen tou církevní. V praxi to znamenalo, že první musel proběhnout státní sňatek a až následně se mohl uskutečnit ten církevní v prostředí kostela. Daný zákon platil po celou éru socialismu v Československu, čímž se stal symbolem útlaku věřících. Dále od roku 1950 nesměly církve vést matriky, přesto duchovní alespoň zaznamenávaly informace o křtu, sňatcích a pohřbech. Ve zmíněném roce započala i násilná likvidace klášterů a mužských řeholí na území Československa, jež velmi ovlivnila budoucí duchovní život v zemi.⁷⁶

3.4 Akce vedené proti církvím

Komunistická strana chtěla co nejvíce omezit vliv církve ve společnosti. Tudíž se rozhodla pokračovat v postupné likvidaci řeholí. Zprvu vznik plán „K“, který se

---

⁷⁴ Cit. VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 274.

⁷⁵ Tamtéž, s. 294–296.

⁷⁶ BALÍK, HANUŠ, s. 39.

zaměřoval na likvidaci klášterů a mužských katolických řeholních řádů. Plánování akce probíhalo od začátku roku 1950. V únoru padlo rozhodnutí, že událost započne po ukončení procesu Machalka a spol. Právě tento proces měl akci ideologicky odůvodnit ve společnosti. Cílem zásahu bylo obsadit kláštery, čímž by se omezil vliv řeholníků na veřejnost a objekty klášterů měly spadnout do vlastnictví státu.⁷⁷

Největší podíl na rozpracování akcí měl generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský. Právě on večer 13. dubna dal povel k akci K a napsal krajským výborům tyto slova: „*Zasazujeme zatím největší ránu reakční katolické hierarchie, jejím imperialistickým rezidentům, likvidujeme mimořádně aktivní a nebezpečnou agenturu nepřítelů země.*“⁷⁸ První fáze akce se uskutečnila v noci z 13. na 14. dubna 1950 formou vojenské invaze na území celého Československa. Na obklíčení klášterů se podíleli členové Sboru národní bezpečnosti, Státní bezpečnosti a Lidových milic. Pronikání do budov probíhalo násilně, proto se ujal v Čechách název pro tuto operaci „bartolomějská noc“ a na Slovensku „barbarská noc“. Po obsazení budov byli řeholníci internováni do centralizačních klášterů, mezi něž patřil klášter Želiv a další kláštery v Broumově, Bohosudově, Oseku, Králíkách či Hejnicích. Podmínky v internačních kláštorech se podobaly vězeňským podmínkám. Zde se stát snažil o politickou převýchovu řeholníků, ačkoliv duchovenstvo bylo vůči určité nápravě rezistentní. V květnu roku 1951 došlo k reorganizaci internačních klášterů, jejíž počet se velmi snížil. Někteří řeholníci nakonec skončili v táborech nucených prací, kde často pracovali v uranových dolech. Další část duchovních se ocitla v Pomocných technických praporech. Některé však čekalo odsouzení a následné věznění. Během první fáze bylo internováno 876 duchovních a 75 klášterů zkonfiskováno.⁷⁹

Druhá etapa se uskutečnila v noci z 27. na 28. dubna. V těchto dnech proběhla internace 364 řeholníků a zabráno bylo celkem 69 klášterních budov. Na Slovensku se akce K setkala s větším odporem obyvatelstva než v Čechách. Celkem na území Československa bylo internováno přibližně 2420 řeholníků.⁸⁰ Opuštěné objekty se následně staly státním majetkem, který spadal pod armádu či ministerstvo vnitra. Veškeré klášterní předměty, do níž spadaly knihy, sochy či obrazy, připadly též státu.

---

⁷⁷ DOLEŽALOVÁ, Markéta a kol., *Nebe bylo plné hvězd. Pokus o likvidaci řeholního života v Československu*, Praha 2020, s. 12.

⁷⁸ Cit. KOLOUCH, František, *Internace biskupů. Internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého*, Praha 2018, s. 43.

⁷⁹ DOLEŽALOVÁ a kol., *Nebe bylo plné hvězd*, s. 13–17.

⁸⁰ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 43.

Pod vlastnictvím republiky, však budovy ve většině případů zchátraly. V průběhu celé akce se komunisté snažili prostřednictvím propagandy přesvědčit společnost, že řeholníci byli nepřátelé státu a že kláštery sloužily pouze k rozvratné činnosti.⁸¹

Po akci K začali přední komunisté připravovat akci proti ženským klášterům a ženským řeholním řádům, která nesla název akce „Ř“. Řeholnice působily ve školství, zdravotnictví a v sociálních ústavech, čili nebylo vhodné vést akci rychle. Bylo nutné najít za ně adekvátní náhradu v daných zařízeních. Do poloviny srpna 1950 muselo opustit kláštery devět ženských řádů. Sestry byly internovány většinou do pohraničí, kde pracovaly v továrnách. Zde roku 1951 pracovalo až 2000 sester. Dané ženy představovaly v Československu levnou pracovní sílu. Některé řeholnice byly převezeny do zmíněných centralizačních klášterů. V rámci politických procesů stálo více než 100 žen před soudy z důvodu nedovolené duchovní činnosti nebo z šíření teologických tiskovin. Režim zejména usiloval o omezení jejich duchovní činnosti a mladé řeholnice přesvědčoval o odchodu z církve. Přes veškeré akce se řeholnice semkly a společně čelily proti převýchově. Ženské kláštery a řeholní domy se staly majetkem státu stejně tak jako ty mužské.⁸²

Současně s akcí K probíhala tzv. akce „P“. Ta se orientovala na likvidaci řeckokatolické církve. Byla nazvána právě P, protože mělo dojít k likvidaci zmíněné církve díky „návratu“ do církve pravoslavné. Před zahájením akce se území Československa se nacházelo 315 000 řeckokatolíků, v jejich čele stáli diecézní biskup Pavel Gojdič a pomocný biskup Vasil' Hopko. Pravoslavná církev měla odhadem 30 000 věřících a jednoho biskupa Alexeje Dechtereva. Řeckokatolíci působili zejména na ve východní části Slovenska. Dne 27. února 1950 se církevní komise ÚV KSČ rozhodla o provedení akce. Též komise plánovala intervenci obou řeckokatolických biskupů. Na jaře, konkrétně 24. dubna, se konal v lázních Ružbachy tzv. Malý sobor. Cílem této schůze bylo získat podporu a souhlas řeckokatolíků k „návratu“ do pravoslavné církve. Pořadatelé shromáždění si mysleli, že pomocí nátlaku přesvědčí představitelé k přechodu do jiné církve. Malý sobor však skončil krachem z důvodu odmítnutí sjednocení řeckokatolíků s pravoslavnou církví. O čtyři dny později se konal tzv. Přešovský lžisobor, někdy nazýván jako Velký sobor. Cílem tohoto shromáždění bylo přijetí usnesení, na jehož základě by došlo k sjednocení dvou zmíněných církví.

---

⁸¹ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 43.

⁸² DOLEŽALOVÁ a kol., *Nebe bylo plné hvězd*, s. 19–22.

Jednání v Prešově se nezúčastnili biskupové Gojdič a Hopko, protože se komunisté záměrně postarali o jejich internaci. Lze dodat, že sobor mohl být svoláván jen biskupy. Toto shromáždění však svolal stát, tudíž je označován jako lžisobor. Výsledkem jednání bylo schválení manifestu o přestupu řeckokatolíků k pravoslavné církvi. Následně představitelé začali pod tlakem podepisovat daný dokument.⁸³ Až když většina kněží podepsala manifest, tak místopředseda československé vlády Zdeněk Fierlinger uznal jeho platnost. Proto až od května přestala po právní stránce církev existovat. Avšak Svatý stolec nikdy manifest neuznal.⁸⁴ Po uznání dokumentu začali pravoslavní zabírat řeckokatolické kostely, fary a všechny majetek. Mnoho kněží čekalo vězení, internace a také vysídlení do pohraničí. Velká část řeckokatolíků skončila v táborech nucených prací, kde vykonávali velmi fyzickou práci. Ačkoliv duchovní čelili neustálému pronásledování, podíleli se na protikomunistickém odboji.⁸⁵

Roku 1950 skončila hlavní řada mocensko-administrativních postupů proti církvím. Definitivně byly rozbity hlavní církevní struktury. Komunisté díky proticírkevním akcím a procesům získali úplnou kontrolu nad duchovenstvem v Československu. Režim omezil výrazně její autonomii a též vliv duchovenstva na tehdejší společnost. V občanském životě se církev podílela pouze na bohoslužbách v kostelích a na výuce náboženství ve školách, která však probíhala pod dozorem státu. Proticírkevní zásahy v dalších letech už duchovní život a celkově stav církve tolik neovlivnily.⁸⁶

---

⁸³ VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 187–207.

⁸⁴ BALÍK, HANUŠ, s. 38.

⁸⁵ VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 211–212.

⁸⁶ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 125.

4 POČÁTKY PERZEKUCE ARCIBISKUPA JOSEFA BERANA

Arcibiskup Josef Beran byl velmi oblíbený ve společnosti. Během svého života se stal uznávaným symbolem československého katolicismu. Z těchto důvodů po roce 1948 představoval určitou překážku komunistického režimu toužícího po neomezené vládě, tudíž ho bylo nutno odstranit z veřejného života.⁸⁷ Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 se arcibiskup Josef Beran odmítal podříditi novému režimu.

Beranův kritický postoj k vládě se projevil už v polovině zmíněného roku. V červnu se stal rozhodnějším odpůrcem komunistické moci, a to především v období zmíněného *Te Deum*. Dne 12. června vydal pražský arcibiskupský úřad vyhlášku o suspendování *a divinis* některých kněží.⁸⁸ Namířeno to bylo zejména na ty, kteří kandidovali do voleb a již přijali mandát i přes církevní zákaz. Suspenzi neunikl ani kněz Plojhar, ačkoliv on a ministr spravedlnosti Alexej Čepička to odmítali. Čepička se domníval, že se daný zákaz Plojhara netýká. Argumentoval tím, že o této záležitosti hovořili s Beranem a ten řekl, „že *P. Plojhar je ze zákazu kněžské účasti v politickém životě vyňat*“.⁸⁹ Arcibiskup však Čepičkovo tvrzení označil za nepravdivé. Beran zaslal 5. srpna 1948 dopis tehdejšímu předsedovi vlády Antonínu Zápotockému, v němž objasnil postoj k Plojharovi a jeho trestu následovně: „*Není pravda, že dispens pro Plojhara byla se mnou předem dohodnuta. Račte si dáti přesné informace o jeho kněžské minulosti a o jeho životě. Vždycky jste požadovali, aby kněz žil jako kněz, a když nebude, aby raději kněžství nechal. A to je i smysl suspenze. Plojhar byl upozorněn předem ústně od svého biskupa a písemně ode mne, že neodvolá-li kandidaturu, bude suspendován. Svému biskupu odpověděl, že sdělení bere na vědomí, ale že kandidaturu neodvolá. Plojhar jako kněz přísahal, že se poslušně podřídí příkazům církevních představených. Poslušnost odepřel a za to je stíhán, za nic jiného.*“⁹⁰ Beran v této době věděl, že cílem vlády je omezení duchovní činnosti, práv pražského arcibiskupa a církevních zahraničních styků.

---

⁸⁷ BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří a kol., *Primasové katolické církve. Země střední Evropy v čase komunismu*, Brno 2010, s. 14.

⁸⁸ Suspenze je forma trestu v církevním právu, jímž je na určitou či neurčitou dobu odňato privilegium. V církvi je to trest, kterým se zabraňuje výkonu duchovní činnosti.

⁸⁹ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 34.

⁹⁰ Tamtéž.

Čepička však byl názoru, že arcibiskup pozměnil názor z důvodu nařízení Vatikánu. Zákrok proti Plojharovi vnímal jako úder biskupů vůči komunistické vládě, tudíž velmi ostře reagoval: „*Socialismus bude bez církve, ale církev bez socialismu ne. Kdo to nedovede pochopit, tomu není pomoci. A nám záleží na pomoci církve. Když však dojde ke konfliktu, bude za všech okolností zachován pořádek.*“⁹¹ Ačkoliv Čepička žádal církví o prozkoumání a následné jednání o daném zásahu proti zmíněnému knězi, Beran své stanovisko nezměnil a stále trval na suspendování.⁹² Samotný Plojhar chtěl být nadále součástí vlády a tvrdil, že dostal povolení od budějovické diecéze k vykonávání parlamentního mandátu. Touto situací započal spor mezi arcibiskupem a tehdejším režimem.

Dne 3. července 1948 zahájila církevní komise ÚV KSČ kampaň proti Beranovi. Propaganda probíhala zejména pomocí tisku a rozhlasu. Tyto média měla už pod svou kontrolou komunistická strana. Za Josefem Plojharem stála především lidová strana a dále několik organizací, které usilovaly o anulování suspenzí všech duchovních. Spor nakonec vyústil v září 1948, kdy vedení Svazu bojovníků za svobodu (SBS) přijalo návrh, týkající se vyloučení Berana z dané organizace.⁹³ Důvodem se stal dopis, který adresoval arcibiskup zmíněnému svazu. Zde se opět vyjádřil k otázce suspendování Plojhara, což stačilo předsednictvu organizace pro Beranovo vyloučení. Mediální kampaň ho následně označila za lháře, nepřítel společnosti či kritizovala jeho dobré jméno.⁹⁴ Arcibiskupovo vyloučení se též stalo předmětem jednání na schůzích SBS. Při jedné konané schůzi se hlasovalo pro vyloučení Berana ze svazu. Ruku pro vyloučení zvedli všichni věřící, avšak pouze jeden účastník nikoliv. Daný účastník odůvodnil své stanovisko následovně: „*Na dotaz, jaké mám důvody proti vyloučení jsem odpověděl, že pana arcibiskupa si vážím za jeho hrdinný postoj za doby okupace a že jeho pětileté vězení v Dachau mu dává větší právo být členem svazu než nám, kteří jsme byli věznění jen pár měsíců či několik let. Jeho vyloučení považuji za nespravedlivé a nemohu s ním souhlasit.*“⁹⁵ Po tomto argumentu se účastník stal podle svazu nepřitelem

---

⁹¹ KUČERA, Jiří, *Vyznavač a mučedník Štěpán Trochta*, Praha 2006, s. 19.

⁹² KAPLAN, *Stát a církev*, s. 35–36.

⁹³ Po skončení druhé světové válce vzniklo několik organizací, jejíž členové byli zaměřeni protinacisticky. V té době vznikl i Český svaz bojovníků za svobodu, který vznikl jako nestranný a jenž měl několik tisíc členů. Po únoru 1948 byly jednotlivé organizace začleněny do tzv. Svazu bojovníků za svobodu. V rozmezí 50. a 60. let byli vyloučeni ze svazu členové, kteří se podíleli na protinacistickém odboji a zároveň prosazovali antikomunistické postoje.

⁹⁴ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 192–196.

⁹⁵ BISKUPSTVÍ KRÁLOVÉHRADECKÉ, *Kamínky 3. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*, Hradec Králové 2001, s. 167.

socialistického zřízení, tudíž nato sám dotyčný vystoupil z organizace. Dalším, kdo se vzdal své funkce ve svazu, byl Beranův přítel biskup Trochta. Spor mezi Beranem a Plojharem měl vliv i na tehdejší společnost. Arcibiskup začal být lidmi odsuzován kvůli komunistické propagandě, která ho líčila jako zrádce socialistické republiky a též jako tajného agenta Vatikánu.

V polovině srpna 1948 se konala biskupská konference v Nitře, kde duchovní řešili vztahy mezi státem a církví. Ze setkání vzešly dvě písemnosti. Jeden dokument byl adresován vládě v podobě memoranda, v němž církve vytýkala politické postoje státu vůči ní a též vyzývala k ukončení bojů. Druhý dokument představoval pastýřský list, jehož čtení proběhlo 29. srpna ve všech kostelích. Biskupové v listu zmiňovali, že se věřící mají připravit na období, jež prověří jejich oddanost k církvi.⁹⁶ Beranův antikomunistický postoj se nezměnil, i přes aféru s Plojharem. Dne 3. září zemřel Edvard Beneš, jehož pohřbu v Sezimově Ústí se na přání Hany Benešové zúčastnil i arcibiskup. Ten k bývalému prezidentovi mluvil s velkou úctou. Zejména vyzdvihoval jeho pracovitost a pevný charakter. Beneš představoval pro režim symbol masarykovské republiky, tudíž jeho pohřeb probíhal v doprovodu nasazených vojsk a též propagandy. Komunisté proto Berana kritizovali.⁹⁷

O dva měsíce později arcibiskup navštívil Vatikán, kde informoval Svátý stolec o nepříznivém vztahu mezi státem a církví v Československu. Do Říma též odcestovali slovenský biskup Josef Čárský a litoměřický biskup Štěpán Trochta, který se zde vyjádřil k církevněpolitickému vývoji v Československu takto: „*Snad ještě rok budeme moci pracovat. A potom? Pánu Bohu poručeno. Bojím se, že půjdeme do toho nepřipraveni.*“⁹⁸ Vatikán biskupům poradil, aby se s československou vládou snažili domluvit. Zejména doporučoval vyjednávat z důvodu udržení výchovné činnosti a církevnímu vlivu v občanském životě.⁹⁹ Po návratu do rodné vlasti se biskupové podle rad snažili obnovit jednání se státem. Společně vytvořili memorandum, v němž požadovali ukončení mediální kampaně vůči představitelům církve či kompenzace za zkonfiskovaný majetek. Prezident Gottwald byl o jednání církevních hodnostářů informován prostřednictvím informátora, který mu předložil tuto zprávu: „*Všichni ordináři jak z Čech, tak i z ostatních historických zemí, vyjma pražského arcibiskupa, se*

---

⁹⁶ VAŠKO, *Neumlčená. 2. díl*, s. 41–43.

⁹⁷ Tamtéž, s. 47–48.

⁹⁸ Tamtéž, s. 54.

⁹⁹ NOVOSAD, s. 89.

shodli na stanovisku, že určité výhledy na dohodu jsou, a že je tedy povinností církve, aby se této příležitosti uchopila. Pražský arcibiskup tvrdošjně trval na svém stanovisku a varoval účastníky konference, aby se žádné jednání nezahajovalo a že by to jenom prestiži církve v očích věřících uškodilo. Jeho projev od začátku do konce byl nenávislný vůči lidovědemokratickému režimu a vládě. Za velmi bojovného ovzduší byly přijaty tyto tři body usnesení: 1. že má být zahájeno jednání s vládou, a to ihned, 2. biskupská konference má vypracovat memorandum jako podklad jednání, 3. měla být vyslána početná delegace biskupů k prezidentovi.¹⁰⁰ Gottwald začal jednat s biskupskou delegací až na počátku roku 1949.

4.1 Rok 1949

Prezident Gottwald se osobně setkal s biskupskou delegací 19. ledna 1949. V čele delegace byl olomoucký arcibiskup Josef Motocha, jenž nahrazoval Berana. Dále se jednání zúčastnili litoměřický biskup Štěpán Trochta a nitranský biskup Eduard Nécsey. Prezident odmítal stížnosti biskupů a vyjádřil se k ní následovně: „Komise by se na to podívala. Jsou tam některé velmi drzé požadavky. Útok Vatikánu. Ideologie nepřátelské křesťanství se nemají šířit. Chtějí nám zakázat světový názor. Musíme o tom uvažovat, jak tuto věc postavit. Doporučuji materiál rozmnožit a dodat také ostatním členům předsednictva k informaci.“¹⁰¹ Toho dne raději duchovní nepředali hlavě státu zmíněné memorandum, avšak jeho odevzdání proběhlo až 31. ledna. Memorandum obsahovalo deset bodů, v nichž duchovní navrhovali změny vůči církvi. Například prosazovali obnovu církevních škol, ukončení mediální kampaně proti církvi či žádali o svobodné právo týkající se sdružování v náboženských spolcích.¹⁰²

Komunisté reagovali na dané požadavky tím, že vypracovali dvě odlišné formy odpovědí. V první verzi vláda chtěla po duchovních, aby vedla společnost k budování socialismu a celkově prosazovala církevní loajalitu vůči režimu. Až tehdy, co by věřící splňovali určitou věrnost k státu, měly být obnoveny církevní školy, případně mělo dojít k zastavení trestních stíhání kněží. Dokonce představitelé státu slibovali zastavení propagandy proti papeži a celkově Svatému stolci, což mělo být realizováno až po

---

¹⁰⁰ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 201.

¹⁰¹ BULÍNOVÁ, Marie a kol., *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Sv. 1., Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949–březen 1950*, Brno 1994, s. 41.

¹⁰² Tamtéž, s. 43–44.

zastavení vatikánské kampaně vůči Československu. Na základě této verze byla vláda schopna jednat s církví.¹⁰³

Druhou alternativu připravila vláda z důvodu, kdyby církev nezaujala vstřícný postoj vůči státu. Počátečný text dané verze zněl takto: „*Především projevíme hierarchii svou nespokojenost s takovým postojem církve. Upozorníme ji, že takový postoj pokládáme jen za zástěru pro její skutečné smýšlení. Dále upozorníme, že náboženskou svobodu chceme a budeme respektovat, avšak že tvrdě budeme trestat každý podvrtný počin římskokatolických duchovních a z 10 požadavků memoranda povolíme jen minimum, jen tolik, aby dýchali.*“¹⁰⁴ Za těchto okolností by stát některé církevní požadavky realizoval, avšak vše mělo probíhat pod státní kontrolou. Lze zmínit, že ani jedna verze nebyla předložena církvi písemně.

Komunističtí politici dobře věděli, že arcibiskup Beran je názorově pevný a přesvědčený o nesvobodě režimu. Biskupa Trochtu vnímali jako člověka, který je zcela oddaný Vatikánu. Avšak představoval podle nich nejlepšího československého biskupa, protože usiloval o dohodu mezi státem a církví. Beran zásadně vystupoval proti dohodě, ale na rady Vatikánu začal jednat s cílem se nějak dohodnout s vládou. To se projevilo v tom, že souhlasil s Plojharovým působením v ústředním výboru Národní fronty.¹⁰⁵

V únoru 1949 započala vládní jednání s biskupy. Dne 7. února byly duchovním předloženy podmínky sloužící ke kompromisu mezi státem a církví. V zásadě komunisté vytvořili ultimátum, které znělo následovně: „*Církev vyhlásí loajalitu vládě, zruší suspenzi kněží, zastaví diskriminaci kněží, kteří spolupracují s vládou, a suspenduje kněze odsouzené za protistátní činnost.*“¹⁰⁶ Duchovní zprvu reagovali příznivě. Zejména Trochta usiloval o usmíření mezi státem a církví. Situace se změnila tehdy, když přijel začátkem března arcibiskup Matocha z Itálie. Ten vyličil biskupům stanovisko Vatikánu. Na jedné straně papež Pius XII. podpořil československé biskupy v jednání s představiteli státu, avšak varoval před ztrátou církevní suverenity. Po tomto stanovisku část duchovních odmítala vyhovět vládním podmínkám. Už v polovině února bylo zřejmé, že jednání nepřinesou žádné konkrétní výsledky.¹⁰⁷

---

¹⁰³ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 203–204.

¹⁰⁴ BULÍNOVÁ a kol., s. 52.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 52–53.

¹⁰⁶ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 31.

¹⁰⁷ Tamtéž.

Na jaře roku 1949 spor mezi církví a státem vygradoval v již zmíněném Dolním Smokovci, kde probíhala biskupská porada. Represe se ze strany státu stupňovaly, proto v květnu o situaci informoval kněží Beran v oběžníku. Zde napsal: „*Upozorňujeme, že farní úřady i jednotlivci, duchovní i laici, bývají navštěvováni provokatéry přestrojenými za kněze, řeholníky, řeholnice. Buďte opatrní! Znovu, jako za okupace, se dějí pokusy zavírat kostely nebo fary pod záminkou, že tam byla nalezena tajná vysílací stanice nebo zbraně, letáky apod. [...] Má být zakládána nová, Československá katolická církev nebo nová Jednota katolického duchovenstva. Osoby podepsané na připravovaném prohlášení jsou známé. Doufáme, že nebudete přijímat informace od suspendovaných, odpadlých a exkomunikovaných kněží. [...] Z ohledu na to, že v mnoha případech bylo zneužito náboženských poutí a slavností k cílům nenáboženským, doporučujeme velkou opatrnost při pořádání podobných slavností jak pro volbu kazatelů a celebrantů, tak i v uspořádání programu.*“¹⁰⁸ Arcibiskup Beran přes veškeré represe vystupoval sebevědomě a hájil zájmy československé církve.

Beranův odmítavý postoj vůči režimu se projevil i v období probíhající již zmíněné Katolické akce. Tehdy biskupové vystoupili proti nedemokratickým aktivitám režimu. Komunisté na postoj duchovních však reagovali tím, že usilovali o odvolání arcibiskupa Berana z funkce. Přes veškerý nátlak církev své odmítavé stanovisko vůči státu nezměnila. Dne 15. června proběhla tajná schůzka československých biskupů v čele s Beranem v arcibiskupském paláci v Praze, kde společně schválili pastýřský list. Ten nesl název *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, v němž církev ostře kritizovala danou akci a též informovala věřící o situaci v Československu. Veřejné čtení dané písemnosti mělo proběhnout v neděli 19. června ve všech kostelech na svátek Božího těla.¹⁰⁹

O konané biskupské konferenci věděli i příslušníci Státní bezpečnosti, kteří v průběhu jednání vtrhli do budovy a na místě zatkli kancléře pražského arcibiskupství Rudolfa Dörnera. Akce probíhala následovně: „*Úřední místnosti konsistoře byly obsazeny a celý den i následující noc byly prohlídky všech spisů a dokumentů, které byly odvezeny na policii. Dodnes nikdo neví, kdo vyradil tajnou schůzi biskupů, o níž nevěděli ani domácí, jimž bylo zatajeno, že se pan arcibiskup v noci vrátí z vizitační*

---

¹⁰⁸ VAŠKO, *Neumlčená. 2. díl*, s. 66.

¹⁰⁹ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 222–224.

cesty.“¹¹⁰ Zatčený kancléř byl šokován a nacházel se na pokraji zhroucení. Beran v té dramatické chvíli přirovnal komunistické policisty ke gestapu. V reakci na konferenci převzala vláda 16. června do svých rukou veškeré církevní záležitosti. Do kostelů vyslala určité informátory, kteří měli režimu dodávat zprávy například týkající se obsahu kázání. Dále informovali o počtech věřících či podávali hlášení, s kým se kněží stýkali. Dokonce v některých případech záměrně vyvolávali při bohoslužbách incidenty, aby měli důvod k zatčení kněží.¹¹¹ Komunisté nesouhlasili s veřejným čtením pastýřského listu, proto před svátečním dnem navštěvovali příslušníci Místních národních výborů a Sboru národní bezpečnosti kněze. Těm vyhrožovali, že prezentování dané písemnosti bude kvalifikováno jako protistátní. Poté se každý kněz musel rozhodnout, zda poslechne biskupy a přečte list v určený den, anebo se ze strachu podrobí režimu. Nakonec danou písemnost přečetla pouze jedna třetina kněží. Právě ty následně režim potrestal.¹¹²

Litoměřický biskup Štěpán Trochta svolal na 16. červen 1949 zasedání kněží litoměřické diecéze. Zde kněží složili přísahu věrnosti svému biskupovi. Zároveň každý zúčastněný obdržel od Trochty pár výtisků pastýřského listu, jež měli kněží ve sváteční neděli odprezentovat. Průběhu zasedání byl přerušen třemi příslušníky Státní bezpečnosti. Litoměřický biskup vyzval kněží, aby otevřeně promluvili o represích vůči duchovním. Tím započala hromadná kritika namířená proti režimu. Jeden kněz zdůraznil, že všichni slibují a zároveň přísahají biskupovi. Trochta na to odpověděl: „*Také já vám přísahám věrnost až do smrti.*“¹¹³ Poté duchovní společně zazpívali československou a papežskou hymnu. Úředníci Státní bezpečnosti byli zmateni a pouze pronesli, že doufají, že se stát a církev někdy dohodnou. V neděli 19. června biskup Trochta osobně přečetl v katedrále zmíněný pastýřský list episkopátu. Byl to jeho poslední veřejný projev, protože od té doby se nacházel pod neustálou kontrolou režimu. Státní komisař dohlížel na jeho poštu i telefon. Komunisté ho přinutili, aby jmenoval generálním vikářem Mons. Eduarda Olivu, jenž byl činným členem komunistické strany. Režim se postaral o to, aby Trochtova svoboda se omezila na

---

¹¹⁰ LUŇÁČKOVÁ, s. 244.

¹¹¹ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 224.

¹¹² DEMEL, s. 37–38.

¹¹³ Cit. NOVOSAD, s. 99.

minimum. Po zbytek života žil pod neustálým dohledem režimu, stejně jako arcibiskup Josef Beran.¹¹⁴

4.2 Beranovo věznění mezi lety 1949–1951

Dramatická situace byla v hlavním městě. Předpokládalo se, že na svátek Božího těla pronese Beran důležitou řeč. Už den předem, tudíž 18. června, proudily do Prahy davy nejen katolíků. Všichni chtěli slyšet člověka, který v zemi představoval autoritu a též symbol statečnosti. Na samém počátku slavnosti přednesl strahovský opat Bohuslav Jarolímek pastýřský list a následně přísahal věrnost církvi před mnoha posluchači. Za svůj projev byl o rok později odsouzen k dvacetiletému žaláři, během jeho průběhu však zemřel. Sám arcibiskup v chrámu pronesl tyto slova: „*Nevím, kolikrát ještě budu moci k vám promlouvat, ale nyní prohlašuji veřejně jako biskup: Nikdy, nikdy, nikdy nesvolím k dohodě, která směřuje proti zákonům Božím a církvi svaté. Prohlašuji zde slavnostně před Bohem a před národem, že nikdy neuzavřu dohodu, která by porušovala práva církve a jejich biskupů. Nikdo a nic mě k tomu nedonutí, poněvadž církev je jen jedna a bez biskupů církev katolická nemůže existovat. Uslyšíte-li, že jsem něco takového podepsal, nevěřte. Přisahám jako biskup: nikdy neznamenuji práva Božích a církve svaté. Velice mě bolí, že kvůli mně pronásledován bude můj dobrý český lid. Ale nemohu jednat jinak.*“¹¹⁵ Po svém přednesu odešel z chrámu a odjel do arcibiskupského paláce. Cestou lidé skandovali: „*Ať žije arcibiskup Beran!*“ a „*Zůstaneme věrni!*“¹¹⁶ Na Hradčanském náměstí dav zpíval hymnu a svatováclavský chorál. Arcibiskup vybízel ke klidu, protože se obával zásahu Státní bezpečnosti.

Dne 19. června 1949 se konala bohoslužba, kterou vedl arcibiskup Beran. Už od samotného rána proudily davy lidí k Pražskému hradu, avšak režim se snažil jim cestu zkomplikovat. Přesto se velké množství lidí nenechalo odradit a snažili se dostat do katedrály sv. Víta různými pražskými uličkami. I tam však hlídkovala policie. Věřící popisovali situaci takto: „*Přicházeli jsme tehdy jako bohoslovci cestou od Pražského nábřeží; už zdáli jsme viděli, že před branou do Hradu stojí dav lidí, který se nehýbá. V bráně samé jsme zjistili příčinu. Členové StB se drželi za ruce a jejich hradbou prošli jen jednotlivci. I my v talárech jsme byli vpuštěni.*“¹¹⁷ Chrám byl nakonec přeplněn a panovalo v něm určité napětí. Mimo věřících se zde vyskytovali i provokatéři, kteří na

¹¹⁴ KUČERA, s. 22–23.

¹¹⁵ KOLEKTIV AUTORŮ, *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*, Praha 2000, s. 22.

¹¹⁶ Cit. VAŠKO, *Neumlčená. 2. díl*, s. 79.

¹¹⁷ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 226.

sebe nevhodně pokřikovali. Vyznačovali se barevnými špendlíky v klopě kabátu a velká část z nich měla v rukou hole. Arcibiskup oblečen do liturgického roucha vešel do katedrály a kněží se posadili, čímž začala mše. Provokatéři netaktně hučeli, což se chrámem rozléhalo natolik, že nešel slyšet zpěv. Po přečtení evangelia se chopil Beran mikrofonu a řekl: „*Drazí věřící, katedrála je plná provokatérů! Pro lásku Boží vás prosím, nenechte se vyprovokovat! Budou vám rozdávat Katolické noviny, ale to nejsou Katolické noviny, stejně jako Katolická akce není Katolickou akcí!*“¹¹⁸ Jeho projev byl rušen hvízdáním, dupáním a vykřikování. Beran na to zareagoval následovně: „*Snad u nás ještě platí zákon, že se nesmí rušit bohoslužby*“¹¹⁹ Následně provokatéři na to vykřikli, že arcibiskup slouží Západu za peněžitý obnos. Napjatou situaci uklidnil varhaník Antonín Janda, který zahrál státní hymnu. Po závěrečné písni byl bohosloveci arcibiskup bezpečně vyprovozen z katedrály. Venku Beran žehnal shromážděnému lidu, který mu provolával slávu. Událost byla velmi dojemná a mnoho lidí plakalo. Arcibiskup poté odjel do rezidence za doprovodu bohoslovců a kněží.¹²⁰

V paláci na Berana čekali příslušníci Státní bezpečnosti, již mu pověděli, že má zakázáno opouštět rezidenci bez určeného doprovodu. Dále mu oznámili, že izolace ho ochrání před jeho odpůrci. Dav před palácem netušil, co se uvnitř děje, tudíž vyzýval arcibiskupa na balkon. Ačkoliv se nakonec příznivci Berana rozešli, někteří mladí byli zatčeni. Touto událostí započala šestnáctiletá internace a izolace významného arcibiskupa Josefa Berana.¹²¹

Vatikán vzápětí zareagoval na situaci tím, že vydal dva exkomunikační dekrety. Dne 20. června 1949 exkomunikoval všechny členy Katolické akce. Vatikán od tohoto data přestal respektovat tuto organizaci v Československu za součást katolické církve. Druhým dekretem ze dne 1. července Vatikán exkomunikoval katolíky, kteří byli členy komunistické strany. Ta na to reagovala propagandistickou kampaní proti papeži Piovi XII., jenž byl označen za nepřítele celého východního bloku.¹²² Ve stejný den, kdy vydal Vatikán první zmíněný dekret, vyšel v Rudém právu článek, jenž popisoval osudnou slavnost Božího těla. Informoval čtenáře o tom, že Beran záměrně při mši útočil na vládu a Katolickou akci. Podle novin byla celá událost vyličená jako hromadná

---

¹¹⁸ Cit. HAVLÍČKOVÁ, s. 156.

¹¹⁹ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 226.

¹²⁰ HAVLÍČKOVÁ, s. 156.

¹²¹ Tamtéž, s. 156–157.

¹²² VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 228.

revolta věřících. O den později se kudálosti vyjádřil i Antonín Zápotocký, který v rozhlase řekl: „*Proti záškodníkům, provokatérům a vyvolavačům rozbroje a neklidu bude podle zákona a práva zakročeno.*“¹²³ Věřící čelili perzekucím a neustálému pronásledování, proto Řím udělil církvi v Československu tzv. mexické fakulty, díky kterým se dala vytvořit alternativní hierarchie.¹²⁴ Dne 17. září 1949 se stal bez státního souhlasu biskupem Kajetán Matoušek, jenž měl zastoupit Berana v případě jeho zatčení. Na příklad v tomto období olomoucký arcibiskup Josef Matocha pověřil za svého zástupce biskupa Františka Tomáška. Těchto tajných svěcení probíhalo v Československu v následujících letech několik. Lze dodat, že většina vysvěcených biskupů byla v průběhu padesátých let vězněná.¹²⁵

Arcibiskup Josef Beran byl od 19. června 1949 vězněn ve své rezidenci, kterou hlídala nepřetržitě policie. Zpočátku ho navštěvoval v paláci již zmíněný Mons. de Liva. Ten však byl vyhoštěn ze země a kontakty s Vatikánem se přerušily. Avšak se Beranovi podařilo odeslat psaní papeži Piu XII., v kterém napsal: „*Co mě nejvíce bolí, nejsou moje osobní těžkosti, ale lži, pomluvy a nespravedlnosti, jimiž urážejí Vaši svatost, Svatý stolec, svatou Matku církve a zraňují Boží velebnost. [...] Velkou útěchu mi působí, že naprostá většina kněží i věřících zůstává věrna Svatému stolci.*“¹²⁶ Uzavřený Beran dostával informace týkající se pronásledování duchovních. Z tohoto důvodu posílal dopisy generální prokuratuře, avšak odpověď nikdy nedostal. V období církevních procesů obsadila policie celou rezidenci. V noci z 18. na 19. července 1950 došlo k zatčení obou sekretářů arcibiskupa, Jana Boukala a Václava Páchy. V té noci spolu s nimi zatkli i kanovníky Josefa Čiháka, Jaroslava Kulače a Otakara Švece. Po této příhodě byl Beran hlídán po celý den. O týden později ho už ani nesměly navštěvovat osoby pracující v paláci. Zaměstnanci rezidence dostali výpověď a ti co zde bydleli, se museli rychle odstěhovat. Osamocení arcibiskup se začal starat o sebe, protože veškeré služebnictvo bylo propuštěno. Například se sám oblékal či v kapli rozsvěcoval svíčky. Jediným, kdo zůstal v paláci z původního osazenstva, byla maminka Marie Luňáčkové, která zde působila jako kuchařka. V tomto období se v samotném paláci velmi kradlo. Dokonce mizelo Beranovo oblečení či taška, v které

---

¹²³ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 231.

¹²⁴ Mexické fakulty neboli nouzová zplnomocnění udělil papež Pius X. mexické církvi na počátku 20 století, kdy čelila pronásledování. Je to soubor dispensí, jež umožňují kněžím a biskupům činit úkony bez souhlasu jejich nadřízených. Mexické fakulty se udělují tehdy, kdy je církev perzekuována a její běžný způsob práce by ohrožovalo životy duchovních.

¹²⁵ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 231–233.

¹²⁶ Cit. POLC, SVOBODA, s. 209.

měl sbalené osobní věci v případě jeho uvěznění. Nejen arcibiskup byl zcela izolován od zbytku světa, ale i brněnský biskup Karel Skoupý, českobudějovický biskup Josef Hlouch či slovenský biskup Lazík.¹²⁷

Dne 7. února 1951 předložil náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger návrh, který se týkal arcibiskupa Berana. Byl to námět, jak se ho zbavit: „*Vyzvat Berana k rezignaci na funkci, a odmítne-li, izolovat ho mimo rezidenci. Pět dní nato předsednictvo ÚV KSČ schválilo tento návrh s tím, že nebude-li rezignovat, „sdělit mu, že nemůže vykonávat svou funkci, izolovat a vyšetřovat‘. Kapitulním vikářem měl být zvolen Eltschkner.*“¹²⁸ Následující měsíc měl arcibiskup podepsat jmenovací listinu nových kanovníků, které by navrhl stát. Mezi ně patřili Josef Kubík, Oswald Novák, František Kotalík a Antonín Stehlík. Dne 6. března 1951 se konalo zasedání ÚV KSČ, kde komunisté navrhli nového kapitulního vikáře Antonína Stehlíka místo původně navrženého Eltschknera. Stehlík byl nakonec komunisty zvolen kapitulním vikářem, tudíž se musel režim zbavit Berana.¹²⁹

Josef Beran však nabídnutou rezignaci odmítl, tudíž s ním bylo zavedeno trestní řízení. Arcibiskup musel zaplatit peněžitou pokutu a dále byl odsouzen k pobytu mimo palác z důvodu, že dosud nesložil slib věrnosti republice, a přitom vykonával svou funkci. Též čelil obvinění, že záměrně nabádal duchovní k neskládání daného slibu. Beran pokutu ihned zaplatil a proti rozsudku podal odvolání, které však komunisté v týž den zamítli. V noci ze 7. na 8. března probíhalo arcibiskupovo převezení na tajné místo, kde žil v absolutní izolaci. Téhož dne byl jmenován novým kapitulním vikářem Antonín Stehlík. Arcibiskup Josef Beran byl od této doby protiprávně internován Státní bezpečností po různých místech Československa.¹³⁰

---

¹²⁷ Cit. POLC, SVOBODA, s. 209–211.

¹²⁸ Cit. KAPLAN, *Stát a církev*, s. 145.

¹²⁹ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 245–247.

¹³⁰ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 145–146.

5 INTERNACE MEZI LETY 1951–1965

Arcibiskup Josef Beran byl od března 1951 internován na různých utajených místech po Československu. Stal se prvním duchovním, který byl z domácího vězení převezen na zcela izolované místo. Avšak krátce poté potkal i ostatní biskupy totožný osud. Režim usiloval především o znemožnění kontaktů mezi nejvyššími představiteli diecéze a věřícími z důvodu, aby se na ně celkově ve společnosti zapomnělo. Beranovo převezení proběhlo podle líčení pramenů následujícím způsobem: „*Na základě nálezu trestní komise obvodního národního výboru v Praze ze dne 7. března 1951, č. 127/51-taj. určuje ministerstvo vnitra po dohodě se státním úřadem pro věci církevní odsouzenému pražskému arcibiskupu ThDr Josefu Beranovi na místo přikázaného pobytu podle § 23 trestního zákona správního čp. 54 v Roželově, okr. Blatná.*“¹³¹ Pro arcibiskupa započala doba nejistoty a strachu. Nacházel se v absolutní izolaci od vnějšího světa. Na daných internačních místech panovaly tvrdé podmínky, jež se podobaly vězeňskému životu. Josef Beran vůbec netušil, kde se momentálně nachází, protože i jeho převoz mezi jednotlivými místy probíhal utajeně. Několik let se neviděl s vlastní rodinou, která však nevěděla, zda vůbec Josef žije. Beran v internaci čelil neustálým odposlechům ze strany Státní bezpečnosti. Osobně se obával toho, že se stane obětí některého procesu, nebo že zemře v internaci.¹³²

5.1 Roželov u Rožmitálu

Začátek internace strávil arcibiskup Beran v obci Roželov u Rožmitálu. Na okraji vesnice se nacházel bývalý lovecký arcibiskupský zámek, jenž sloužil za komunistického režimu jako internační místo nejen pro významné duchovní, ale i politiky. Zámek patřil pod správu Ministerstva vnitra a dřevařský průmysl, avšak v praxi spadal pod krajskou Státní bezpečnost sídlící v Plzni. V té době zastával post velitele Státní bezpečnosti František Kacerovský, zvaný Krejčí.¹³³

Beranův tajný převoz z arcibiskupského paláce do Roželova probíhal v nočních hodinách ze 7. na 8. března 1951. Komunisté potřebovali určitý počet řeholnic, které by vedly domácnosti izolovaným biskupům. Proto určený funkcionář z Náboženské matice sháněl tři sestry ke zmíněné práci v ženských kongregacích už v únoru 1951. Ačkoliv se

---

¹³¹ KOLEKTIV AUTORŮ, s. 69.

¹³² *Životopis*. In: Josef kardinál Beran. 33. arcibiskup pražský a primas český (29. 12. 1888 Plzeň – 17. 5. 1969 Řím) [online], [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://kardinalberan.com/cz/zivotopis/>.

¹³³ ŠINDAR, Jiří, *Zemřel pod cizím jménem. Dramatický závěr života Jana Šrámka*, Kostelní Vydří 2007, s. 126–127.

na řeholnice též stahovala přísná izolace, do dobrovolné služby se přihlásilo velké množství sester. Nakonec byly do služby poslány dominikánky Eugenie Procházková, Mlada Nevrlá a Konrada Czepegyová. Tyto řeholnice odjely 7. března do utajovaného záměčku v Roželově u Rožmitálu.¹³⁴

V záměčku v Roželově pobývaly řeholnice s Beranem necelé tři týdny v absolutní izolaci od vedlejšího světa. Ačkoliv se Státní bezpečnost snažila sebevíce o naprostou izolaci, do obce se sjížděly stovky lidí, kteří chtěli především zahlédnout samotného arcibiskupa a ujistit se, že je zdravý a že nestrádá. Řeholnice Alena Chromčáková líčila situaci následovně: „*Ačkoliv se deportace prováděla tajně, v noci, brzy po 7. březnu se z rozhlasu domácího i zahraničního hlásí, že arcibiskup pražský na vlastní žádost odjíždí do loveckého záměčku, letoviska to arcibiskupství pražského v Roželově u Rožmitálu, kde se chce nerušeně věnovat svým teologickým pracím.*“¹³⁵ Z tohoto důvodu byl Beran převezen na jiné místo v Československu. Režim se postaral o to, aby Beranovo jméno úplně vymizelo z tisku a z dalších sdělovacích prostředků. Arcibiskup upadl ve společnosti do zapomnění.

Ačkoliv Beran byl internován v Růžodole u Liberce, záměček nezel prázdnotou. Začátkem července převezli z Valdic na zmíněné místo bývalého předsedu vlády Mons. Jana Šrámka a bývalého ministra pošt Františka Hálu, který zde však v srpnu 1952 zemřel. Obyvatelé obce netušili, že v záměčku jsou izolováni českoslovenští politici. Stále se domnívali, že příslušníci Státní bezpečnosti zde hlídali arcibiskupa Berana. Pobyt exministrů v Roželově byl naprosto utajený, nežli tomu bylo v případě pražského arcibiskupa.¹³⁶

5.2 Růžodol u Liberce

Dne 2. dubna 1951 byl arcibiskup Josef Beran převezen s dominikánkami do Růžodolu u Liberce. Státní bezpečnost je ubytovala do vily, kterou původně vlastnil majitel slévárny. V padesátých letech však objekt sloužil potřebám státu. Beranova internace probíhala velmi utajeně, proto samotný převoz se uskutečnil ve večerních hodinách. Státní bezpečnost se postarala o to, aby internovaný nevěděl, kde se nachází. Automobil jel proto záměrně s Beranem oklikami a po různých vedlejších silnicích. Zprvu mířil směrem k Chebu, dále přes Plzeň, do Prahy a nakonec až k Liberci. Převoz trval několik

---

¹³⁴ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 249–250.

¹³⁵ Cit. tamtéž, s. 251.

¹³⁶ ŠINDAR, s. 127.

hodin. Po příjezdu čelil spolu se sestrami absolutní izolaci a neustálému odposlouchávání.¹³⁷

V září 1951 byl internován z františkánského kláštera v Kadani do Růžodolu i českobudějovický biskup Josef Hlouch. Podmínky zde se podobaly vězeňskému režimu. Dříve než Státní bezpečnost eskortovala Hloucha, nemohl mít arcibiskup Beran u sebe periodika a dále měl zakázanou veškerou poštu. Po příjezdu českobudějovického biskupa se pražskému arcibiskupovi životní podmínky nepatrně zlepšily. Beran na období vzpomínal následovně: „*Do Růžodolu jsme přijeli k ránu. Ze začátku jsem byl v tomto místě sám. Nesměl jsem mít rádio ani noviny. Byl jsem úplně izolován. Bylo to zde těžké. Byla mi zakázána i korespondence se setrou. Až teprve později do Růžodolu přivezli pana biskupa Josefa Hloucha. Ten měl korespondenci povolenou a tak ji povolili i mně.*“¹³⁸

Režim celou vilu přizpůsobil k úplné izolaci biskupů. Na oknech byly mříže a celý dům střežila nepřetržitě Státní bezpečnost. V každé místnosti se nacházelo odposlouchávací zařízení. Josef Beran vzpomínal: „*Také to zde bylo špatné pro neustálé odposlouchávání. Sestra jednou něco uklízela v koupelně, když přišla za mnou a z okna bylo vidět, že jeden příslušník stojí na žebříku u zdi a tam do koupelny zadělává odposlouchávací přístroj. A pak, jednou nás posadili všechny do auta a odvezli nás daleko do lesů, kam nikdo nechodil a když jsem se vrátil, tak jsem viděl, že v každém pokoji, v ložnici, pracovně i v kapli byla místa čerstvě zadělaná cementem, kdy byly umístěny odposlouchávací zařízení. Od té doby jsem vždy, když mě někam odvezli, třeba lékaři, tak po návratu jsem věděl i poznal podle omítky, že mi mezitím namontovali další zařízení. Přemísťoval jsem pak nábytek. Vždy je to velmi rozčilovalo.*“¹³⁹

Biskupové měli zakázáno i otevírat okna. Beran si po svém příjezdu vyžádal, aby měl denní vycházky mezi 15.00 a 16.00 hodinou. Toto přání mu Státní bezpečnost splnila, avšak byl upozorněn, aby při pobytu venku neupozorňoval místní obyvatelstvo na svou přítomnost. Sestry dominikánky mohly vycházet z vily pouze večerních

---

¹³⁷ *O internaci mimo Prahu.* In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů [online] [cit. 2021-03-13] Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9203>.

¹³⁸ Cit. KOLOUCH, František, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013, s. 126.

¹³⁹ *O internaci mimo Prahu.* In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů [online] [cit. 2021-03-13] Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9203>.

hodinách.¹⁴⁰ Komunisté se postarali o to, aby byli biskupové naprosto skrytí před světem. Obyvatelé v sousedství vůbec netušili o přítomnosti duchovních. Ačkoliv měli vězni povolenou korespondenci, jejich příbuzní se o nich nic nedozvěděli. Veškeré dopisy procházely cenzurou a byly posílány přes pražskou poštovní schránku. Obou biskupům mohli příbuzní posílat i balíky, ale museli je odesílat přes schránku na hlavní poštu sídlící v Praze, jež byla pod kontrolou Státní bezpečnosti. Často duchovním přišly zkažené potraviny, protože se záměrně doručování balíku zpozdilo. Biskupové zde mnohokrát trpěli hladem. Josef Beran popisoval nepříznivou situaci následovně: „*Pobyt v Růžodole u Liberce byl nejhorší v tom smyslu, že strážci, kteří nám zajišťovali a kupovali potraviny, nás často nechávali úplně hladem. Jednalo se hlavně o ten první měsíc. Strážci se vyměnili a chodili na jídlo do místní kantýny či závodní jídelny. Teprve, když zjistili, že jedna ze sester dobře vaří, přišli s myšlenkou, že by se najedli s námi a pak už to tak hrozné nebylo.*“¹⁴¹

Komunisté chtěli Berana nejen izolovat, ale vzít mu i důstojnost. Neustále čelil pozorování a odposlouchávání. Též Státní bezpečnost ho tajně fotografovala, aby později mohla jeho snímky využít ve svůj prospěch. Dozorci se snažili od řeholnic získat, co nejvíce informací týkající se arcibiskupa. Zpočátku často vyslychali sestru Mladu, s níž například debatovali o filozofii či ideách. Později s ní mluvili o osobních názorech. Jedna z řeholnic na sestru Mladu vzpomínala: „*Když o svých zdánlivých úspěších a triumfu referovala panu arcibiskupovi, tento jí otcovsky otevřel oči, že by si mohla časem vysloužit kádrový posudek a být zapsána jako skvělá pomocnice StB, [...] a když se od nich s. Mlada odvrátila a snažila se zachovat podle rady, zase se kulo jiné železo, že je to milenka arcibiskupova a že jednou o tom vyjde velký film. I to by se dalo nainscenovat, jako se dovedou udělat zajímavé fotomontáže.*“¹⁴²

V období, kdy byl internován biskup Josef Hlouch, probíhala v Růžodole u Liberce zvláštní akce s krycím názvem „Josef“ připravována Státní bezpečností. Režim touto akcí chtěl pošpinit Beranovo jméno a zdiskreditovat ho před celým národem. Roku 1951 započaly přípravy na akci, které se ujala centrála Státní bezpečnosti v Praze. Avšak samotné její provedení proběhlo až na podzim následujícího roku. Cílem akce

---

¹⁴⁰ DINUŠ, Peter, *Pokus StB o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae*, 15, 2007, s. 220.

¹⁴¹ *O internaci mimo Prahu*. In: *Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů* [online] [cit. 2021-03-13] Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9203>.

¹⁴² Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 253.

bylo natočit film, v němž měla proběhnout milostná scéna mezi pražským arcibiskupem a sestrou Mladou.¹⁴³ Dne 31. ledna 1952 přišel z Prahy do Liberce tento pokyn: „*V případě, že by se akce ‚Josef‘ z jakýchkoliv důvodů nezdařila, navrhli příslušníci 4. oddělení zhotovení kompromitující fotomontáže. K jejímu provedení potřebovali fotografie hlavy Josefa Berana a fotografie jiné osoby v jeho nebo podobných šatech, a to v milostné pozici, která byla ke kompromitaci nutná.*“¹⁴⁴ Z tohoto důvodu Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Liberci zvýšilo počet odposlouchávacích přístrojů v celém objektu. Dokonce byla na jednom stromě v zahradě zřízená jakási pozorovatelná, z které dozorcí viděli přímo do arcibiskupova pokoje.

Státní bezpečnost Liberec nepřetržitě pozorovala Josefa Berana ze zmíněného stromu. Ta však 16. června 1952 informovala velení v Praze o zdejší situaci následovně: „*Jednou došlo k milostné scéně mezi objektem [Josefem Beranem] a řeholnicí a byla zpozorována orgánem KV StB Liberec. Orgánové byli upozorněni, že mají hlásit všechna taková pozorování a nemají objekta ničím vyrušit nebo vyplašit. Orgán nepřemýšlel o dané situaci, a když viděl, co se děje v pokoji, šel k objektovi a říkal mu, že takové věci nebudou trpěny. Tím byl objekt varován a upozorněn na to, že jest pozorován.*“¹⁴⁵ Natáčení se na čas muselo pozastavit, protože akce byla prozrazena.

Následně Státní bezpečnost nainstalovala odposlouchávající zařízení po celém domě. V pracovně, ložnici, koupelně či v kapli byly vytvořeny otvory, které sloužily k tajnému filmování arcibiskupa Berana. Ten však o tom věděl a dal najevo dozorcům, že ví, co se ve vile děje. Před dalším filmováním byly Beranovi řeholnici Mladě podány do připravených jídel léky, jež měly vyvolat v nich sexuální touhy. Příslušníci využili toho, že zmíněná sestra chodila každý den za Josefem z důvodů ošetření. V té době se arcibiskup léčil s kýlou. Ačkoliv byla akce do detailů připravována, selhala. Beran dne 18. listopadu 1952 celé filmování odhalil. Příslušníci Státní bezpečnosti toho dne filmovali pomocí zvláštního žebříku s plošinou.¹⁴⁶ Beran s řeholnicí však o natáčení tušili a v dané situaci se zachovali následovně: „*Beran byl vzdálen od okna asi tři metry, příslušník StB od okenního skla asi třicet centimetrů. Asi po uplynutí deseti minut Beran, který se po dobu pozorování ani jednou nepodíval do okna, se najednou rychle zvedl ze židle, přistoupil k oknu, strhl deku a otevřel okno. [...]* Arcibiskup se vyklonil z

---

¹⁴³ DINUŠ, s. 221–222.

¹⁴⁴ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 255.

¹⁴⁵ Cit. DINUŠ, s. 222.

¹⁴⁶ KOLOUCH, *Milion duší*, s. 128.

okna, takže viděl žebřík s plošinkou a na ní ležícího příslušníka StB. [...] ,Ale vy máte pěkný vynález. Dejte pozor, ať nespádnete. Ukažte se mi, ,ať vidím kdo jste.‘ Toto měl opakovat několikrát klidným hlasem a pak zvat ženu: ,Pojd' se taky podívat jaký mají vynález.‘ Dále dle uváděného materiálu říkal: ,Oni se na nás dívají a myslí, že budeme něco dělat.‘ Příslušník 2. odboru KS - StB Liberec, který měl na starosti ostrahu Berana, vypnul v místnosti světlo a vnikl do pracovny, kde vyzval Berana, aby odešel od okna. [...] Z odposlechu mělo být zjištěno, že Beran byl rozčilený a mimo jiné měl říci, že bude žádat o vysvětlení.“¹⁴⁷ Po odhalení této akce Státní bezpečnost upustila od tajného natáčení. Avšak nadále nechala v domě odposlouchávací zařízení a to až jara 1953. Dne 19. května 1953 příslušníci Státní bezpečnosti odmontovali v hlídané budově několik mikrofonů. Ačkoliv měli komunisté ve svých materiálech mnoho nepravdivých informací o Beranovi, nikdy nebyly podloženy důkazy.

V březnu 1953, kdy byl arcibiskup Beran v internaci v Růžodolu u Liberce, zemřel v Sovětském svazu diktátor Josif Vissarionovič Stalin. Krátce po jeho úmrtí skončil i československý prezident Klement Gottwald. Novou hlavou státu se stal bývalý předseda vlády Antonín Zápotocký, který zastával funkci prezidenta mezi lety 1953–1957. Československá společnost v letech 1953–1956 prožívala krizi, která zasáhla veškeré společenské oblasti. V obdobné situaci se nacházely i další státy sovětského bloku. Pozice Komunistické strany Československa byla patrně oslabena. Zmíněná krize měla vliv nejen na činnost církve, ale i na její politiku. Krize komunistického režimu v letech 1953–1956 výrazně oslabil autoritu moci a její možnost kontroly. Dále způsobila uvolnění v různých společenských oblastech, které byly doposud režimem potlačovány či zakázány. Církev v Československu chtěla tohoto uvolnění využít.¹⁴⁸ První změny v tehdejší politice započaly až po událostech v Německé demokratické republice a v Maďarsku roku 1953. První změny se dotkly především ženských řádů. Ačkoliv velká část řeholnic byla propuštěná z průmyslových závodů, stejně měla například zakázáno nosit řeholní roucha mimo řádové komunity. V období změn režim omezil internace do táborů nucených prací, v kterých se nacházeli i duchovní. Roku 1955 byl dokonce zrušen dohled Státní bezpečnosti u biskupů, kteří však složili slib

---

¹⁴⁷ Cit. DINUŠ s. 228.

¹⁴⁸ KAPLAN, *Stát a církev*, s 166.

republiky. K těmto duchovním se Josef Beran neřadil. Ve skutečnosti úlevy v církevním životě byly nepatrné a nadále existoval státní dohled nad církvemi.¹⁴⁹

Arcibiskup Josef Beran byl v dubnu 1953 internován s biskupem Josefem Hlouchem z Růžodolu u Liberce do zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova. Sestry dominikánky s nimi cestu nesdílely. Státní bezpečnost internovala řeholnici Mladu do internačního kláštera v Hejnicích. Zbylé dvě sestry komunisté tajně odvezli do Broumova.¹⁵⁰ Po převozu duchovních sloužila vila v Růžodolu u Liberce k bydlení civilním osobám.¹⁵¹

5.3 Myštěves

Dne 17. dubna 1953 byli internováni pražský arcibiskup Josef Beran a českobudějovický biskup Josef Hlouch do zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova. V květnu na stejné místo Státní bezpečnost internovala brněnského biskupa ThDr. Karla Skoupého a týden po něm i rožnavského biskupa ThDr. Róberta Pobožného. V zámku se nacházel ještě jeden vězeň, ale jeho totožnost byla všem zmíněným utajena. Jedna ze sester vzpomínala na neznámého člověka následovně: „[...] *N emohli jsme se vůbec k oknům přibližovat. Jednou jsme chtěli vidět toho páteho, neznámého vězně. Byl s námi v domě, ale nevěděli jsme, kdo to je. Strážci mu nosili od nás jídlo a na procházky ho vodili do parku. Tehdy ho právě vedli na procházku, viděli jsme jen záda, přiblížili jsme se k oknu, ale pes nás v okně zahlédl a začal štěkat. Okamžitě vpadl do místnosti strážný a následoval postih, žádná pošta, žádné balíčky nebo návštěv [...].*“¹⁵² Údajně zde byla krátce izolována Marta Gottwaldová po smrti jejího chotě. Někdy se spekuluje, zda právě ona nebyla tím dalším tajným vězněm.¹⁵³

Zámek v Myštěvsi byl pouze jednopatrový, avšak nacházela se zde i zimní zahrada. K objektu patřil anglický park s rybníkem Mozourníkem, jenž navazoval na les. Za Rakouska-Uherska patřil zámek MUDr. Václavu Piřhovi. Roku 1945 byla stavba znárodněna a nakonec ji získal státní podnik Kniha. V padesátých letech

---

¹⁴⁹ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953–1956*, Brno 2005, s. 612–614.

¹⁵⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 259.

¹⁵¹ DINUŠ, s. 229.

¹⁵² Cit. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 109.

¹⁵³ Martu Gottwaldovou velmi zasáhla smrt jejího manžela Klementa Gottwalda. Po jeho úmrtí veřejně prohlašovala, že bývalý prezident byl záměrně otráven na posledním rozloučení Stalina v Moskvě. Toto nařčení se režimu nezamlouvalo, tudíž ji izoloval na tajném místě. Dodnes se vedou spekulace, na jakém místě strávila poslední měsíce svého života.

využíval režim objekt k internaci duchovních a jiných významných lidí. Těsně před internací zmíněných biskupů se ujala zámku Státní bezpečnost a III. oddělení Ministerstva vnitra.¹⁵⁴ Celý objekt byl oplocen tří metrovým dvojitým plotem. Mezi samotnou budovou a plotem pobíhali hlídající psi. Zámecké sklepení sloužilo k výslechům vězněných a kobkám. V budově se nacházely dveře opatřeny filcem a v oknech byly mříže. Státní bezpečnost objekt velmi střežila. Vězni měli povinnost každý večer zatahovat okna závěsy a dále například jej nesměli ani otevírat. Režim zde byl velmi přísný.¹⁵⁵

Do zámku byly přivezeny nové sestry, jež se zde měly starat o domácnost. Řeholnice Zdislava a Felicitas pocházely původně z Kongregace sester Nejsvětější svátosti. Třetí sestra se jmenovala Fides a byla z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka. Sestra Zdislava se v zámku ocitla nečekaně, protože ji Státní bezpečnost unesla přímo z ulice. Na svůj únos a internaci vzpomínala následovně: „*Po velikonočních svátcích dne 18. dubna 1953 mne přijely do Trutnova navštívit maminka se švagrovou. Přijely mi ukázat mou neteř, kterou jsem ještě neviděla [...] Vezla jsem kočárek. Proti mně kráčeli dva mladší muži [...] Vstrčili mne do auta, přisedli si, zabouchli dveře a vyjeli jsme. Jeli jsme dlouho, možná tři hodiny, až auto zastavilo v lese. Velký park před budovou jsem neviděla, jen dvoupatrovou budovu, před kterou jsme vystoupili, a za ní les. Když jsme přišli ke vchodu, viděla jsem dva muže s puškami na ramenou a všimla si mříží na oknech. Vedli mne do prvního poschodí. Procházeli jsme prázdné pokoje. Vystoupili jsme po úzkých dřevěných schodech do druhého patra. Opět prázdné místnosti. Až v poslední místnosti, která sloužila jako kaple, klečeli dva biskupové. Pana biskupa budějovického jsem hned nepoznala, měl vlasy přistřížené na ježka a byl šedivý. Druhý, pan arcibiskup Beran, mne srdečně přivítal a hned se mne ujal.*“¹⁵⁶

Podmínky Myštěvsi u Nového Bydžova nebyly optimální, protože vězni trpěli často zimou a nedostávala se jim ani pitná voda. Vycházky vězňů byly též omezené. Mohli venku strávit pouze hodinu denně a to ještě jen na dvorku poblíž zámku. Přes veškeré zákazy, však probíhaly v zámecké kapli mše svaté. Arcibiskup Beran zde měl i knihovnu, kterou všichni vězni často využívali. Zpočátku zde duchovní nesměli číst

---

¹⁵⁴ *Dnes golf, dříve vězení.* In: Obce Hořicka [online], [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.horicka.cz/index.php?sekce=10&typ=C&clanek=1293>.

¹⁵⁵ KOLOUCH, *Milion duší*, s. 145–146.

¹⁵⁶ Cit. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 109.

noviny, ale na prosbu biskupa Skoupého byl povolen pouze deník *Rudé právo*. Věžňům chodila korespondence i balíky, avšak procházely přes cenzuru a opět pražskou poštovní schránkou. Některé dopisy biskupům ani nepřišly z důvodu nevhodného obsahu. O balíčky a dopisy se staral správce, který je jednou měsíčně vyzvedával v hlavním městě. Vězni však balíky dostávaly poškozené kvůli kontrole a potraviny v nich již prošlé. Proto biskupové v dopisech prosili své příbuzné o zaslání trvanlivých potravin. Duchovní měli povoleny i návštěvy, ale samotná setkání probíhala na ministerstvu vnitra v Praze. Uskutečnily se většinou až po podání žádosti po několika měsících.¹⁵⁷ Státní bezpečnost se postarala o to, aby se rodiny biskupů nedozvěděly, kde se internovaní nacházejí. Ani samotní vězni nevěděli, kde se ocitají, protože při každé internaci byli přikrytí dekou či kabátem. Státní bezpečnost se snažila o absolutní utajení, avšak později duchovní dané místo odhalili. Budova totiž neměla vlastní studnu, proto poblíž zámku stál přívės s cisternou. Jednou, když šel pražský arcibiskup na procházku, zahlédl na přívėsu nápis Vašima – Myštėves. Takto se vězni dozvěděli o utajeném místě.¹⁵⁸

V Myštėvsi u Nového Bydžova arcibiskup Beran nejen psychicky, ale i tělesně trpěl. Jedna sestra z Nejsvětější svátosti byla na něj velmi milá. Dokonce žádala vlastní rodinu, aby zasílala balíčky s potravinami i Beranovi. Naopak druhá sestra z Nejsvětější svátosti mu dávala najevo své pohrdání. Na nátlak Státní bezpečnosti opustila řád. Pražskému arcibiskupovi nedávala najíst a záměrně ho přehlížela v momentech, když něco potřeboval. Beran však všemu odolával a snažil se vykonávat i fyzickou činnost. Pravidelně štípal dříví, nosil vodu či uhlí. Též se nadále věnoval literární činnosti. Prameny pro psaní získával ze své knihovny, anebo z knih, které mu zaslala rodina.¹⁵⁹

Internace a její podmínky měly značný vliv na zdraví věžňů. Nejhůře na tom byl biskup Hlouch, kterého v září 1954 internovali k řeholním sestřám do Koclířova. Biskupové Skoupý, Pobožný a řeholnice Fides byli odvezeni do Řoželova u Rožmitálu. Státní bezpečnost záměrně oddělila pražského arcibiskupa od ostatních biskupů. Komunisté se domnívali, že Beran ostatní vězněné ovlivňoval v jejich názorech. Režim

---

¹⁵⁷ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 109–111.

¹⁵⁸ KOLOUCH, *Milion duší*, s. 150–151.

¹⁵⁹ POLC, SVOBODA, s. 215–216.

usiloval o to, aby biskupové složili slib věrnosti vládě bez dodatku. Z tohoto důvodu byl Beran od ostatních duchovních naprosto izolován.¹⁶⁰

Osudy všech internovaných ovlivnila mezinárodní politika. V únoru 1956 proběhl v Sovětském svazu XX. sjezd komunistické strany, kde byla zhodnocena vnitřní i zahraniční politika Moskvy a dále i Stalinova vláda. Tento významný sjezd ovlivnil také politický vývoj v Československu. Od roku 1956 se vedly diskuze týkající se předešlé vlády. Tehdejší komunistické vedení odsoudilo určité činy z minulých dob a prosazovalo jejich nápravu. V zemi započalo postupné uvolňování politických poměrů.¹⁶¹ To se samozřejmě projevilo i ve vztahu mezi státem a církví. Státní úřad pro věci církevní začal důkladněji řešit postavení biskupů v Československu. Dne 21. května 1956 zmíněný úřad předložil politickému byru ÚV KSČ návrh týkající vězňených biskupů. Konkrétně navrhoval, aby byli biskupové Trochta, Zela a Barnáš přeřazeni z vězení do internace. Dále prosazoval převést Vojaššáka a Buzalku do starobince. Návrh řešil i osud Berana, protože navrhoval jeho návrat do funkce. Politické byro však daný návrh neschválilo a jednotliví členové se vyjádřili k němu následovně. *„Rudolf Barák varoval ‚neukvapovat se‘. Jiří Hendrych považoval za nesprávné, že se SÚC odvolává na Polsko a Maďarsko, ‚naše [předchozí] opatření byla správná, zákonná a humanitní‘ a rozhodně odmítl ‚možnost návratu Berana do diecéze‘. Antonín Novotný, jehož slovo prvního tajemníka ÚV KSČ mělo největší váhu, předem o návrhu jednal s Plojharem a tlumočil jeho stanovisko: ‚Plojhar varuje Berana propustit‘, z čehož učinil závěr, ‚Berana nepouštět‘.*“¹⁶² Rok 1956 přinesl určité naděje, ale i zklamání. Politické uvolnění netrvalo dlouho. Již v létě daného roku byl zaznamenán určitý návrat k předchozím zvyklostem. Uvolnění v Československu definitivně skončilo po událostech v Polsku a Maďarsku na podzim 1956. Stát obnovil represe proti řádům a jejich členům. Dokonce se od roku 1956 zvýšil počet zatčených a odsouzených duchovních. Církev byla nadále považována na nebezpečného nepřítele režimu.¹⁶³

V zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova strávil arcibiskup Josef Beran celkem čtyři a půl roku. Během jeho internace zemřel roku 1957 prezident Antonín Zápotocký a novou hlavou státu se stal Antonín Novotný. Pražský arcibiskup byl v prosinci 1957,

---

¹⁶⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 267.

¹⁶¹ KAPLAN, Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012, s. 236.

¹⁶² Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 267.

¹⁶³ BALÍK, HANUŠ, s. 172.

krátce před Vánoce, převezzen na jiné utajené místo. Důvodem jeho další internace byla žádost sestry Felicitas, jež prosila o zproštění služby. Státní bezpečnost se obávala toho, že by řeholnice internované na jiná místa prozradily Beranův úkryt. Proto byl raději arcibiskup převezzen na jiné utajené místo.

5.4 Páběnice u Čáslavi

Arcibiskup Josef Beran dorazil 20. prosince 1957 do Páběnic u Čáslavi. Toho měsíce Státní bezpečnost internovala na stejné místo i Karla Skoupého z Roželova. Na radostné přivítání obou biskupů, vzpomínala jedna ze sester takto: *„Kolem sedmé večer ozářilo okna přijíždějící auto, dveře se otevřely, stráže se nahrnuly do haly. Brněnský pán přijel. Z temna kaple chvátal pan arcibiskup. ‚Karličku, vítám Tě!‘ Brněnský biskup se s radostí zdraví: ‚To jsem rád, že jsi tady!‘ Pan arcibiskup si ho odvádí nahoru a ještě před tím mu ukazuje koupelnu, která se stala kaplí. Referent mu ukazuje nahoře jeho pokoj [...].“*¹⁶⁴ Následující rok se k nim připojil biskup Josef Hlouch, jenž byl převezzen ze Šebestova. Biskupové zde strávili společně šest let v naprosté izolaci.

Biskupové a sestry strávili několik roků v místní Viktorově vile. Tato budova byla postavena mezi lety 1932–1936 stavebním inženýrem Eduardem Viktorou a nacházela se v lese na svahu nad Páběnicemi. Roku 1949 stát vilu zkonfiskoval a sloužila k tehdejším aktivitám ministerstvu vnitra. Později budovu spravovala II. správa Sboru národní bezpečnosti. Ta ji však roku 1957 svěřila II. správě Sboru národní bezpečnosti sídlící v Kutné Hoře. Právě tento orgán měl na starost internované duchovní.¹⁶⁵ Než biskupové přijeli, prošla budova znatelnou proměnou. Veškerá okna byla zabílená, aby vězni neviděli ven. V prvním poschodí se nacházely pokoje a z jedné koupelny byla vytvořená kaple. Státní bezpečnost nechala celý objekt oplotit. Budovu hlídali nepřetržitě nejen dozorcí, ale i psi. Velitelem celého komplexu se stal Alois Vyšianski, který ve vile i bydlel. Režim v Páběnicích u Čáslavi měl vězeňský charakter.¹⁶⁶

Dne 19. prosince Státní bezpečnost internovala do zmíněné vily tři sestry z dominikánského řádu. Jedna z nich se jmenovala Konrada Czepegyova, která posluhovala biskupům už v Roželově a Růžodole. Dále do Páběnice odjela Alena

---

¹⁶⁴ Cit. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 166.

¹⁶⁵ *Viktorova vila*. In: Obec Páběnice [online], [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.pabenice.cz/obec-1/viktorova-vila/>.

¹⁶⁶ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 163–164.

Chromčáková a několik dní po ní ji následovala sestra Bernarda Klementová. Jejich internace opět probíhala utajeně. Biskupové a sestry vůbec netušili, kde se vůbec ocitají.

Režim ve vile byl velmi přísný. Nikdo z vězňů nesměl vycházet za žádných okolností z budovy. Dozorci obstarávali nákupy a veškeré důležité věci. Kaple byla vytvořená z bývalé koupelny a její okna Státní bezpečnost zabarvila. V dané místnosti se nevětralo, ačkoliv zde duchovní strávili mnoho hodin denně. Pražský arcibiskup měl dovoleno psát dopisy rodině jednou za šest týdnů. Veškerá korespondence podléhala cenzuře. Návštěvy s příbuzenstvem probíhaly v budově ministerstva vnitra v Praze stejně tak, jak tomu bylo v internaci v Mystěvsi.¹⁶⁷ Vězni a jejich příbuzní vůbec netušili, kde se nacházejí. Časem se však název utajeného místa dozvěděli. Sestra Alena ve svých vzpomínkách popisovala odhalení objektu takto: „*Druhý den po příjezdu rozmísťovala sestra Konráda nádobí, vytírá zásuvky a v jedné pod papírem nachází jídelní lístek ‚Závodní kuchyně politické školy v Paběnicích‘. Ejhle a pátrá dál, obrací židle a vidí razítko ‚Politická škola v Paběnicích‘ [...].*“¹⁶⁸ Vězni se dozvěděli i o utajeném místě prostřednictvím hlášení místního rozhlasu. Ačkoliv se Státní bezpečnost sebevíc snažila o neprozrazení dané lokality, duchovní se o daném místě stejně dozvěděli.

Velkou vzporou pro všechny vezněné byl příjezd slovenského biskupa Jána Vojaššáka do Paběnic u Čáslavi roku 1960. Jeho internace vznesla do vily určitou naději. Trojice biskupů byla natolik izolovaná, že nevěděla nic o situaci církve. Díky Vojaššákovu se dozvěděli o politickém dění v zemi a o vztazích mezi Vatikánem a Československem. Získali též informace týkající amnestie pro politické vězně. Vězni se též dozvěděli, že roku 1958 zemřel papež Pius XII. a že novou hlavou církve se stal Jan XXIII. Biskup Vojaššák pobyl ve vile pouze měsíc, protože dozorcům se nezamlouvala jeho vyprávění o dané situaci v zemi. Státní bezpečnost usilovala o naprostou izolaci vězňů, proto byl slovenský biskup internován na jiné místo. Nicméně do Viktorovy vily přišla naděje na lepší časy.

Roku 1959 začal Beran v internaci stonat. Jedna ze sester přiměla dozorce, aby k arcibiskupovi zavolal lékaře. Ten však odhalil uskrípnutí kýly a nemocný byl záhy převezen do pankrácké vězeňské nemocnice. Ačkoliv operace proběhla úspěšně,

---

¹⁶⁷ *Viktorova vila*. In: Obec Paběnice [online], [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.pabenice.cz/obec-1/viktorova-vila/>.

¹⁶⁸ Cit. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 167.

Beranovi se brzy od zákroku udělala kýla nová. Proto byl po dvou a půl roce znovu operován. Během tohoto zákroku mu bylo odňato i slepé střevo. Po daném operačním výkonu se arcibiskupovi velmi ulevilo.¹⁶⁹

V červnu 1961 se Beran dočkal svého zlatého kněžského jubilea a dostal od papeže Jana XXIII. breviář. Téhož roku byl ve Spojených státech amerických zvolen novým prezidentem John Fitzgerald Kennedy, což byl vůbec první katolický prezident v amerických dějinách. Předpokládalo se, že Kennedy a papež Jan XXIII. společně podniknou kroky, které by ochránily věřící v zemích Východního bloku. Svět mezitím čelil kubánské krizi. Papež měl velký vliv na ukončení tohoto konfliktu, čímž jeho popularita stoupla. Následně nechal svolat II. vatikánský koncil, v jehož průběhu nečekaně zemřel.¹⁷⁰ Na významný koncil byl pozván i pražský arcibiskup, který na dopis z Říma vzpomínal takto: „*To pozvání na koncil, co dostali všichni biskupové, tak jsem dostal i já. Doručili mi ho včas, bylo tam pozvání a několik příloh. Bylo zde zdůrazněno, že je vše zajištěno a nemusím mít žádné obavy, jen mám dát vědět, kdy přijedu. Já jsem se tedy hned těch pánů ptal, jestli to budu mít dovoleno, a oni to rezolutně zamítli a odůvodnili to tím, že jsem vlastně mimo svůj úřad. Já jsem jim řekl: ‚No, podívejte se, pánové, tam budou také biskupové, kteří jsou třeba již v penzi.‘ Reagovali stroze: ‚To je však jiný případ než váš.‘*“¹⁷¹ V tomto období nebyla vnitropolitická situace v Československu příznivá a pro režim se stávala Beranova internace těžko obhajitelná. Proto v listopadu roku 1962 byli zástupci Státního úřadu pro věci církevní ochotni s arcibiskupem vyjednávat o zrušení jeho internace. Beran ještě téhož měsíce navrhl tři možnosti: ujme se úřadu po složení věrnosti republice, odejde do Říma, nebo bude žít v ústraní v rodné zemi. Vláda v únoru 1963 se přiklápěla k třetí možnosti za podmínky, že rezignuje na arcibiskupskou funkci. O vzdání pozice však musel rozhodnout sám papež.¹⁷² Než přišla odpověď z Říma, tak československá vláda rozhodla 3. října o tom, že budou biskupové omilostněni a internováni do Mukařova.

---

¹⁶⁹ POLC, SVOBODA, s. 218.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 218–219.

¹⁷¹ *Pozvání na koncil*. In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů [online] [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9368>.

¹⁷² KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*, Brno 2001, s. 15–16.

5.5 Mukařov

Dne 4. října 1963 byli arcibiskup Beran a brněnský biskup Skoupý odvezeni do Kolovratského paláce v Praze, kde se dozvěděli o svém propuštění z internace a převozu do charitního domu. Komunisté Beranovi poradili, aby raději složil slib věrnosti republice. O den později pražský arcibiskup zmíněný slib složil a zároveň podepsal dokument, v kterém se vzdal vykonávání úřadu ordinátora pražského. Následně byli biskupové internováni do charitního domu v Mukařově u Prahy.

Biskupové žili necelý rok ve starém stavení poblíž lesa v Mukařově. V přízemí domů se nacházela kaplička a v poschodí několik pokojů, jež byly jednoduše vybaveny. Režim zde byl nejmírnější ve srovnání s ostatními internačními místy. Oba biskupové měli dovolené návštěvy a dokonce mohli s povolením vyrážet na výlety.¹⁷³ V tomto období navštívil Beran rodný Bolevec u Plzně či biskupa Jána Vojaššáka v Senohrabech. Arcibiskup pravidelně chodil do místního kostela na mše. V domě s nimi žily i dvě dominikánky, jež se staraly o domácnost. Oba biskupové dostávali bez problému noviny a též veškerou korespondenci. Beranovi chodily dopisy i z ciziny, tudíž získával aktuální informace o vztazích mezi Vatikánem a Československem. Z této doby se dochoval dopis pocházející ze Švýcarska od kněze Antonína Bernáčka, který napsal arcibiskupovi tyto slova: „*Svobodný svět Vás pokládá stále za skutečné biskupy – pastýře trpící katolické církve v ČSSR. Věříme, že vláda v Praze, která v cizině mluví o toleranci a úctě k náboženství, změní svůj postoj k Vám a přijedete příští rok do Říma na koncil!*“¹⁷⁴

O Beranově pobytu v Mukařově se brzy dozvěděli i ostatní lidé. Následně se z celé země začaly sjíždět davy věřících, aby pozdravily doposud izolovaného arcibiskupa. Toto byl určitý signál pro režim, že na Berana ani po několika letech lid nezapomněl. Časem se z Mukařova stalo poutní místo, což se režimu nezamlouvalo. Představitelům Mírového hnutí katolického duchovenstva se nelíbilo, že internovaní se vměšují do církevních věcí. Z tohoto důvodu jim Státní bezpečnost nainstalovala do domu odposlouchávající zařízení. V tomto období využil režim žádosti biskupa

---

¹⁷³ CASAROLI, Agostino, *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963–1989)*, Kostelní Vydří 2001, s. 136.

¹⁷⁴ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 289–290.

Skoupého týkající se přemístění na Moravu. Tudíž byl brněnský biskup internován na Žernůvku u Tišnova a pražský arcibiskup do Radvanova u Tábora.¹⁷⁵

5.6 Radvanov

Dne 2. května 1964 přijel arcibiskup Josef Beran do Radvanova u Mladé Vožice, kde zde již několik měsíců pobývaly sestry premonstrátky. Společně žili v místní staré ubytovně. V Radnově se nenacházel poštovní úřad a veřejná doprava zde jezdila pouze jednou denně. Ačkoliv byla doprava jaksi omezená, do zmíněného místa přijížděli návštěvníci z celé země. Státní bezpečnost však regulovalo časté návštěvy věřících s arcibiskupem Beranem. Za ním přijížděli lidé až z ciziny, což se režimu nelíbilo. Berana velmi těšilo, že nejen československá společnost na něj nezapomněla.¹⁷⁶

Dne 15. ledna 1965 dostal pražský arcibiskup dopis, jenž byl poslán z vatikánského Státního sekretariátu. V psaní ho informovali o tom, že v konsistoři probíhající 22. února 1965 ho papež Pavel VI. jmenuje kardinálem. Čtyři dny po zaslání dopisu, přijeli do Radvanova tři muži z ministerstva vnitra a hovořili o tom, že se o jeho jmenování dozvěděli prostřednictvím západoněmeckých médií. Věděli pouze o tomto, protože Svatý stolec při jmenování kardinála nemá povinnost jednat se státem. Proto Vatikán neoznámil československé vládě, že bude pražský arcibiskup jmenován kardinálem. Josef Beran měsíc netušil, zda ho představitelé státu pustí do Říma nebo nikoliv.¹⁷⁷ Pouze byl informován prostřednictvím prohlášení okresní národní výbor, že v domě řeholnic propukla tyfová epidemie a veškeré návštěvy byly zakázány. Následně se celý dům ocitl v přísné karanténě. Beran čekal stále na vyjádření státu ohledně jeho odjezdu do Říma, ale kvůli vyhlášené izolaci nedostával žádnou korespondenci. Domácí média o jeho jmenování kardinálem nijak tehdejší společnost neinformovala. Naopak v zahraničí se tato zpráva šířila velmi rychle, což vyvolalo velký zájem o jeho osud. Československé ministerstvo zahraničí a Státní úřad pro věci církevní se k celé situaci nechtělo vyjadřovat, přestože se jich zahraniční novináři neustále tázali. Žurnalisté usilovali o rozhovor s Beranem, ale režim se postaral o jeho absolutní izolaci.¹⁷⁸ Beranův odjezd do Říma projednával v Praze v únoru 1965 vyjednávач Svatého stolce Mons. Agostino Casaroli. Dne 16. února se zástupce Vatikánu sešel se samotným Beranem a oznámil mu, že papež mu nabídl místo ve Vatikánu. Pro arcibiskupa to

¹⁷⁵ KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 188–189.

¹⁷⁶ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 297–301.

¹⁷⁷ VONDŘICHOVÁ, Hana, *Patnáct let v kleci*. In: Student-týdeník mladé inteligence 4, 1968, 19, s. 5.

¹⁷⁸ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 302.

znamenal ponechání jeho titulu a funkce. Beranovým zástupcem určili Mons. Františka Tomáška.¹⁷⁹ Až 17. února bylo arcibiskupovi sděleno, že za pár dní pojedou do Říma. Beran na to reagoval následovně: „*Odpověděl jsem, že nemám nic připraveno, ani cestovní pas. Řekli, abych si nedělal starosti, že je vše dobře připraveno. Pak se mne zeptali: ‚A jak dlouho byste chtěl zůstat v Římě?‘ Odpověděl jsem výslovně: ‚Pouhé tři týdny.‘*“¹⁸⁰ Novým apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze byl jmenován 18. února 1965 biskup František Tomášek. Následující den Josef Beran odletěl do Říma a v ten samý den československé rádio hlásilo, že arcibiskup se do Itálie odstěhoval natrvalo.¹⁸¹ Beran od tohoto okamžiku už nikdy nenavštívil svou rodnou zemi, ačkoliv po tom velmi toužil.

---

¹⁷⁹ KAPLAN, *Těžká cesta*, s. 35–37.

¹⁸⁰ VONDŘICHOVÁ, s. 5.

¹⁸¹ Tamtéž.

6 EXIL KARDINÁLA JOSEFA BERANA

Arcibiskup Josef Beran odletěl do Říma v únoru 1965. Avšak jeho odchodu z rodné země předcházela série komplikovaných jednání mezi Svatým stolcem a československou vládou. První jednání zástupců obou stran proběhlo ve dnech 12.–14. května 1963. Papež Jan XXIII. vyslal na jednání vatikánského úředníka Agostina Casaroliho. Ten se sešel 13. května s pražským arcibiskupem v zámečku na Zbraslavi. Vatikánský zástupce vzpomínal na Berana následovně: „[...] *Z arcibiskupa, jenž mi šel vstříc, vyzařovala takřka jen vyrovnanost a radost, jeho tvář byla rozjasněna širokým úsměvem. Byl malý, bystrý a živý ‚jako vrabec‘, jak mi potom kdosi řekl; po všech těch letech komunistického věznění dokázal k mému podivu vyjadřovat určitý optimismus, i pokud šlo o situaci církve v Československu.*“¹⁸² Rozhovor mezi nimi probíhal v italštině z důvodu odposlouchávání. Společně diskutovali o situaci církve, ale i o Beranově nepříznivé situaci. Casaroli po daném rozhovoru s arcibiskupem se sešel se zástupci československé vlády, které předložil tyto tři varianty řešení: „*První předpokládala Beranův odchod do ústraní v Československu při zachování arcibiskupského titulu se slibem, že nebude žádným způsobem zasahovat do církevních záležitostí. Druhá varianta počítala s trvalým odchodem Berana do Vatikánu při zachování arcibiskupského titulu. Podle třetí možnosti, ke které Casaroli dospěl během diskuse, by Beran symbolicky podepsal slib věrnosti republice a stal se znovu pražským arcibiskupem se státním souhlasem, sám by se vzdal funkce a odešel do Říma jako kardinál.*“¹⁸³ Českoslovenští zástupci se odklonili od požadavku na odchod Berana do ústraní v Československu, a naopak souhlasili s jeho pobytem v Itálii. Vatikánský zástupce navrhoval do čela apoštolského administrátora již zmíněného biskupa Františka Tomáška.

Další jednání proběhla 6.–12. září 1963 v Římě. Československo reprezentovali vedoucí odboru pro věci církevní ministerstva školství a kultury Karel Hruza a náčelník III. správy ministerstva vnitra podplukovník Miloslav Košnar.¹⁸⁴ Tito zástupci dopředu vypracovali průběh jednání. Beranův případ mělo řešit usnesení předsednictva ÚV KSČ z 21. května 1963, podle něhož měl být arcibiskup propuštěn z internace za předpokladu jeho složení slibu věrnosti republice. Dále se měl vzdát své funkce a odjet do Vatikánu.

---

¹⁸² Cit. FIALA, Petr, HANUŠ, Jiří, *Koncil a česká společnost. Historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*, Brno 2000, s. 57.

¹⁸³ KAPLAN, *Těžká cesta*, s. 16.

¹⁸⁴ CUHRA, Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968–1989*, Praha 2001, s. 22.

Českoslovenští zástupci se udivovali nad tím, že vyjednávači Svatého stolce nechtěli primárně jednat o Beranově případu. K tomuto tématu se společně zástupci dostali až na naléhání Československa, avšak vzájemná jednání nepřinesla výsledky. Českoslovenští reprezentanti byli názoru, že Vatikán využívá Berana jako prostředek k nátlaku na československou vládu v kontextu s obsazením volných diecézí. K dalším jednáním došlo až na přelomu ledna a února 1965 z důvodu jmenování Josefa Berana kardinálem, jež prosazoval sám papež Pavel VI. Dne 2. února se sešlo vedení ÚV KSČ, aby jednalo o arcibiskupově jmenování kardinálem. Sám Beran ujistil československou vládu tím, „že nechce být překážkou případné dohody, a přestože to pro něj bylo velmi těžké, byl ochoten přinést oběť v tom, že trvale odejde z vlasti“.¹⁸⁵ Pražský arcibiskup se chtěl velmi zúčastnit svého jmenování, a proto požádal ministra školství o schválení jeho cesty do Říma. Přední členové ÚV KSČ s tím souhlasili, avšak Beran se podle nich už nesměl vrátit do rodné země a též v zahraničí vystupovat proti republice.

Další jednání pokračovalo v Římě 5.–12. února 1965. Na programu byly dva základní body: Beranův spor a obsazení diecézí. Zde se projevila neústupnost obou stran. Vatikán navrhl tři varianty řešení. První prosazovala navrácení Berana do funkce arcibiskupa. Druhá předpokládala jeho odjezd do Itálie s možností navrácení do Československa, avšak Vatikán trval na vyřešení obsazení diecézí do 22. února 1965. Třetí varianta počítala s Beranovým odchodem do Říma za předpokladu urychlené obsazení pražské arcidiecéze, jinak by Vatikán arcibiskupovi poradil návrat do rodné vlasti. Všechny tyto návrhy českoslovenští velvyslanci odmítli, proto Casaroli předložil 9. února další dvě varianty. První počítala s arcibiskupovým trvalým pobytem v Římě za předpokladu, že se stane apoštolským administrátorem František Tomášek. Druhá varianta předpokládala, že k dohodě ohledně obsazení pražské arcidiecéze nedojde, tudíž se počítalo s návratem Berana do vlasti. Dne 12. února českoslovenští vyjednávači souhlasili s první variantou, čímž se Beranův případ definitivně vyřešil.¹⁸⁶

Komunisté trvali na podepsání závazku, který zakazoval Beranovi vystoupení proti republice. Dále byl arcibiskupovi vystavěn pas s doložkou, čímž se mohl vrátit do vlasti jen se souhlasem ministerstva zahraničí. Komunisté mu též dovolili se rozloučit s rodinou, avšak těsně před samotným odletem. Beranův odjezd měl proběhnout v naprosté tajnosti. Dne 18. února byl oboustranně podepsán dokument, jenž zaručoval

---

¹⁸⁵ CASAROLI, Agostino, ŠEBEK, Jaroslav, *Papež Pavel VI. – člověk dialogu*, Praha 2019, s. 23.

¹⁸⁶ KAPLAN, *Těžká cesta*, s. 32–33.

Beranův odlet do Říma. Následující den se uskutečnila schůze předsednictva Celostátního mírového výboru katolického duchovenstva, kde Josef Plojhar informoval o průběhu jednání mezi zástupci Svatého stolce a Československa. Účastníci schůze s dokumentem souhlasili. Toto jednání probíhalo následovně: „*Schůze s uspokojením přijala zprávu o odchodu Berana a někteří duchovní přerušili výklad dr. J. Plojhara potleskem. V diskusi souhlasili s dohodou. Nabyli jsme dojmu, že jsou rádi, že Beran z ČSSR odešel.*“¹⁸⁷ Od této chvíle se režim už nemusel obávat jeho návratu do vlasti. Někteří biskupové vnímali tyto události jako naději pro změny. Doufali, že se obnoví jejich postavení a že se navrátí do svých diecézí.

Beranův odlet byl naprosto utajený. Přesný datum neznala ani jeho rodina, čímž chtěli komunisté zabránit rozloučení lidí s arcibiskupem. V dopoledních hodinách 18. února 1965 získali jeho příbuzní dopis, v němž Beran sdělil okolnosti svého odletu. Následně ministerský automobil převezl nejbližší příbuzenstvo z Plzně do Radvanova, aby se mohlo naposled rozloučit a arcibiskupem. Samotné setkání probíhalo velmi krátce, o což se postarala Státní bezpečnost. Beranova rodina popisuje cestu do Radvanova takto: „*Ve čtvrtek odpoledne [18. 2. 1965] přijel pro babi [Beranovu sestru Marii Kavínovou] do Bolevce ‚tatraplán‘, aby ji společně s mým strýcem Karlem odvezl rozloučit se s Pepou, jak jsme mu všichni říkali. Můj otec často vyprávěl, jak je ti pánové z ministerstva pět hodin vozili do Radvanova oklikami, asi schválně, aby na rozloučení zbylo co nejméně času. V noci je pak zase přivezli zpátky.*“¹⁸⁸ Po odjezdu rodiny se ve večerních hodinách konalo v kapli v Radvanově krátké rozloučení s arcibiskupem. Zde se řeči ujal biskup Štěpán Trochta, který popřál Beranovi k vyznamenání a též ho prosil o zachování přátelských vztahů. Zároveň mu dal najevo určitý zármutek z jeho nedobrovolného odchodu do Říma. Beran byl z dané řeči dojat, avšak se snažil působit na ostatní duchovní optimisticky. Následující den brzy ráno odsloužil mši, nasnídal se, rozloučil se s přítomnými duchovními a odjel do Prahy.¹⁸⁹

Z Československa odletěl do Říma v pátek 19. února 1965 v 11 hodin v doprovodu Mons. Casaroliho a vatikánského diplomata Mons. Bongianina. Do italského hlavního města přiletěl ve 12.55 hodin a podle svědectví vypadal takto: „*Je velmi prostě oblečen v chudém zimáku z pod něhož vykukuje prelátská červeň, má těžké*

¹⁸⁷ Cit. KAPLAN, *Těžká cesta*, s. 97.

¹⁸⁸ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 315.

¹⁸⁹ LUŇÁČKOVÁ, s. 284–285.

*lyžařské boty na nohou, které snad musejí být velkou přítěží v jeho stáří. Jeho usměvavá tvář, dobrota očí i gesta ruky je táž, jak jsme ji znali.*¹⁹⁰ Na letišti ho přivítali zástupci církve, ale též novináři. Dokonce ho zde uvítal i osobní sekretář Svatého stolce Mons. Pasquale Macchi. Arcibiskup Beran zprvu zamířil k papežské koleji Nepomucenu, kde se ubytoval. Následující den adresoval rodině do Plzně psaní, v němž napsal: *„Šťastně jsem dojel, zdrav a klidný.*¹⁹¹ Téhož dne ho čekala soukromá audience u papeže, jež probíhala následovně: *„Tak jak byl přijat Váš kardinál, tak je jen málokdo i z kardinálů vyznamenán. Vždyť on byl veden v průvodu do papežských komnat, což se prokazovalo jenom králům.*¹⁹² Papež Pavel VI. se nejen zajímal o situaci církve v Československu, ale i o arcibiskupův osud v internaci. Svatý otec si Berana velmi vážil, proto mu daroval umělecký moderní náprsní kříž. Arcibiskup byl darem poctěn a též poděkoval za jmenování kardinálem.

V pondělí 22. února 1965 se uskutečnila ve Vatikánu tajná konzistoř, při které papež Pavel VI. oznámil své stanovisko ohledně jmenování nových 26 kardinálů. Následně po jeho řeči zvláštní delegace oznámila budoucím kardinálům jejich jmenování. Mezitím se Josef Beran nacházel v paláci kongregace pro východní církve a s napjetím očekával zmíněnou delegaci. Pražskému arcibiskupovi přečetl jmenovací dekret rektor Papežské university lateránské Mons. Antonio Piolanti. Díky tomuto jmenování nových kardinálů měl kardinálský sbor přes 100 členů. Papež Pavel VI. záměrně určil nové pozice z důvodu, aby katolická církev působila univerzálněji. Nově jmenovaní kardinálové přijímali gratulace a blahopřání. Josef Beran byl obklopen členy z československé kolonie v Římě, zástupci vatikánského sboru či generálními představenými řádů a kongregací. Dne 25. února 1965 se konala koncelebrovaná mše, při které papež Pavel VI. předal novým kardinálům odznaky jejich hodností. Samotný obřad probíhal následovně: *„Před obětováním jeden po druhém k Pavlu VI. přistupovali, slíbili svatému Petrovi a všem jeho nástupcům věrnost, oddanost, poslušnost a spolupráci. Při tomto obřadu papež jmenoval arcibiskupa Josefa Berana kardinálem titulu Santa Croce in via Flaminia. Když přistupoval k trůnu, novému kardinálu Beranovi se dostalo mimořádné pozornosti, papež vstal a srdečně jej objal.*

---

¹⁹⁰ KOLEKTIV AUTORŮ, s. 37.

¹⁹¹ Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích (SOkA Plzeň-sever), f. Osobní fond Josefa Berana, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, inv. č. 2, Korespondence původce fondu adresovaná rodině Kavinových 1948–1968.

¹⁹² KOLEKTIV AUTORŮ, s. 38.

*Nato věřící v bazilice začali nadšeně tleskat.*¹⁹³ Kardinál Beran se stal členem Kongregace svátostí, koncilu a obřadů.

6.1 Druhý vatikánský koncil

Druhý vatikánský koncil bylo zasedání, jehož se zúčastnilo více než 2500 katolických biskupů pocházející z nejrůznějších koutů světa. Svolání nového koncilu oznámil dne 25. ledna 1959 papež Jan XXIII. v Římě v bazilice sv. Pavla. Oznámení nikdo nečekal a překvapilo všechny oblasti, které byly zasaženy studenou válkou a jež byly spojeny více či méně s katolicismem. Papež usiloval o určitou obnovu církve, jež měla být podle něj univerzální a otevřená pro všechny lidi na světě.¹⁹⁴ Zahájení koncilu proběhlo 11. října 1962, tudíž až po čtyřech letech příprav. Koncil probíhal mezi lety 1962–1965 a skládal se ze čtyř zasedání. Samotné shromáždění nejen přineslo novou podobu pastorace, „[...] *ale poskytlo také prostor pro akceptování demokratického a pluralitního prostředí současných demokratických společností katolickou církví, otevřelo cestu pro její ekumenickou spolupráci s křesťanskými církvemi i jinými náboženstvími a obecně církev lépe vybavilo pro dialog s jinými názorovými, ideovými a náboženskými proudy a hnutími*“.¹⁹⁵

Na II. vatikánský koncil byli pozváni biskupové z celého světa, včetně zemí východního bloku. Problémem se stalo obsazení československých biskupství, protože v té době ze šesti českých a moravských nebylo osazeno ani jedno. Ačkoliv byli uvězněni duchovní v roce 1960 amnestováni, ani jeden z nich neměl dovoleno vykovávat svůj úřad. Arcibiskup Beran společně s biskupy Hlouchem a Skoupým pobývali stále v internaci. Pouze biskupové František Tomášek v Moravské Huzové a Kajetán Matoušek u sv. Vojtěcha v Praze pracovali v duchovní správě, avšak pouze v pozici řadových kněží.¹⁹⁶ Většina biskupů měla nakázáno režimem jejich pozvání na koncil odmítnout. Litoměřický biskup Štěpán Trochta napsal do Říma tyto slova: „*žel, nezbyvá mi jiné, než poprositi pokorně Jeho Svatost, aby mne považoval blahovolně za omluvena, ježto možnost bráti účast na vytouženém koncilu byla poskytnuta jen ordinářům, kteří aktuálně de facto vykonávají svůj úřad.*“¹⁹⁷ Královéhradecký biskup

---

¹⁹³ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 320.

¹⁹⁴ ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, Brno 2008, s. 13–15.

¹⁹⁵ FIALA, HANUŠ, *Koncil a česká společnost*, s. 6.

¹⁹⁶ HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil, VAŠKO, Václav, *Kardinál Tomášek. Svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi*, Praha 1994, s. 23.

¹⁹⁷ Cit. BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří a kol., *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, Brno 2012, s. 27.

Karel Otčenášek napsal Svatému otci, že usiluje „*vyhověti tomuto pozvání, ale do dnešního dne jsem tak nemohl učinit, neboť postrádám státní souhlas pro duchovní správu*“.¹⁹⁸

Souhlas k odjezdu na zmíněný koncil získali od státní správy jen tři slovenští biskupové – Eduard Nécsey, Ambróz Lazík a Róbert Pobožný. Z českých zástupců obdržel povolení pouze Mons. Tomášek.¹⁹⁹ Tito státem vybraní biskupové odjeli do Říma za doprovodu několika kolaborujících kněží, kteří měli za úkol hlídat zmíněné duchovní a sbírat informace.²⁰⁰ Celkem na koncil odjelo 16 československých delegátů, z toho 12 byli příslušníci doprovodné mise. Konkrétně je například doprovázeli kapitulní vikář litoměřické diecéze Eduard Oliva, generální tajemník Slovenského mírového výboru katolického duchovenstva Štefan Záreczky či biskupský sekretář biskupa Nécseye Elemír Fillo.²⁰¹ Ačkoliv byli českoslovenští biskupové pod stálým státním dohledem, museli osobně o svém pobytu v Římě informovat prostřednictvím písemných zpráv. Po příjezdu do Československa absolvovali nejen hromadné, ale i individuální výslechy na ministerstvu školství a kultury. V průběhu koncilu museli duchovní opakovaně navštěvovat československé velvyslanectví v Římě, kde pracoval člen ministerstva zahraničních věcí Miroslav Houska. Ten se nejen stýkal s československými delegáty, ale i současně spolupracoval s domácími zpravodajskými službami. Někteří biskupové se snažili danou návštěvu velvyslanectví obcházet. Z tohoto důvodu před odjezdem do Itálie dostali pokyny, že účastníci koncilu „[...] jsou povinni navštívit naše velvyslanectví, ohlásit se a radit se s nimi častěji. Doporučit, aby pravidelně, alespoň 1x za měsíc, informovali naše velvyslanectví o průběhu zasedání koncilu“.²⁰² Československá společnost se o průběhu koncilu dozvíдалa pouze z tehdejších médií typu *Katolických novin* či *Rudého práva*, v nichž se nacházely neobjektivní informace.

Papež Pavel VI. v průběhu druhého zasedání zmíněného koncilu poukázal na nepřítomnost biskupů, již měli zakázáno přijet do Říma. Z hlediska napjatých československo-vatikánských vztahů bylo zásadní zejména závěrečné čtvrté zasedání.

---

¹⁹⁸ Cit. BALÍK, HANUŠ a kol., *Letnice dvacátého století*, s. 27.

¹⁹⁹ BROŽ, Prokop a kol., *Mezi historií a evangeliem. Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*, Červený Kostelec 2014, s. 81.

²⁰⁰ HARTMANN, SVOBODA, VAŠKO, *Kardinál Tomášek. Svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi*, s. 24.

²⁰¹ BALÍK, HANUŠ a kol., *Letnice dvacátého století*, s. 31.

²⁰² Cit. tamtéž, 28.

To započalo 14. září 1965 a zúčastnil se ho i kardinál Josef Beran, který byl propuštěn z internace. Zde měl řečnit o náboženské svobodě. Na svůj výstup se náležitě připravoval, tudíž začal spolupracovat s významným českým teologem Aleandrem Heidlerem žijícím v exilu. Společně se setkali o jednom víkendu v Loretu, kde vznikla konečná forma dokumentu sloužící k přečtení. Kardinál Beran vystoupil s projevem v době, kdy někteří koncilní otcové polemizovali o náboženské svobodě. Bývalý pražský arcibiskup byl na koncilu vnímán jako církevní autorita. To se projevilo dne 20. září v bazilice sv. Petra, když při jeho příchodu všichni přítomní duchovní povstali a uvítali ho potleskem. Následně přednesl řeč na téma *O svobodě svědomí a náboženství*, v které vyzíval k respektování jakékoliv svobody. Tvrdil, že nerespektování svobody vede ke lži, přetvářce a je zásadním problémem k nastolení míru. Ve svém projevu zmínil i postavení katolické církve v Československu. K tomuto tématu se vyjádřil následovně: „*Tak se zdá, že i v mé vlasti katolická církev stále trpí pro to, co bylo v minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v 15. století upálení kněze Jana Husa, nebo v 17. století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijal katolickou víru, podle zásady ‚Cuius regio – eius religio‘, jež byla uplatňována.*“²⁰³ Na závěr proslovu vybídl veškeré politické režimy světa, aby přestaly omezovat náboženskou svobodu.

Koncil probíhají mezi lety 1962–1965 měl pozitivní i negativní dopad na svět. Zejména umožnil uzavřít několik smluv mezi demokratickými státy a Svatým stolcem.²⁰⁴ Československo reagovalo na II. vatikánský koncil velmi chladně. Kardinálův projev zde byl ignorován. Režim se postaral o to, aby jeho slavná řeč nebyla celá zveřejněná v Katolických novinách.²⁰⁵ Ačkoliv byl apoštolský administrátor pražské arcidiecéze František Tomášek pod stálým státním dohledem, setkal se na závěrečném zasedání koncilu s kardinálem Beranem. Jejich setkání působilo velmi chladně. Bývalý pražský arcibiskup nahlížel na Tomáška s nedůvěrou, protože spolupracoval s komunistickým režimem v Československu. Z tohoto důvodu bylo jejich shledání pouze formální. Tomášek se však nacházel po Beranově kritickém projevu v nelehké situaci. Komunistický režim jeho proslov vnímal tak, že daná církev

---

²⁰³ *Proslov kardinála Berana na druhém vatikánském koncilu.* In: Křesťanská revue. Dvuměsíčník pro odpovědný dialog [online], [cit. 2021–03–26]. Dostupné z: <http://www.krestanskarevue.cz/Proslov-kardinála-Berana-na-druhem-vatikanskem-koncilu.html>.

²⁰⁴ HANUŠ, Jiří, *Kdo se bojí odluky?* In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církví a státu.* Sborník textů, Praha 2004, s. 27.

²⁰⁵ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 334.

si vstřícnosti republiky neváží. Proto byl Tomášek komunisty donucen k tomu, aby si s Beranem v Římě promluvil. Dne 16. října 1965 na československém velvyslanectví vedoucí Státního úřadu pro věci církevní Karel Hruža kritizoval biskupy za jejich pasivní přístup na koncilu. Následně 8. listopadu tito biskupové zaslali státnímu sekretariátu dopis, v kterém vyzývali k řádné domluvě kardinála Berana.²⁰⁶ Samotná reakce duchovních zněla následovně: „*Proto bychom byli vděční, kdyby bylo nejdůstojnějším Státnímu sekretariátu Jeho Svatosti možno zapůsobiti na osobnosti zaujímající nejvyšší hodnosti, jako ku příkladu J. Ex. ndp. kardinál Josef Beran, aby svými projevy nebrzdili a nemařili obtížné úsilí o uspořádání vztahů mezi Apoštolskou stolicí a Československou socialistickou republikou.*“²⁰⁷ Reagovali touto podobou, protože se obávali represí vedené státem vůči katolické církvi. Téma II. vatikánský koncil se opět projednávalo až 11. prosince 1965 na ministerstvu školství a kultury. Toto jednání státních zástupců probíhalo následovně: „*V závěru diskuse k tomuto bodu sdělil s. Hruža, že skutečnost je taková, že biskupové neudělali proti urážkám naší republiky jako českoslovenští občané téměř nic. Zůstává faktem, že za 4 roky nenašli naši biskupové příležitost, aby buď na koncilu, nebo při jiné příležitosti rozhodným způsobem protestovali. Mlčením potvrdili, že reprezentují ‚církev mlčící‘, a tím, že nevystoupili a neprotestovali, posloužili protičeskoslovenské reakci.*“²⁰⁸ Československým biskupům opakovaně komunisté vytýkali, že proti kritice církevní politiky v Československu neučili toho mnoho. Projevy na zmíněném koncilu byly pro tehdejší režim natolik nepřijatelné, tudíž přerušil na více než rok vztahy s Vatikánem.

Důsledkem II. vatikánského koncilu se stala zejména liturgická reforma, jež přinesla několik změn. Především umožnila použití národních či mateřských jazyků v liturgii, čímž širší společnost porozuměla nejrůznějším církevním slavnostem a mším. Dále v důsledku koncilu začaly vést kněží bohoslužby čelem k lidu, což doposud nebylo obvyklé. Celkově se oltář umístil blíže k věřícím. Kněží získali větší volnost při liturgické tvorbě. V praxi to znamenalo, že duchovní se při projevech nemuseli striktně řídit předpisy. Změny se dotkly i v oblasti chrámové hudby. Na mších nevystupovaly již pouze určené sbory, ale do zpěvu se zapojili i obyčejní věřící.²⁰⁹ V důsledku koncilu

---

²⁰⁶ DOLEŽALOVÁ, Markéta a kol., *Katolická církev v Československu. Kardinál Josef Beran a jeho doba*, Praha 2020, s. 387.

²⁰⁷ Cit. BALÍK, HANUŠ a kol., *Letnice dvacátého století*, s. 77–78.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 78.

²⁰⁹ PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil. 1962–1965. Příprava, průběh, odkaz*, Praha 1996, s. 107–122.

církev změnila pohled na své sebepochopení. Církev se začala nově vnímat jako tzv. Boží lid. Kladl se větší důraz na roli „laiků“ a přestalo se rozlišovat mezi církví „učící“ a „slyšící“. Církev se stala více otevřenou organizací, jež složila všem lidem na světě. Nově se představovala jako nezávislá a univerzální jednota lidstva, která nehleděla na původ, ideologii či na kulturní aspekty. Církevní změny vedené papežem Pavlem VI., však nebyly přijaty kladně ve všech zemích světa.²¹⁰

6.2 Beranova činnost v Římě

V prvních měsících po příletu do Říma se Josef Beran pustil do práce s velkým elánem a nadšením. Pobýval v Nepomucenu, kde si postupně zvykal na nové prostředí a práci. Mezi jeho práci patřilo vyřizování korespondence, biřmování, kázání či přednášení na různých místech v Itálii. Nejen, že se setkával v exilu s krajany, ale nezapomínal ani na lidi v Československu. Pravidelně promlouval ve vatikánském rozhlasu, čímž lidem žijícím v totalitním režimu dodával určitou naději a povzbuzení. Bývalý pražský arcibiskup zůstal nadále velmi skromný, protože obýval v Nepomucenu pouze pracovnu a ložnici. Přesto panovaly ve společnosti smyšlené informace, že celkem využívá k žití osm komnat. Právě svou skromností a nenáročností si získal velký obdiv a úctu ve společnosti.²¹¹ Kardinál byl v Římě velmi pracovně vytížen. To dokazuje i jeho dopis adresovaný rodině do Čech. Konkrétně napsal: „*Jsem díky Bohu zcela zdráv, ala zaměstnán přes hlavu.*“²¹² Z důvodu svého vytížení využíval veškeré pomoci. Během jeho působení v exilu měl tři osobní sekretáře, kterými byli doktor teologie a knihovník Papežského pastoračního ústavu Jaroslav Polc, profesor teologie Jaroslav Škarvada a doktor teologie Karel Skalický.

Josef kardinál Beran navštěvoval během svého exilu nejen krajany po celém světě, ale i nejrůznější pamětní místa. Jeho první cesty vedly na jaře 1965 do Mnichova, kde navštívil bývalý koncentrační tábor Dachau. Na tomto místě, kde byl osobně vězněn, pronesl tyto slova: „*Nyní sem přišel jako nejprominentnější mezi tisíci duchovními z koncentračního tábora, aby na místě svého utrpení vykonal bohoslužbu k poděkování a usmíření a oslavil dvacáté výročí osvobození vězňů z koncentračního tábora Dachau americkou armádou.*“²¹³ Zde se setkal s kardinálem Juliem Döpfnerem

---

²¹⁰ PESCH, s. 340–341.

²¹¹ LUŇÁČKOVÁ, s. 290–291.

²¹² SOKA Plzeň-sever, f. Osobní fond Josef Beran, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, inv. č. 2, Korespondence původce fondu adresovaná rodině Kavinových 1948–1968.

²¹³ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 327.

a s dalšími jeho spoluvězni z koncentračního tábora. Dne 1. května se konala mše na místě bývalého tábora, které se zúčastnilo přibližně 5000 lidí. Bohoslužba byla vedena nejen kardinálem Beranem, ale i bývalými vězňenými knězi. Této události se zúčastnil i německý kněz Michael Höck, který vzpomínal na Berana následovně: „*V kardinálově tváři se odráželo dojetí, že v místě svého utrpení mohl jako svobodný muž konat bohoslužbu a mohl vzpomenout mrtvých spoluvězňů. Na závěr kardinál Beran prosil přítomné o modlitby za všechny, kteří ještě musejí žít v nesvobodě.*“²¹⁴ Téhož dne kardinál Josef Beran vedl mši v Petersbergu ležící u Dachau. Samotná bohoslužba probíhala před místní románskou bazilikou a byla věnována všem lidem, kteří se v té době ocitali ve věznicích. Kardinál Beran vedl celou mši v německém jazyce a na závěr svého projevu poděkoval za to, že mohl zmíněnou bohoslužbu sloužit. Konkrétně řekl, „*že svoboda musí souviset se zbožností a na práci má a musí spočívat Boží požehnání. Poprosil věřící, aby se modlili za jeho vlast, a zejména za duchovní a věřící, kteří zůstali věrni církvi.*“²¹⁵

Koncem srpna 1965 probíhala několik dní v italském městě Assisi konference křesťanského spolku s názvem *Pro Civitate Christiana*. Akce se osobně zúčastnil i kardinál Beran, který v jejím závěru celebroid v chrámu Františka z Assisi mši. Následně vedl krátkou přednášku na téma *Martyrium církve*. Po jeho vystoupení čelil několika dotazům, které mu pokládali účastníci přednášky. Beranovo vystoupení a zejména jeho odpovědi vyvolaly nejen v italském tisku, ale i v jiných zahraničních denících značný ohlas. Beran během svého vystoupení srovnával postupy útlaku nacismu a komunismu. Zde pronesl: „*Komunisté nebyli zatím k církvi a jejím představitelům tak hrubí a brutální, jako nacisté. Jejich způsob boje proti náboženství je však daleko rafinovanější a proto nebezpečnější. [...] Za své poslední internace – trvala 14 let – jsem nemusel snášet ani zdaleka tak tvrdé životní podmínky jako v nacistickém koncentračním táboře Dachau.*“²¹⁶ Dále líčil, jaký život vedly řeholnice v internaci. Zmínil i to, že během svého věznění přišel do styku i s jinými biskupy. Život v internaci líčil takto: „*V jiném ohledu byl však náš život těžký, protože jsme byli izolováni úplně od světa. Mohli jsme se sejit jen jednou za čtyři měsíce s rodinnými příslušníky, a to vždy na místě, které patřilo ministerstvu vnitra a bylo přísně hlídáno. Jednou ke mně prohodil jeden vysoký úředník komunistického úřadu pro církevní záležitosti: Tady je to*

---

²¹⁴ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 329.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, s. 41.

*prece jen lepší než v Dachau, že? Mate pravdu, odpověděl jsem, ale ne tak docela. Klec zůstane klecí, i když je pozlacena.*²¹⁷ V debatách mezi ním a novináři se vyjádřil i k situaci církve v Československu. Přítomným žurnalistům řekl: „*V letech, kdy jsem byl internován, jsem nic nevěděl o postavení náboženství v zemi, ale po roce 1963 mně přišli navštívit mnozí kněží. Pochopil jsem, že situace není tak zoufalá, v kostelích vidíme zástupy mládeže. Jsou to především studenti a intelektuálové, kteří nenacházejí v marxistické ideologii odpověď na svůj neklid.*“²¹⁸ Na otázku týkající se nového kurzu v církvi za Jana XXIII kardinál uvedl: „*Jistě, Jan XXIII. měl nesmírný vliv, protože jeho poselství zanechalo veliký vliv i u komunistických předáků. Ale jsou tu i jiná fakta. Amnestie pro uvězněné nebo segregované biskupy byla jedna z podmínek Kennedyho Chruščovovi pro dodání amerického obilí Sovětskému svazu.*“²¹⁹ Na závěr rozhovorů Beran řekl, že se pořád považuje za arcibiskupa pražského a primase církve v Československu.

Beranův projev vyvolal v Československu velké ohlasy. Československá vláda vnímala kardinálův projev jako záměrné porušení dohody, v níž Beran podepsal, že nebude v exilu jakýmkoliv způsobem vystupovat proti komunistickému režimu. Předsednictvo ÚV KSČ řešilo tuto událost už v září 1965. Vatikánský vyjednávač Casaroli ujišťoval československou vládu o tom, že Svatý stolec má nadále zájem o vzájemná jednání. Následně Československé vedení dalo najevo Vatikánu své pochybnosti nejen k Beranovu chování, ale i dobré vůli papeže Pavla VI.²²⁰ Ačkoliv se Casaroli snažil přesvědčit komunistickou vládu o jakési nedorozumění, nepodařilo se. Československý zástupce Karel hrůza pohrozil italskému velvyslanci, že jestliže bude nadále kardinál v exilu pronášet proti režimu, „*máme k dispozici řadu dokumentů, které bychom byli nuceni zveřejnit*“.²²¹ Zmíněný Beranův projev způsobil další sledování ze strany příslušníků československé Státní bezpečnosti, kteří se snažili navázat spolupráci s jeho nejbližšími kolegy. Dále v českých médiích probíhala kampaň, jež pošpiňovala kardinála.²²² Po tomto vyhoceném incidentu se pokračovalo v jednání mezi Československem a Vatikánem až začátkem roku 1967.

---

²¹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ, s. 41.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž, s. 42.

²²⁰ Tamtéž, s. 42–43.

²²¹ KAPLAN, *Těžká cesta*, s. 40.

²²² HÜBNEROVÁ, Benedicta, VÁLKA, David, *České stopy v Římě*, Praha 2018, s. 72.

Kardinál během svého působení v Římě navštívil mnoho destinací, kde se setkával s krajany. Roku 1966 navštívil Čechy v Americe a Kanadě. Konkrétně jeho cesta po Americe probíhala od 11. dubna do 11. května zmíněného roku. Kardinála na cestách doprovázel sekretáři Mons. dr. Jaroslav Škarvada a dp. dr. Jaroslav Polc. Jako první navštívil New York, kde ho na letišti přivítal osobně americký kardinál Francis Spellman a též čeští krajané žijící v exilu. V New Yorku byl Beran církevními představiteli obdivován za jeho statečnost a odvahu při obraně nejen Božích, ale i těch lidských. Vyzdvihovali zejména Beranův projev o svobodě svědomí na II. vatikánském koncilu. Kardinálovi bylo uděleno čestné členství, profesorovi teologické fakulty Karlovy univerzity a rektorovi kněžského semináře, ve Společnosti pro vědu a umění.²²³

V ranních hodinách 13. dubna přiletěl kardinál do Filadelfie, kde byl slavnostně přivítán duchovenstvem i laiky. Při této návštěvě získal Beran dekret a odznaky doktorátu práv od rektora jezuitské Koleje sv. Josefa. Z Filadelfie následovala jeho cesta do Washingtonu. Zde navštívil hrob prezidenta Johna F. Kennedyho v Arlingtonu za doprovodu paní Ethel Kennedyové. Kardinál se u prezidentova místa odpočinku pomodlil a poděkoval prezidentovo švagrové a celé rodině za to, že již zesnulá hlava státu se zajímala o osud československých biskupů. Právě Kennedymu vděčil za vysvobození z dlouholeté internace. Kardinál z New Yorku zamířil do Houstonu.²²⁴

Dne 16. dubna dorazil kardinál Beran do Houstonu ve státě Texas. Na letišti ho přivítal biskup Jan Ludvík Mořkoský, který ho vůbec do USA pozval. Kardinál poté navštívil Katolickou univerzitu sv. Tomáše Akvinského, kde obdržel čestný doktorát práv. Následující den se podíval do střediska pro lety do vesmírného prostoru NASA. V Texasu procestoval několik českých osad, kde byl slavnostně přivítán krajany. Na těchto místech vedl v místních kostelech mše a dodával naději československým lidem. Z Texasu zamířil do Omahy ve státě Nebraska. V této destinaci se kardinál stal hostem sester z Kongregace Školských sester de Notre Dame, které pocházely z Horažďovic. V Omahu dostal čestný doktorát práv jezuitské university Creighton. V sobotu 23. dubna odletěl kardinál Beran za svého doprovodu do Chicaga, kde mu zdejší starosta Richard Daley daroval diplom a plaketu čestného občanství. O dva dny později navštívil klášter a kolej sv. Prokopa v Lisle. Zde mu byl udělen čestný doktorát z literatury za

---

²²³ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady*, Řím 1967, s. 21–23.

²²⁴ Tamtéž, s. 27–29.

jeho obranu práv církve a člověka. V Chicagu získal i doktorát práv, jež mu udělil profesor politických věd dr. František Schwarzenberger.²²⁵

Poslední víkend strávený v Americe věnoval krajanům v Clevelandu. Dne 2. května přistál letadlem na letišti v Severní Dakotě. Při této návštěvě Beran obdržel od zástupce indiánského kmene Chippewa členku z orlích pér a zároveň proběhlo jeho jmenování náčelníkem onoho kmene. V sobotu 7. května kardinál dorazil do Chathamu v Kanadě, kde se opět setkal s krajany. Následující dny navštívil Toronto a nakonec Montreal, odkud odletěl 11. května zpět do Říma.²²⁶ Během svého pobytu v Americe a Kanadě se kardinál Beran nejen setkal s významnými osobnostmi, ale i s řadou československých krajanů. Všichni ho zde vítali a velmi si vážili jeho přítomnosti.

Kardinál Beran za svého působení v Římě se zabíral pastorcí československých katolíků v zahraničí.²²⁷ V Itálii přijímal s radostí veškeré návštěvy. Koncem roku 1967 vyrazil jeden pražský podnik do Itálie. Ačkoliv účastníci zájezdu měli navštívit antické památky, prohlídka Vatikánu byla režimem zakázána. Přes přísný zákaz se většina Pražanů shromáždila na Svatopetrském náměstí, kde je oslovil kněz českého původu. Ten jim chtěl poskytnout historický výklad a též navrhl možnost setkat se s kardinálem Beranem. Velká část účastníků se s ním nakonec setkala. Poté, co zájezd přijel zpět do Československa, se provalilo porušení zákazu. Následně všichni účastníci museli vyplnit určitý dotazník, v kterém se objevil konkrétní dotaz týkající se návštěvy u samotného kardinála. Jeden muž se v dotazníku vyjádřil následovně: „*Nezúčastnil jsem se – a docela toho lituji!*“²²⁸

6.3 Úmrtí kardinála

V období tzv. Pražského jara v roce 1968 se v Československu výrazně zlepšily církevní poměry. Tato doba určitého politického uvolnění přinesla významné reformy, jež se týkaly i postojů státu k církvím. Pražské jaro započalo 6. ledna 1968, kdy byl Antonín Novotný ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ nahrazen Alexandrem Dubčekem. Od tohoto okamžiku započala snaha o reformu vládního systému, vyjadřovaná sloganem: *Socialismus s lidskou tváří*. V březnu zmíněného roku se sešel předseda Mírového hnutí katolického duchovenstva a ministr zdravotnictví Josef

---

²²⁵ *Novým světem*, s. 29–41.

²²⁶ Tamtéž, s. 46–58

²²⁷ DOLEŽALOVÁ a kol., *Katolická církev v Československu*, s. 404.

²²⁸ Cit. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 343.

Plojhar s ministrem kultury Karlem Hoffmannem z důvodu, aby se obnovila církevně-politická jednání mezi státem a církví. Mnoho kněží v této době iniciovala podpisové akce, v níž se dožadovali demokracie, náboženské svobody či propuštění vězňů duchovních. Jedním takovým aktivistou byl i samotný biskup Tomášek, který 20. března vydal své známé svolání k duchovenstvu a věřícímu lidu.²²⁹ O den později rezignovalo kněžské i laické vedení Mírového hnutí katolického duchovenstva, včetně jeho předsedy Josefa Plojgara. Biskup Tomášek pověřil kněze Vladimíra Rudolfa, který měl za úkol vytvořit přípravný výbor nového kněžského hnutí. Ten měl následně vytvořit novou koncepci a svolat konferenci československého kléru. Dne 22. března prezident Antonín Novotný abdikoval na svůj úřad a novou hlavou státu se stal komunistický politik Ludvík Svoboda. Za jeho vlády byla zrušena cenzura a ve sdělovacích prostředcích se objevovala fakta o útisku církve. Též se založil Klub angažovaných nestraníků a Společnost pro lidská práva, v které byl hlavní postavou biskup Tomášek. V této době odstoupil z pozice ředitele Sekretariátu pro věci církevní Karel Hruža, jehož v dané funkci nahradila reformistka dr. Erika Kadlecová.²³⁰

Důležitým datem se stal 16. duben, protože se obnovila jednání mezi státem a církví. Tohoto vyjednávání se například zúčastnil již zmíněný František Tomášek, slovenští biskupové Ambróz Lazík či Robert Pobožný, místopředseda vlády Gustáv Husák nebo pověřenec kultury Štefan Brenčíč. Biskup Tomášek prosadil ukončení vydávání časopisu *Duchovní pastýř*, jehož nahradil teologický měsíčník. Během dubna navštívil pražský apoštolský administrátor Řím. Po jeho návratu do rodné vlasti prohlašoval, že papež Pavel VI. byl nadšen z procesu „uvolnění“ v církvi a celé společnosti v Československu. Tomášek však československému lidu nesdělil, že vatikánské kruhy měly určité pochybnosti o osud Pražského jara. Na přelomu dubna a května spontánní hnutí s názvem Dílo koncilové obnovy (DKO), jež symbolizovalo obnovu církevních struktur a prosazování myšlenek druhého vatikánského koncilu ve společnosti. Ve dnech 14. a 15. května se konal ustavující sněm DKO, jehož se zúčastnili skoro všichni českoslovenští biskupové. Po vzniku DKO se do čela svých diecézí vrátili státem vězňové biskupové. Například se vrátil biskup Karel Skoupý v Brně, Josef Hlouch v Českých Budějovicích či Štěpán Trochta v Litoměřicích.

---

²²⁹ KONÍČEK, Jiří, *Modus Vivendi v historii vztahů svatého stolce a Československa. Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*, Olomouc 2005, s. 221.

²³⁰ HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil, VAŠKO, Václav, *Kardinál Tomášek. Generál bez vojska.....?*, Praha 2003, s. 38.

Ačkoliv reformní komunisté se během Pražského jara snažili o jakýsi jiný socialismus, nemohli se zcela oprostít od ideologie. V době uvolnění nadále platily tyto zásady: vedoucí úlohu v zemi má pouze komunistická strana, socialismus a loajalita k Sovětskému svazu.²³¹ Pražské jaro dalo československé společnosti určitou naději v liberalizaci poměrů v zemi.

Kardinál Beran vnímal pražské jaro jako určitou naději na své navrácení do rodné vlasti a zároveň doufal, že bude moci dožít v Československu. Roku 1968 československá společnost nevnímala kardinála jako mučedníka a též panovaly myšlenky, že by mu byl návrat do vlasti dovolen. V Československu by se nesměl vrátit do svého úřadu, ale pouze zde v ústraní dožít. V srpnu 1968 se nacházel kardinál Beran ve Stuttgartu, kde mu bylo oznámeno pokročilé stádium rakoviny. Dne 13. srpna byl nemocný kardinál operován. Následně jeho ošetřující lékař dr. Kraft poskytl médiím rozhovor, kde řekl: „*Kardinál dr. J. Beran je dobré mysli a jeho zdravotní stav se neustále lepší. Je však třeba počítat s delší rekonvalescencí. Zatím není rozhodnuto, kde bude trávit rekonvalescenční období. Delší cestu bych nedoporučoval. [...] Velkou radost má ze setkání se svými krajaný [...]*.“²³² Po operaci začali zástupci Svatého stolce vyjednávat o jeho návratu do republiky. Čeští zástupci jeho převoz opakovaně odmítali, tudíž papež rozhodl transportovat nemocného arcibiskupa do rezidence v Karlových Varech. Přes veškeré snahy se však papežův nápad nezdařil. Umírající Beran stačil před svou smrtí založit náboženské středisko Velehrad, které sloužilo především emigrantům z Čech. Vilu na Via delle Fornaci 200 ležící poblíž Sv. Petra koupil kardinál za pomoci samotného Svatého otce. Zmíněný poutní dům Velehrad slouží českým poutníkům i v dnešní době.²³³

V Československu 19. srpna 1968 proběhlo setkání mezi prezidentem Ludvíkem Svobodou a českými a slovenskými biskupy. Prezidentovo přijetí působilo velmi laskavě, ačkoliv daní biskupové se prostřednictvím rozhlasu dozvěděli o sdružování vojsk Varšavského paktu na hranicích republiky. Přesto se biskupové domnívali, že napjaté poměry mezi státem a církví budou zakrátko vyřešeny. Následující den se konal teologicko-pastorační kurz kněží pražské arcidiecéze určené pro veškeré duchovenstvo z celé země. Daný kurz měl původně probíhat několik dní, ale po prvním dnu byl

---

²³¹ HARTMANN, SVOBODA, VAŠKO, *Kardinál Tomášek. Generál bez vojska...?*, s. 38–41.

²³² KRUŽÍK, J., *S dr. K. Kraftem o kardinálu dr. J. Beranovi*. In: Lidová demokracie- orgán Československé strany lidové 24, 1968, 225, s. 1.

²³³ HÜBNEROVÁ, VÁLKA, s. 72.

pořadatelé ukončen. V noci na 21. srpen bylo celé území Československa obsazeno vojsky Varšavské smlouvy. Tato událost se zapsala do dějin jako Operace Dunaj, díky které se měl režim v republice podle Sovětského svazu normalizovat. Poté, co přijely tanky „bratrské pomoci“, kněží se odebrali do farností, kde byli v několika dalších dnech velmi potřeba pro obyvatelstvo.²³⁴ Vojenská invaze vojsk Varšavské smlouvy ukončila období Pražského jara, čímž též ukončila jakékoliv reformy. Ačkoliv se poté navrátil starý režim, církve i stát chtěli vyjednávat se Svatým stolcem.²³⁵

Těžce nemocný kardinál Beran vnímal zmíněnou okupaci Československa velmi tragicky. Uvědomoval si, že daná událost ukončila určitou naději na jeho návrat do vlasti. Dne 29. prosince 1968 slavil Beran své 80. narozeniny. Osobně mu k jubileu poblahopřál i papež Pavel VI. Nemocnému oslavenci docházely síly. Nebyl už schopen cestovat, vykonávat delší obřady či věnovat se korespondenci.²³⁶ V lednu 1969 byl kardinál velmi zasažen zprávou týkající se tragické smrti studenta Filozofické fakulty UK Jana Palacha, který svým činem protestoval proti potlačování svobod a zároveň proti okupaci republiky. Kardinál Beran se k smrti Jana Palacha vyjádřil, což byl vůbec jeho poslední projev. Ve významném projevu řekl: „[...] *Spolu s vámi truchlím nad tragickou smrtí Jana Palacha a ostatních, kteří zemřeli podobnou smrtí jako on. Skláním se před jejich hrdinstvím, i když nemohu schválit jejich zoufalý čin. Zabít se není nikdy lidské, to ať nikdo neopakuje. Zato ale ať mají všichni před očima veliký ideál, pro který oni obětovali svůj mladý život. Tento jejich ideál je v jádru dobrý a šlechetný – dát život jednoho za blaho všech. Byla to láska k naší vlasti, touha po její svobodě, byl to úmysl vyburcovat její mravní síly, byla to věrnost dějinám našeho ušlechtilého a statečného lidu, byla to snaha zajistit mu pokrok a mír.*“²³⁷

V květnu 1969 byl už kardinál v kritickém stavu. Dne 17. května absolvoval mši svatou, ačkoliv se nacházel na pokraji smrti. Do posledních svých okamžiků si uchoval vědomí a jasnou mysl. Papež byl o jeho stavu informován, ale už nestihl za ním včas přijet a naposled se s ním rozloučit. Josef kardinál Beran skonal v poledních hodinách 17. května 1969. Svět se o jeho smrti dozvěděl prostřednictvím Vatikánského

---

²³⁴ HARTMANN, SVOBODA, VAŠKO, *Kardinál Tomášek. Generál bez vojska...?*, s. 41–42.

²³⁵ KONÍČEK, s. 226.

²³⁶ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 358.

²³⁷ *Kardinál Josef Beran k Palachově úmrtí – leden 1969*. In: Farnost sv. Markéty v Břevnově [online], [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://www.farnost-brevnov.cz/2019/01/kardinal-josef-beran-k-palachove-umrti-leden-1969/>.

rozhlasu.²³⁸ Berana se komunistický režim bál i po jeho skonání. Československá vláda nepovolila převezení ostatků do rodné vlasti z důvodu, že by pohřeb vyvolal jakési občanské nepokoje a demonstrace. Proto papež Pavel VI. rozhodl pochovat zesnulého v kryptě chrámu sv. Petra v Římě a osobně proti tradici provedl výkrop rakve.²³⁹ Dne 22. května se uskutečnil samotný pohřební obřad ve vatikánské bazilice sv. Petra. Smutečného ceremoniálu se zúčastnil i Svatý otec, čímž prokázal velkou úctu k Beranovi. Ačkoliv se velké množství československých věřících chtělo s ním rozloučit, kvůli režimu však nemohlo. Do Itálie na poslední rozloučení přicestoval kardinálův bratr Karel Beran se sestrou Marií Kavinovou. Ti však byli zde po celou dobu hlídání příslušníky československé Státní bezpečnosti. Obřadu se dále zúčastnili diplomaté, církevní hodnostáři, spoluvězni z Dachau či sestra Lýdie. Po honosném pohřbu byly jeho ostatky pochovány v kryptě vatikánské baziliky sv. Petra v Římě.²⁴⁰ Už druhý den 23. května se ve Vatikánu rozhodlo o začátku procesu k jeho blahořečení. Za svého života si kardinál Beran velmi přál navrátit se do vlasti, což mu nebylo splněno ani po jeho smrti. Režim ho nadále vnímal jako určitou hrozbu.

---

²³⁸ HÜBNEROVÁ, VÁLKA, s. 73.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 372–374

7 PŘEVOZ OSTATKŮ DO ČESKÉ REPUBLIKY

Kardinál Beran strávil posledních pár let života ve vyhnanství v Římě, přesto si velmi přál být pochován v rodné vlasti. Beran dokonce ve své závěti ze srpna 1968 uvedl, že chce své ostatky uložit do hrobky ve Svatovítské katedrále v Praze a pokud by to z nějakého důvodu nešlo, chtěl být pohřben do rodinné hrobky v Plzni na Boleveckém hřbitově.²⁴¹ Rodina se během vlády komunistického režimu snažila jeho poslední přání splnit, avšak představitelé státu to nedovolili. Odmítavá stanoviska spočívala v tom, „[...] že by umístění ostatků Berana v ČSSR bylo pochopeno klerikalistickými silami jako projev slabosti čs. státu, bylo by politicky zneužito a jeho hrob by se stal novým poutním místem negativních a reakčních sil se všemi z toho vyplývajícími důsledky. A navíc pozitivní náboženští činitelé by takový postup nikdy nepochopili.“²⁴² Přes veškerou snahu komunistické ideologie, československý lid na kardinála nezapomněl. Zejména sekretář Mons. Jaroslav Škarvada propagoval v zahraničí jeho nelehký osud prostřednictvím přednášek a novinových článků. Ten pronesl projev ve Vatikánském rozhlase k 25. výročí úmrtí Josefa kardinála Berana. Ve své řeči vyzdvihl Beranovu osobnost a zmínil křesťanské ctnosti, jež jsou aktuální v jakékoliv době.

V listopadu 1989 ve střední a východně Evropě včetně Československa kulminoval proces pádu komunistických režimů. Ačkoliv se novou formou vlády stala demokracie, samotný převoz kardinálových ostatků do republiky trval ještě dlouho. Rodina se domnívala, že ihned po revoluci bude tělo zesnulého převezeno. Praneteř kardinála Berana paní Dana Brabcová vnímala tuto dobu následovně: „V roce 1989 jsem se domnívala, že duchovní a morální obroda národa bude přirozeně spojena i s jeho jménem. Ukázalo se však, že jsem se mylila. Obroda společnosti proběhla, ale pouze v ekonomicko-tržní oblasti. Neviditelná ruka všemocného ekonomického trhu ovládla svobodu svědomí vládnoucí mocenské elity. Beranův vysoký morální kredit se ani tentokrát nehodil. Opět překážel.“²⁴³ Rodinní příslušníci i po roku 1989 opakovaně žádali stát, aby byly kardinálovy ostatky převezeny do vlasti. Nejen stát, ale i Vatikán nesouhlasil s převozem. Vatikán to odmítal z důvodu, že probíhal od devadesátých let Beranův beatifikační proces. Překážkou k návratu se též stal i kardinálův vynucený slib. Ten obsahoval to, že se nevrátí do rodné země ani po smrti. Podepsaný dokument se

---

²⁴¹ BRABEC, s. 63.

²⁴² VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 97.

²⁴³ Tamtéž, s. 96–98.

nacházel na ministerstvu zahraničí. Nakonec byl slib rychle zrušen a poté vznikla žádost, v které republika žádala Vatikán o vydání ostatků.

Beranova zůvěř se dostala do Prahy až v 90. letech, přesto se o jeho poslední vůli moc nevědělo. Roku 2015 se zintenzivnil proces kardinálovy beatifikace, čímž započaly otázky na převoz jeho ostatků do České republiky. Zejména arcibiskup pražský kardinál Miloslav Vlk se domníval a prosazoval, aby tělo zesnulého bylo uloženo v pražské katedrále.²⁴⁴ Dne 8. prosince 2016, při 70. výročí konsekrace arcibiskupa a primase českého Josefa kardinála Berana, se kardinál Vlk zasloužil o debatu ve společnosti týkající se zmíněného převozu. Následně vznikly v republice dva názorové proudy. Jedním byli odpůrci, kteří považovali kardinálův převoz jako ztrátu určité vzácnosti. Vnímali jeho hrob v bazilice sv. Petra za významný, když se nacházely jeho ostatky v blízkosti hrobu sv. Petra a papežů. Druhým proudem byli tzv. zastánci, mezi něž se řadil i zmíněný kardinál Vlk. Považovali za správné splnit Beranovu poslední vůli. Též tvrdili, že jeho návratem se připomene společnosti celková oběť katolíků v dobách totality.²⁴⁵

Od začátku roku 2017 započalo intenzivní jednání mezi Českou republikou a Vatikánem o repatriaci. Zejména Dominik kardinál Duka opakovaně vyjednával s Itálií, aby mohl splnit Beranovo přání. Dne 31. prosince 2017 kardinál Duka v novoročním projevu pro Radio Proglas řekl: „*Oslavy tohoto navýsost jubilejního roku by katolická církev chtěla s celou společností otevřít svatovojtěšskou slavností spojenou s návratem kardinála Berana, pražského arcibiskupa a českého primase do vlasti, do jeho a naší milované katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Chceme tak naplnit poslední vůli velkého exulanta, který šel cestou svatého Vojtěcha a spolu s ním bytostně patří k celku a dějinám naší společnosti.*“²⁴⁶ Začátkem roku 2018 zaslal papež František českému kardinálu Dukovi, v kterém sděluje souhlas k převozu ostatků Josefa kardinála Berana do České republiky. Tuto informaci potvrdil i český velvyslanec při svatém stolci Pavel Vošalík. Rok 2018 se stal rokem, kdy se kardinál Beran měl po několika letech vrátit do rodné vlasti. Po papežském souhlasu se hledal přijatelný termín na převoz Beranových

---

²⁴⁴ V Římě vyzvedli ostatky kardinála Berana. Příští týden budou uloženy na Pražském hradě. In: Ministerstvo kultury [online], [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: [https://www.mkcr.cz/napsali-o-nas-1129.html?do\[loadData\]=1&itemKey=cs_143](https://www.mkcr.cz/napsali-o-nas-1129.html?do[loadData]=1&itemKey=cs_143).

²⁴⁵ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 88.

²⁴⁶ *Novoroční komentář pro Radio Proglas*. In: Dominik kardinál Duka OP arcibiskup pražský [online], [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/vyjadreni/novorocni-komentar-pro-radio-proglas/>.

ostatků. Zmíněný rok 2018, symbolizující osudovou osmičku, se stal vhodným datem pro tak významnou událost. Zpočátku se navrhoval datum 28. září, kdy se v České republice slaví státní svátek Den české státnosti a církevní slavnost sv. Václava. Toto datum bylo vhodné z důvodů dostatečné doby na samotnou akci a též dobrého počasí. Ačkoliv den sv. Václava byl přijatelným datem, návrat kardinála Berana by se nestal natolik významným a oběma událostem v jednom dni by se nevěnovala dostatečná pozornost. Poté padl i návrh, že by převoz proběhl ve dnech 9. a 10. listopadu v termínu oslav svátku svaté Anežky České. Tento nápad selhal, protože počasí v listopadu není až tak dobré. Již zmíněný Pavel Vošalík navrhl, aby převoz ostatků do vlasti se uskutečnil kolem svátku sv. Vojtěcha koncem dubna. Nakonec byl tento termín přijat, tudíž započaly intenzivní přípravy na danou akci. Začala urychlená příprava pozvánek, zajišťování dopravy či vyjednávání s Vatikánem o průběhu akce.²⁴⁷

V odpoledních hodinách 19. dubna 2018 proběhla slavnostní ceremonie za přítomnosti významných duchovních a politiků týkající se vyzvednutí kardinálových ostatků z podzemí baziliky sv. Petra, čímž se zároveň uskutečnilo rozloučení Josefa kardinála Berana s Vatikánem. Toho dne též byla rakev s ostatky vystavena v kapli Papežské koleje v Nepomucenu, kde se s Beranem rozloučila česká komunita v Římě prostřednictvím mše svaté. Zde měl projev i tehdejší český ministr kultury Ilja Šmíd a Pavel Vošalík předal plzeňskému biskupu Tomáši Holubovi určitý dar, čímž byla padesátiletá mramorová deska z hrobu kardinála Berana.²⁴⁸ Příštího dne za přítomnosti delegace přiletěla rakev do České republiky. Letadlo přistálo na letišti v Kbelích, kde byl zesnulý slavnostně přivítán, a na naléhání biskupů zazněly v celé republice zvony. Než byl kardinál Beran pochován 23. dubna v katedrále sv. Víta, jeho ostatky putovaly po několika místech, aby se s ním rozloučila i široká veřejnost.²⁴⁹ Proto byly ostatky převezeny z letiště do dejvického Arcibiskupského semináře, kde na uctění památky kardinála proběhly v kostele sv. Vojtěcha nešpory. Ještě téhož dne Univerzita Karlova udělila in memoriam zesnulému Beranovi Zlatou pamětní medaili. Cesta ostatků pokračovala z Dejvic na Strahov. V bazilice Panny Marie v budově Strahovského kláštera se věřící obyvatelstvo zúčastnilo vigilie. Na tomto místě zůstala Beranova

---

²⁴⁷ VODIČKOVÁ, *Nebezpečný kardinál*, s. 99–101.

²⁴⁸ *Repatriace ostatků*. In: Josef kardinál Beran. 33 arcibiskup pražský a primas český (29. 12. 1888 Plzeň – 17. 5. 1969 Řím) [online], [cit. 2021–04–03]. Dostupné z: <http://kardinalberan.com/cz/repatriace/>.

²⁴⁹ *Čestná stráž, zvony i 'Čechy krásné, Čechy mé'*. *Beranovy ostatky vítají zástupci církve i státu*. In: iROZHLAS [online], [cit. 2021–04–03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/josef-beran-ostatky-kardinal-dominik-duka_1804131503_pj.

rakev přes noc. V sobotu 21. dubna proběhl liturgický průvod, který směřoval ke katedrále sv. Víta. Zde se uskutečnila mše svatá ke cti sv. Vojtěcha za přítomnosti biskupů, politiků či veřejnosti. Dominik kardinál Duka sloužil danou mši, v níž též zmínil i prezidenta České republiky Miloše Zemana. Brněnský deník 23. dubna 2018 přinesl následující zprávu: „[...] *Ten v ní mimo jiné nepřímo zkritizoval prezidenta Miloše Zemana za to, že se raději zúčastnil sjezdu KSČM než bohoslužby.*“²⁵⁰ Rakev s ostatky byla vystavená veřejnosti v dané katedrále až do pondělí 23. dubna.²⁵¹

V pondělí 23. dubna 2018 na svátek sv. Vojtěcha byly ostatky Josefa kardinála Berana, pražského arcibiskupa a též politického vězně dvou totalit, pohřbeny v katedrále sv. Víta na Pražském hradě. Konkrétně proběhlo uložení rakve do tehdejšího zcela nového sarkofágu v kapli sv. Anežky, která byla již součástí zmíněné katedrály. Tělo zemřelého bylo neobvykle pohřbeno do vápencového hrobu nad zemí. Lze jako zajímavost zmínit, že samotné víko vážilo téměř půl tuny, proto probíhalo uložení ostatků za pomoci těžké techniky.²⁵² Do místa, kam byl pohřben Beran, se ukládali v dřívějších dobách zejména svatí. Česká diecéze však doufala, že bude kardinál Beran v nejbližší době blahořečen a následně svatořečen. Tento zdlouhavý proces trval už 20 let, protože bylo nutné náležitě prostudovat kardinálův život. Zesnulý musel oplývat pouze ctnostmi a celkově neměl mít stinné vlastnosti. V závěru procesu to ze zásady prozkoumává i Vatikán a až poté může být zesnulý kardinál svatořečen. Následně probíhá až svatořečení. Nežli se tak stane, uplyne dalších mnoho let.²⁵³ Olomoucký arcibiskup Jan Graubner v březnu 2018 prohlásil, že událost blahořečení má velký rozměr i pro nevěřící obyvatelstvo. Konkrétně pronesl: „*Všem připomíná, že totalitě je nutné vzdorovat a jejímu vzniku předcházet moudrou angažovaností.*“²⁵⁴

Po téměř padesáti letech se Josef kardinál Beran navrátil do vlasti. Touto událostí mu bylo splněno jeho velké přání a zároveň jeho poslední vůle. Ve své závěti též uvedl, komu připadne po jeho smrti pozůstalost. Do dnešní doby není otázka

---

²⁵⁰ KRUPKA, Jaroslav, *Tělo kardinála Berana spočine v novém sarkofágu*. In: Brněnský deník Rovnost 2018, 2018, 94, s. 8.

²⁵¹ *Repatriace ostatků*. In: Josef kardinál Beran. 33 arcibiskup pražský a primas český (29. 12. 1888 Plzeň – 17. 5. 1969 Řím) [online], [cit. 2021–04–03]. Dostupné z: <http://kardinalberan.com/cz/repatriace/>.

²⁵² *Jak si přál. Ostatky kardinála Berana spočinuly ve svatovítské katedrále*. In: Česká televize [online], [cit. 2021–04–04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2459284-jak-si-pral-ostatky-kardinala-berana-spocinuly-ve-svatovitske-katedrale>.

²⁵³ *Ostatky kardinála Berana uložili do sarkofágu*. In: Pohřebiště [online], [cit. 2021–04–04]. Dostupné z: <http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/monitor/2018/180423.htm>.

²⁵⁴ WIRNITZER, Jan, *Kardinálův návrat*. In: Hospodářské noviny. Deník pro ekonomiku a politiku 62, 2018, 58, s. 10.

pozůstalosti vyřešena. Jednou z příčin však může být doposud neratifikovaná smlouva s Vatikánem. Ačkoliv byly po roku 1990 obnoveny diplomatické styky, ratifikování vzájemné smlouvy do dnešní doby neproběhlo. Česká republika je doposud jednou z posledních zemí Evropy, která nemá upravenou smlouvu s Vatikánem. Přestože v minulosti kardinál Vlk naléhal na podepsání dokumentu, poslanci však jeho hlas nevyslyšeli. Většina poslanců ratifikaci v hlasování odmítla z důvodu, „[...] že text smlouvy nečetla.“²⁵⁵ Dokument je velmi důležitý, protože má upravovat postavení nejen římskokatolické církve, ale i řeckokatolické církve v republice. Lze na závěr dodat, že česká církev nadále čeká na schválení dokumentu parlamentem. Zároveň doufá ve zlepšení vztahů mezi státem a církví.

7.1 Beranův odkaz

Josef kardinál Beran během svého života nejen vykonával mše, vyřizoval korespondence a setkával se v zahraničí s krajany, ale též se věnoval publikační činnosti. Jeho nejstarší spis pochází z roku 1919 a nese název *Suggesce a zázraky Kristovy*. V období první republiky napsal díla *Psychologie a zpovědnice, Osnova občanské nauky a výchovy – Pro potřebu kandidátů učitelství a pro přípravu ke zkouškám učitelské způsobilosti* či *Charitativní a sociální činnost ve farnosti*. Než byl kardinál Beran perzekuován nacisty, vydal roku 1941 dílo s názvem *O kněžském celibátě*. Ve svých vzpomínkách nezapomínal ani na rodnou Plzeň, tudíž roku 1947 napsal práci *Staroplzeňské kostely. Po stopách zaniklých kostelů ve staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Křesťanská akademie v Římě vydala po jeho smrti dvě publikace. A to roku 1971 *Životní symfonie Antonína Dvořáka* a o tři roky později dílo, jež neslo název *Blahoslavená Anežka Česká*.²⁵⁶ Lze zmínit, že díla byla vytištěna ve velmi malém množství. Dokonce ani rodina nevlastní žádnou ze zmíněných publikací.

Plzeňský rodák, Josef kardinál Beran, byl v osudových okamžicích minulého století osobností, která v jakékoliv době ctěla katolickou církev a zejména svobodu společnosti. Především je vyzdvihována jeho neústupnost v zásadních věcech.²⁵⁷ Za své výjimečné činy a prezentující názory byl za svého života, ale zejména po smrti vyznamenán. Prezident Václav Havel roku 1991 vyznamenal Josefa kardinála Berana

---

²⁵⁵ *Smlouva s Vatikánem*. In: Miloslav kardinál Vlk [online], [cit. 2021–04–05]. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=113>.

²⁵⁶ VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 393.

²⁵⁷ *Před 45 lety byl arcibiskup Josef Beran jmenován kardinálem*. In: Církev. cz [online], [cit. 2021–04–05]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/100127-pred-45-lety-byl-arcibiskup-josef-beran-jmenovan-kardinalem#>.

řádem Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy. Kardinálův synovec Jiří Kavina poděkoval prezidentovi za vyznamenání následovně: „*Srdečně Vám upřímně děkuji za propůjčení Řádu Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy in memorium našemu strýčkovi za jeho zásadové a nekompromisní postoje v těžkých dobách českého národa. Modleme se, ať historie vytváří pravdivý a skutečný obraz jeho vzácné osoby. [...] Na závěr mi dovozte, vážený pane prezidente, jen tak trochu malé povzdechnutí, že totiž nikdo z příbuzných o této události nebyl vyrozuměn.*“²⁵⁸ Na tento dopis odpověděla Kancelář prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky takto: „[...] *Chtěl bych se Vám omluvit za nedopatření při předávání Řádu, že jste se nemohl této události zúčastnit. Bylo velkým problémem dát vědět příbuzným a pozůstalým, protože nebylo moc času na zjišťování jejich místa pobytu. Prosím Vás tedy o omluvu této nepříjemnosti.*“²⁵⁹ Od roku 1998 byl zahájen již zmíněný proces blahorečení Josefa kardinála Berana.

Kardinál Beran byl natolik významnou osobou, že nesou jeho jméno ulice, mateřské školy, Domov pro seniory a jiné instituce. Roku 1991 byla v rámci změn názvů přejmenována plzeňská ulice Julia Fučíka na ulici kardinála Berana. Na jeho počest vznikly po České republice mnoho pamětních bust či soch. Například v květnu 1995 proběhlo slavnostní odhalení pamětní busty Josefa kardinála Berana v Křížkově ulici na Roudné. Bustu vytvořil Vladimír Havlic, který se inspiroval dílem akademické sochařky Marie Uchytlové z roku 1950. O čtrnáct let později byl vystavěn pomník kardinálu Beranovi před budovou Katolické teologické fakulty UK. V září 2011 vznikla v Plzni Církevní mateřská školka kardinála Berana, kterou založilo Biskupství plzeňské.²⁶⁰ Též například jeho jméno nese Domov pro seniory kardinála Berana, který se nachází na kraji lesa v části obce Mukařov. Mezi lety 1963–1964 v této budově pobýval tehdejší pražský arcibiskup. Proto si Domov pravidelně připomíná důležitá výročí kardinálova života.²⁶¹ Po pádu komunistického režimu začaly probíhat na území republiky nejrůznější výstavy, jež měly veřejné společnosti přiblížit nelehký životní osud kardinála Berana. Vůbec první výstava se konala 5. prosince 2000, kterou pořádalo Pastorační středisko sv. Vojtěcha v sále Arcibiskupství pražského. Od listopadu do prosince roku 2018 se uskutečnila výstava i v Plzni. Expozice zvaná Josef kardinál

---

²⁵⁸ SOkA Plzeň-sever, f. Osobní fond Josef Beran, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, Korespondence adresovaná prezidentovi Václavu Havlovi dne 1. 11. 1991.

²⁵⁹ SOkA Plzeň-sever, f. Osobní fond Josef Beran, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, Korespondence adresovaná Jiřímu Kavinovi dne 8. 11. 1991.

²⁶⁰ BRABEC, s. 57.

²⁶¹ *Domov pro seniory kardinála Berana*. In: Arcidiecézní charita Praha [online], [2021–04–07]. Dostupné z: <https://praha.charita.cz/sluzby/mukarov/>.

Beran: Milosti boží jsem, co jsem nabídla veřejnosti nahlédnout do života plzeňského rodáka. Vystaveny byly osobní předměty, korespondence či fotografie.²⁶² V současné době se dokonce konají pro veřejnost přednášky, které přibližují lidem životní úděl kardinála Berana. Popisují člověka, jenž byl nejen významným duchovním, ale i vězněm dvou totalit.

Ačkoliv Josef kardinál Beran zažil během svého života obrovská muka, miloval život a ostatním dodával určitou naději. Byl pokorným a rozhodným člověkem, který si nikdy na nic nestěžoval. Nejen pro český národ, ale i celý svět se stal zdrojem inspirace a síly. Uměl stát pevně za svým názorem za cenu utrpení. Josef kardinál Beran byl významnou církevní osobností 20. století.²⁶³

---

²⁶² ROSENDORF, Jindřich, *Josef Beran. Návrat domů*. In: Xantypa-český společenský měsíčník 24, 2018, 4, s. 49.

²⁶³ BRABEC, s. 3–4.

8 ZÁVĚR

Josef kardinál Beran byl člověkem, který vždy stál pevně za svým názorem i za cenu vlastního utrpení. Za svého života veřejně hlásal svá stanoviska ve společnosti, tudíž za určitých totalitních vlád v Československu byl různým stylem perzekuován. Totalitní režimy, mezi něž se řadí nacismus i komunismus, odmítají jakoukoliv opozici a vzdělanost ve společnosti. Josef Beran byl právě kvůli své pravdomluvnosti v období vlád již zmíněných režimů nejen pronásledován, ale i vězněn. Vůbec poprvé byl vězněn v období Protektorátu Čechy a Morava. Nacisté hledali jakoukoliv záminku k jeho zatčení. Zejména se jim nezamlouvalo, že Beran ve věřících vzbuzoval určitou naději ve vítězství českého národa. V dubnu 1941 náhle zemřel Karel kardinál Kašpar a Josef Beran se ujal projevu v rozhlase, kde uctil památku zemřelému. Jeho slova však neunikla ani německé tajné policii. Vše vyvrcholilo mší roku 1942 v kostele sv. Vojtěcha v Dejvicích, kterou sloužil Josef Beran za zemřelé důstojníky v koncentračních táborech. Z těchto důvodů byl budoucí arcibiskup transportován do Terezína a následně do Dachau. Ačkoliv na těchto místech psychicky i fyzicky trpěl, snažil si udržet určitý nadhled nad nepříznivou situací. Zmíněné věznění ho zásadně ovlivnilo v chování vůči totalitním režimům. Zejména více propagoval ve společnosti důležitost lidské svobody a odmítal jakýkoliv útisk veškerého lidu bez ohledu na vyznání. Proto nově jmenovaný arcibiskup Beran vystupoval od samých počátků vůči komunistickému režimu. Zejména po převzetí moci komunistickou stranou roku 1948 si plně uvědomoval politické cíle nové vlády, tudíž veřejně vystupoval proti režimu a jejímu vlivu ve společnosti.

Cílem komunistické strany bylo naprosto izolovat církve od společnosti, a nakonec ji zlikvidovat. Krátce po převzetí moci komunisty probíhaly v zemi určité akce, jež zásadně ovlivnily postavení katolické církve v zemi. Především šlo o komunisty připravenou Katolickou akci z roku 1949, která usilovala o přetvoření církve katolické na národní. Daná akce však stanovené počáteční cíle neplnila, tudíž byla rozpuštěna. Téhož roku proběhl tzv. Číhošťský zázrak. Tato komunisty vykonstruovaná akce měla za následek nejen smrt římskokatolického kněze Josefa Toufara, ale i na základě této události vypověděl režim římskokatolického kněze a diplomata Svatého stolce Ottavia de Livu ze země. Tímto se vztahy na několik let mezi Československem a Vatikánem totálně přerušily. Roku 1950 započaly vykonstruované politické procesy vůči církevním

hodnostářům, čímž stát definitivně zlikvidoval církve a nejrůznějších řády. Režim však usiloval o naprostou likvidaci, tudíž naplánoval různé proticírkevní akce. Například připravil Akci K, jejímž cílem byla likvidace klášterů či plán s názvem Ř, který se zaměřoval na likvidaci ženských řádů. Roku 1950 skončila hlavní řada mocensko-administrativních postupů proti církvím. Definitivně byly rozbity hlavní církevní struktury. Komunisté díky proticírkevním akcím a procesům získali úplnou kontrolu nad duchovenstvem v Československu. Režim omezil výrazně její autonomii a též vliv duchovenstva na tehdejší společnost. V občanském životě se církev podílela pouze na bohoslužbách v kostelích a na výuce náboženství ve školách, která však probíhala pod dozorem státu. Nezávislost duchovních byla po celou dobu vlády daného režimu naprosto omezená.

Josef Beran se odmítal podříditi novému režimu v zemi. Především odmítal komunisty vytvořenou Katolickou akci a též trval nad suspendováním kolaborujícího kněze Josefa Plojgara. Přes veškeré výhrůžky ze strany Státní bezpečnosti roku 1949 vystoupil se svým projevem v katedrále sv. Víta, v kterém zkritizoval tehdejší situaci v zemi. Režim na jeho odmítavý přístup ke složení slibu věrnosti republice a celkovou neloajalitu reagoval tím, že byl Beran šestnáct let úplně izolován od vnějšího světa. Pražský arcibiskup byl nezkrotný ve svých názorech i v období svého exilu v Itálii. Během druhého vatikánského koncilu veřejně zkritizoval komunistický režim v Československu. Konkrétně zde vystoupil se slavným projevem *O svobodě svědomí a náboženství*, v kterém zhodnotil přístup státu ke katolické církvi. Kardinálův postoj k režimu byl neměnný a nehodlal se podříditi za jakýkoliv postih.

Pražský arcibiskup Beran, již jak bylo zmíněno, žil šestnáct let v naprostém osamocení. Podmínky v internaci byly velmi tvrdé. Často trpěl hlady a nedostatkem pohybu na čerstvém vzduchu. Mezi lety 1951–1953 pobýval Beran v Růžodole u Liberce, kde byla na něho připravována zvláštní akce s krycím názvem „Josef“. Ačkoliv se Státní bezpečnost na celý čin několik měsíců připravovala, nesplnila účel z důvodu jejího prozrazení. Režim touto akcí chtěl pošpinit Beranovo jméno a zdiskreditovat ho před celým národem. Podmínky v internaci se velmi podobaly vězeňskému režimu. Na oknech byly mříže a celý dům střežila nepřetržitě Státní bezpečnost. V každé místnosti se nacházelo odposlouchávající zařízení. Dokonce Beranova korespondence adresována rodině podléhala cenzuře a též i balíky, kterému zasílalo příbuzenstvo z Plzně. Návštěvy měl povolené zřídka, a když už probíhaly, tak až v Praze za státního dozoru. Jeho styky

s rodinou byly zcela omezené, což ho velmi trápilo. Kvůli své izolaci nesměl vykonávat svou funkci arcibiskupa a celkově sloužit lidu v době, kdy to nejvíc potřeboval. Přes nelehké podmínky v internaci nepřestával věřit ve svobodu. Na tomto místě je důležité zmínit, že ačkoliv probíhaly v tehdejší době politické procesy, tak on v nich nebyl souzen. Hlavním důvodem byla jeho popularita ve společnosti. Komunisté si uvědomovali, že by jeho smrt řešila nejen československá společnost, ale zejména západní státy. Ačkoliv byl Beran ušetřen předčasné smrti, pobýval několik let v absolutní izolaci. Je otázkou, zda by daný proces nevyřešil jeho trápení.

Kardinál Beran trpěl v období svého exilu rakovinou plic. Jeho zdravotní stav se postupně zhoršoval a v květnu 1969 se nacházel ve velmi kritickém stavu. Beran dne 17. května navždy opustil pozemský svět za přítomnosti vatikánských duchovních. Kardinál před svou smrtí sepsal poslední vůli, v níž uvedl přání týkající místa posledního odpočinku. V závěti uvedl, že chce své ostatky uložit do hrobky ve Svatovítské katedrále v Praze, a pokud by to z nějakého důvodu nešlo, chtěl být pohřben do rodinné hrobky v Plzni na Boleveckém hřbitově. Vatikán chtěl jeho přání splnit, ale tehdejší vláda v Československu to odmítla. Stanovisko režimu bylo tím důvodem, proč se nenaplnilo poslední přání. Tehdejší vláda byla přesvědčená, že by se jeho hrob stál určitým poutním místem. Také tvrdila, že si Beranův převoz nepřejí ani vysoce postavení duchovní v zemi. Lze si uvědomit, že kardinál zemřel relativně krátce po Janu Palachovi a atmosféra ve společnosti byla velmi bouřlivá. Vláda se proto obávala, že by obřad mohl vyvolat větší občanské nepokoje s porovnáním posledního rozloučení výše zmíněného studenta. Stát svým odmítavým stanoviskem chtěl docílit, aby bylo na kardinála navždy ve společnosti zapomenuto. Z těchto uvedených důvodů se papež rozhodl pochovat zesnulého v kryptě chrámu sv. Petra v Římě, což symbolizovalo, jakou osobností vůbec byl Beran. Komunisté i po jeho smrti ho vnímali jako určitou hrozbu. Kardinál nebyl pochován v rodné zemi, čímž se jeho poslední přání nesplnilo.

Kardinál Beran si velmi přál být pochován v rodné zemi, přesto mu to nebylo zejména z politických důvodů splněno. Naděje na převoz jeho ostatků se naskytlá až po pádu komunistického režimu v Československu v listopadu 1989. Rodina zemřelého po tzv. Sametové revoluci několikrát žádala stát o jeho zmíněný převoz do vlasti, přesto příbuzenstvu nebyla žádost vyplněná. Stát neměl o jeho převoz zájem, protože na vybrané dopisy ze strany pozůstalých nereagoval. Nejen stát, ale i Vatikán nesouhlasil

s převozem. Vatikán to odmítal z důvodu, že probíhal od devadesátých let Beranův beatifikační proces. Překážkou k návratu se též stal i kardinálův vynucený slib. Ten obsahoval to, že se nevrátí do rodné země ani po smrti. Podepsaný dokument se nacházel na ministerstvu zahraničí. Nakonec byl slib rychle zrušen a poté vznikla žádost, v které republika žádala Vatikán o vydání ostatků. Lze zmínit, že Beranova závěť se dostala do Prahy až v 90. letech. Roku 2015 se zintenzivnil proces kardinálovy beatifikace, čímž započaly otázky na převoz jeho ostatků do České republiky. Samotné věci se daly do pohybu až roku 2016, kdy Miloslav kardinál Vlk započal debatu ve společnosti týkající se navrácení kardinála Berana do vlasti. Od této doby nepřetržitě jednala Česká republika s Vatikánem o tomto tématu. Po táhlých jednáních byl ustanoven rok 2018, rokem navrácení kardinála Berana do rodné země. Dne 20. dubna proběhl převoz ostatků do Čech a tři dny později byl se všemi poctami Josef Beran pohřben v katedrále sv. Víta na Pražském hradě. Touto událostí se splnilo již zesnulému kardinálovi poslední přání. Beran ve své závěti též uvedl, komu z rodiny bude náležet jeho dědictví. To však do dnešní doby nebylo vyřešeno. Též stále stát neratifikoval smlouvu s Vatikánem, což se nejeví příznivě pro budoucí vývoj církve. Dokument je velmi důležitý, protože má upravovat postavení nejen římskokatolické církve, ale i řeckokatolické církve v republice. Stát i po několika letech od pádu komunismu nebyl schopen napravit své chyby vůči církvi z minulých dob. Převoz kardinálových ostatků měl také určitý význam i v tom, že osud tohoto významného duchovního se měl připomenout společnosti. Nejen za svého života, ale i po smrti je vnímán určitou morální autoritou. Jeho hodnoty a názory mají i v současné době představovat inspiraci, což dnešní lid velmi potřebuje. Beranův odkaz je pro současnou situaci v České republice velmi důležitý z důvodu, aby významné události v dějinách Československa neupadla do zapomnění. Josef Kardinál Beran byl bezesporu eminentní církevní postavou 20. století.

9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Nevydané prameny

Státní okresní archiv-sever v Plasích

Osobní fond Josefa Berana, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, inv. č. 2, Korespondence původce fondu adresovaná rodině Kavinových 1948–1968.

Osobní fond Josef Beran, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, Korespondence adresovaná prezidentovi Václavu Havlovi dne 1. 11. 1991.

Osobní fond Josef Beran, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, Korespondence adresovaná Jiřímu Kavinovi dne 8. 11. 1991.

Vydané prameny

Sbírka zákonů republiky Československé, Praha 1949.

Tiskoviny

Brněnský deník Rovnost, 2018, roč. 2018, č. 94, s. 8.

Hospodářské noviny. Deník pro ekonomiku a politiku, 2018, roč. 62, č. 58, s. 10.

Katolík. List pro kulturu a život z víry, 1946, roč. 9, č. 26, s. 1.

Katolík. List pro kulturu a život z víry, 1946, roč. 9, č. 26, s. 3.

Lidová demokracie. Orgán Československé strany lidové, 1946, roč. 2, č. 261, s. 2.

Lidová demokracie. Orgán Československé strany lidové, 1948, roč. 4, č. 46, s. 1.

Lidová demokracie. Orgán Československé strany lidové, 1968, roč. 24, č. 225, s. 1.

Student-týdeník mladé inteligence 1968, roč. 4, č. 19, s. 5.

Xantypa-český společenský měsíčník, 2018, roč. 24, č. 4, s. 49.

Odborná literatura

ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, Brno 2008.

- BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007. BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří a kol., *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, Brno 2012.
- BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří a kol., *Primasové katolické církve. Země střední Evropy v čase komunismu*, Brno 2010.
- BISKUPSTVÍ KRÁLOVÉHRADECKÉ, *Kamínky 3. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*, Hradec Králové 2001.
- BRABEC, David, *Josef kardinál Beran. Milosti boží jsem, co jsem*, Plzeň 2019.
- BROŽ, Prokop a kol., *Mezi historií a evangeliem. Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*, Červený Kostelec 2014.
- BULÍNOVÁ, Marie a kol., *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Sv. 1., Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949–březen 1950*, Brno 1994.
- CASAROLI, Agostino, *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963–1989)*, Kostelní Vydří 2001.
- CASAROLI, Agostino, ŠEBEK, Jaroslav, *Papež Pavel VI. – člověk dialogu*, Praha 2019.
- CUHRA, Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968–1989*, Praha 2001.
- DEMEL, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008.
- DINUŠ, Peter, *Pokus StB o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae*, 15, 2007, s. 213–230.
- DOLEŽAL, Miloš, *Krok do tmavé noci. Příběhy faráře Josefa Toufara, jeho vrahů a číhošťského zázraku*, Praha 2015.
- DOLEŽALOVÁ, Markéta a kol., *Katolická církev v Československu. Kardinál Josef Beran a jeho doba*, Praha 2020.
- DOLEŽALOVÁ, Markéta a kol., *Nebe bylo plné hvězd. Pokus o likvidaci řeholního života v Československu*, Praha 2020.
- FIALA, Petr, HANUŠ, Jiří, *Koncil a česká společnost. Historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*, Brno 2000.

- HANUŠ, Jiří, *Kdo se bojí odluky?* In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církví a státu. Sborník textů*, Praha 2004, s. 25–29.
- HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil, VAŠKO, Václav, *Kardinál Tomášek. Generál bez vojska...?*, Praha 2003.
- HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil, VAŠKO, Václav, *Kardinál Tomášek. Svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi*, Praha 1994.
- HAVLÍČKOVÁ, Helena, *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*, Olomouc 2002.
- HÜBNEROVÁ, Benedicta, VÁLKA, David, *České stopy v Římě*, Praha 2018.
- KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953–1956*, Brno 2005.
- KAPLAN, Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012.
- KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Brno 1993.
- KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*, Brno 2001.
- KAPLAN, Karel, *Únor 1948. Komentované dokumenty*, Praha 2018.
- KATOLICKÁ CÍRKEV, *Pastýřské listy 1945–2000*, Kostelní Vydří 2003.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*, Praha 2000.
- KOLOUCH, František, *Internace biskupů. Internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého*, Praha 2018.
- KOLOUCH, František, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013.
- KONÍČEK, Jiří, *Modus Vivendi v historii vztahů svatého stolce a Československa. Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*, Olomouc 2005.
- KOURA, Petr a kol., *Diktatura versus naděje. Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989*, Praha 2014.
- KUČERA, Jiří, *Vyznavač a mučedník Štěpán Trochta*, Praha 2006.
- LUŇÁČKOVÁ, Marie, *Velká mše, Řím 1970*.

NOVOSAD, Jaroslav, Štěpán Trocha. *Svědék "T"*, Praha 2001.

Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady, Řím 1967.

PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil. 1962–1965. Příprava, průběh, odkaz*, Praha 1996.

POLC, Jaroslav V., SVOBODA, Bohumil, *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008.

ŠINDAR, Jiří, *Zemřel pod cizím jménem. Dramatický závěr života Jana Šrámka*, Kostelní Vydří 2007.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále 1. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950*, Kostelní Vydří 2004.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále 2, Církev bojující. 1950–květen 1960*, Kostelní Vydří 2007.

VAŠKO, Václav, *Neumlčená. 2. díl. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Praha 1990.

VODIČKOVÁ, Stanislava, *Nebezpečný kardinál. Život Josefa kardinála Berana a jeho slavný návrat do vlasti*, Praha 2018.

VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*, Praha 2018.

Internetové zdroje

Čestná stráž, zvony i 'Čechy krásné, Čechy mé'. Beranovy ostatky vítají zástupci církve i státu. In: iROZHLAS [online], [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/josef-beran-ostatky-kardinal-dominik-duka_1804131503_pj.

Dnes golf, dříve vězení. In: Obce Hořicka [online], [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.horicko.cz/index.php?sekce=10&typ=C&clanek=1293>.

Domov pro seniory kardinála Berana. In: Arcidiecézní charita Praha [online], [2021-04-07]. Dostupné z: <https://praha.charita.cz/sluzby/mukarov/>.

Jak si přál. Ostatky kardinála Berana spočinuly ve svatovítské katedrále. In: Česká televize [online], [cit. 2021-04-04]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2459284-jak-si-pral-ostatky-kardinala-berana-spocinuly-ve-svatovitske-katedrale>.

Kardinál Josef Beran k Palachově úmrtí – leden 1969. In: Farnost sv. Markéty v Břevnově [online], [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://www.farnost-brevnov.cz/2019/01/kardinal-josef-beran-k-palachove-umrti-leden-1969/>.

Novoroční komentář pro Radio Proglas. In: Dominik kardinál Duka OP arcibiskup pražský [online], [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/vyjadreni/novorocni-komentar-pro-radio-proglas/>.

O internaci mimo Prahu. In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů [online] [cit. 2021-03-13] Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9203>.

Ostatky kardinála Berana uložili do sarkofágu. In: Pohřebiště [online], [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/monitor/2018/180423.htm>.

Pozvání na koncil. In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznamy rozhovorů [online] [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9368>.

Proslov kardinála Berana na druhém vatikánském koncilu. In: Křesťanská revue. Dvuměsíčník pro odpovědný dialog [online], [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <http://www.krestanskarevue.cz/Proslov-kardinala-Berana-na-druhem-vatikanskem-koncilu.html>.

Před 45 lety byl arcibiskup Josef Beran jmenován kardinálem. In: Církev. cz [online], [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/100127-pred-45-lety-byl-arcibiskup-josef-beran-jmenovan-kardinalem#>.

Repatriace ostatků. In: Josef kardinál Beran. 33 arcibiskup pražský a primas český (29. 12. 1888 Plzeň – 17. 5. 1969 Řím) [online], [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <http://kardinalberan.com/cz/repatriace/>.

Smlouva s Vatikánem. In: Miloslav kardinál Vlk [online], [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=113>.

Viktorova vila. In: Obec Paběnice [online], [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.pabenice.cz/obec-1/viktorova-vila/>.

V Římě vyzvedli ostatky kardinála Berana. Příští týden budou uloženy na Pražském hradě. In: Ministerstvo kultury [online], [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: [https://www.mkcr.cz/napsali-o-nas-1129.html?do\[loadData\]=1&itemKey=cs_143](https://www.mkcr.cz/napsali-o-nas-1129.html?do[loadData]=1&itemKey=cs_143).

Známý neznámý kardinál Josef Beran. In: Sociální nauka církve [online], [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zzXX-bfAYWk>.

Životopis. In: Josef kardinál Beran. 33. arcibiskup pražský a primas český (29. 12. 1888 Plzeň – 17. 5. 1969 Řím) [online], [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://kardinalberan.com/cz/zivotopis/>.

10 RESUMÉ

Josef Cardinal Beran was an important ecclesiastical figure of the 20th century. His life was mainly influenced by the totalitarian regimes that came to power in the last century in Czechoslovakia. Both the Nazis and the Communists rejected any opposition and education in society. Josef Beran was persecuted during the reigns of these regimes because he did not intend to submit to them. During his lifetime, he became famous for his unchanging attitude towards totalitarian regimes. In every situation, he stood firm by his opinion even at the cost of suffering. During his life he rejected all evil, and on the contrary promoted freedom, which was not always a matter of course in the past. Cardinal Beran was also famous for his deep and strong faith in God, which probably helped him overcome unfavourable moments during his life.

The diploma thesis deals with the life of Josef Beran after the onset of the communist regime in Czechoslovakia and is divided into six basic chapters. The first part of the thesis deals with the life of Josef Beran until 1948 that is until the Communist Party came to power in Czechoslovakia. It specifically describes his youth, but also his choice of future profession. Josef Beran was persecuted for the first time for his views during the Protectorate of Bohemia and Moravia. The Nazis arrested him in 1942 and subsequently transported him to Terezín and Dachau. Although he suffered greatly in the concentration camp, he did not stop believing in the end of the war. After the end of the world conflict, he returned to the already free Czechoslovakia, where he returned to his profession. On November 4, 1946, Pope Pius XII appointed Archbishop of Prague. He used his rich experience with the Nazi regime in the following years to fight against communist ideology.

The second part describes the rise of communist power and the Catholic Church in Czechoslovakia between 1948 and 1950. Above all, this chapter illustrates the relationship between church and state. After the communists came to reign in February 1948, the gradual liquidation of the entire clergy began. The regime was the first to ban the Catholic press or have church schools closed. From 1949 onwards, the clergy faced judicial punishment, and in general the church was already out of public space at this time. The Communists created the so-called Catholic Action, which, however, was terminated prematurely due to inefficiency. In 1949, the Číhošť miracle took place, the victim of which was Father Josef Toufar. The event became a pretext for severing

diplomatic relations with the Vatican. The chapter also describes the year 1950 and important political processes and, last but not least, various actions led by the Communists, which helped to definitively eliminate all clergy in the Czech Republic and Slovakia.

The following two sections deal with the initial persecution of Archbishop Beran and also with his sixteen-year internment. The Archbishop of Prague refused to submit to the new regime and openly opposed it. In particular, he did not agree with the Catholic Action created by the Communists, which sought to transform the Catholic Church into a national one. This event was also connected with his later secret internment throughout the republic. Furthermore, Josef Beran excommunicated and suspended a large number of collaborating clergy, including the priest Josef Plojhar. Although the Communists put considerable pressure on Beran, he never changed his position towards the collaborating priests. Due to disloyalty to communism, he faced repeated internment from 1949. Initially, he was imprisoned in his residence, which was constantly guarded by members of the State Security. Two years later, the Archbishop of Prague was transferred to Roželov near Rožmitál, where he stayed for only a few weeks due to the disclosure of a hitherto secret place. For this reason, the State Security interned him in Růžodol near Liberec. He lived here alongside the Dominicans and the Bishop of České Budějovice Josef Hlouch. The conditions in the internment were similar to the ones in a prison regime. By 1965, Beran had visited four other completely isolated places. Throughout his sixteen-year internment, he continued to believe in his release.

In 1963, Archbishop Beran was released from internment, yet he was not allowed to live in the capital city and hold the archbishop's office. For these reasons, he continued to be in internment, where he had more freedom and an overall milder regime than before. During this period, mutual negotiations took place between Czechoslovakia and the Vatican. The Holy See urged the release of Archbishop Beran from his internment and his departure for Rome. In the end, he was allowed to fly on the condition that he would never return to his homeland and oppose the at the time active regime abroad. The archbishop flew to Rome in February 1965, where he was appointed Cardinal a few days later by Pope Paul VI. It is the life of Cardinal Beran that is described in detail in the fifth chapter. In September 1965, during his stay in Italy, he attended the Second Vatican Council, where he made a famous speech "On Freedom of

Conscience". In this speech, he critically evaluated the communist regime and its relationship to the church. During his exile, he made several foreign trips around the world to meet compatriots. In the summer of 1968, his health deteriorated greatly. During this period, the Warsaw Pact troops invaded Czechoslovakia. This event was very tragic for Cardinal Beran, as he realized that he would never be able to return to his homeland. On May 17, 1969, Cardinal Beran died. The then Czechoslovak government did not agree with his transport, so he was eventually buried in the crypts of Saint Peter's Basilica in the Vatican. The regime in Czechoslovakia feared him even after his death.

The conclusion of the diploma thesis deals with the transport of Beran's remains to the Czech Republic. Josef Cardinal Beran returned to his homeland in April 2018, i.e. only after the fall of communist power in what was then Czechoslovakia. Today, his remains are in the chapel of St. Agnes in the main nave of the Cathedral of St. Vitus. By returning to the republic, his great and last wish was fulfilled after several years. The transport of the cardinal's remains was also served as a reminder to society of the fate of this important clergyman. Even after his death, Cardinal Beran represents a kind of moral authority and at the same time a model or inspiration for today's society.

11 PŘÍLOHY

Příloha č. 1, Portrét arcibiskupa Josefa Berana z Radvanova.....	94
Příloha č. 2, Arcibiskup Josef Beran s papežem Pavlem VI. po příletu do Říma.	94
Příloha č. 3, Papež Pavel VI. zesnulému požehnal a políbil ho (17. 5. 1969).....	95
Příloha č. 4, Papež Pavel VI. osobně vykonal výkrop rakve.	95
Příloha č. 5, Roku 2018 přivítali na letišti v Kbelích Josefa kardinála Berana představitelé státu i církve.	96
Příloha č. 6, Hrob arcibiskupa pražského a primase českého Josefa kardinála Berana v katedrále sv. Víta.	96
Příloha č. 7, Pamětní busta a deska v Plzni na Roudné.	97

Příloha č. 1, Portrét arcibiskupa Josefa Berana z Radvanova. Zdroj: <http://kardinalberan.com/cz/zivotopis/>.

Příloha č. 2, Arcibiskup Josef Beran s papežem Pavlem VI. po přeletu do Říma. Zdroj: <http://kardinalberan.com/cz/zivotopis/>.

Příloha č. 3, Papež Pavel VI. zesnulému požehnal a políbil ho (17. 5. 1969). Zdroj: <http://kardinalberan.com/cz/zivotopis/>.

Příloha č. 4, Papež Pavel VI. osobně vykonal výkrop rakve. Zdroj: Osobní fond Josefa Berana, část ve vlastnictví Danuše Kavinové-Brabcové, inv. č. 6, Pohřeb – výkrop rakve papežem Pavlem VI. 1969.

Příloha č. 5, Roku 2018 přivítali na letišti v Kbelích Josefa kardinála Berana představitelé státu i církve. Zdroj: <https://kardinalberan.com/cz/repatriace/>.

*Repatriace kard. Josefa Berana
23.4.2018 ©Renáta Lucková*

Příloha č. 6, Hrob arcibiskupa pražského a primase českého Josefa kardinála Berana v katedrále sv. Víta. Zdroj: <https://kardinalberan.com/cz/repatriace/>.

Příloha č. 7, Pamětní busta a deska v Plzni na Roudné. Zdroj: autor fotografie Marcela Tauber Pokoradiová.